

Revista Literară

PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

MIRCEA V. CIOBANU: „CLIPA CEA REPEDE”

„Azi, încercând să privesc, la sugestia colegilor de revistă, la aparițiile editoriale din anul trecut, înțeleg că cel mai bun criteriu de apreciere ar fi chiar [acesta]: cărțile reținând pentru eternitate trecătoarea, dar splendida clipa cea repede, cu ce ne-am ales de la trecerea noastră prin lume, într-un an foarte concret? Ce am vrea să depozităm, ca marfă culturală neperisabilă, în patrimoniul nostru cultural, ce am vrea să salvăm de uitare? Or, în ultimă instanță, cărțile sunt chiar urmele ce contează, urmele ce rămân. În ele se concentrează chintesența existenței noastre.” (P. 3)

RĂZVAN VONCU: „90 DE ANI DE «CUVINTE POTRIVITE»”

„Arghezi deranjează, încă o dată, pentru că are geniu. Și pentru că și-a pus geniul în cele o sută de volume pe care le-a scris, nu în bancuri de cafea, nici în politică. Așa ceva, la români, e impardonabil. Aici numai cei care critică, numai cei care dărmă (pardon: deconstruiesc), numai cei care denunță sunt importanți. În ochii acestora, Arghezi era vinovat numai și numai pentru că îndrăznește să existe.” (P. 4)

MEDALION: GHENADIE CIOBANU

Javier Darias, membrul Academiei Catalane de Arte Frumoase, despre compozitorul Ghenadie Ciobanu. (P. 23)

„Despre Ion Vatamanu, omul și prietenul, am scris în mai multe rânduri. Nu voi spune aici decât că i-am apreciat întotdeauna vocația prieteniei, cultul pentru dialog. Făcea parte din stirpea spiritelor romantice. Imaginea pe care ți-o creai despre el se fixa între delica-

tețea sentimentală, între augusta melancolie balcanică a „craior” mateini și hălăduirea boematică a „frumoșilor nebuni” ai lui Fănuș Neagu. Mereu însetat de comunicare, Vatamanu aștepta cu frenezie clipa confesiunilor și a exhibă-

rilor poetico-sentimentale. Câtă viață, atâta literatură, sau, poate, și mai adevărat, Câtă literatură, atâta viață – acest slogan părea să fie unul din crezurile sale artistice.”

„FĂRĂ EMOTII”, „ERA 4”, „M(U)IERE”, „POSTLUDIU” Ș.A.

„femeile
fericite
nu sunt
feministe
nu urăsc
bărbații
nu se bat
cu ei
îi lasă
vii.”

CITIȚI ÎN ACEST NUMĂR:

TEOFANII ÎN FORMAT A4 – P. 4

TEO CHIRIAC: „POEZIA: RIGOARE MATEMATICĂ, LUCIDITATE DE DIAMANT, SUFLET RĂNIT”

REFLEXE – P. 7

ANA BLANDIANA: „DESPRE BUCURIA DE A ÎNVĂȚA SĂ ÎNVEȚI”

ANUL LITERAR 2016 – P. 8, 9, 10, 11

RETROSPECTIVE DE: NINA CORCINSCHI, MARIA ȘLEAHTIȚCHI, ALIONA GRATI ȘI DIANA VRABIE

DECUPAJE – P. 16

GHENADIE NICU: „CUM FRÂNGI, AZI, O INIMĂ DE CITITOR”, „CĂTRE BREASLĂ: CUM POȚI SCRIE FĂRĂ A CITI ȘI A CUNOAȘTE...”

CUPRINS

EDITORI:
**UNIUNEA SCRITORILOR
din Moldova
UNIUNEA SCRITORILOR
din România | Filiala Chișinău**

ANUL 3 | NUMĂRUL 5 (19) | MAI | 2017

**18 ZILELE LITERATURII ROMÂNE LA
CHIȘINĂU (16-19 MAI 2017)**

**03 „CLIPA CEA
REPEDE”**

**23 „ERA TIMPUL
GRĂBIT”**

**04 TEOFANII
ÎN FORMAT A4**
„POEZIA: RIGOARE
MATEMATICĂ...”
DE TEO CHIRIAC

05 MIRADOR
„PRINTRE PERSONAJE ȘI MĂȘTI”
DE ION POP

**06 BASARABIA
LITERARĂ**
„90 DE ANI DE «CUVINTE
POTRIVITE»”
DE RĂZVAN VONCU

07 REFLEXE
„DESPRE BUCURIA DE A ÎNVĂȚA
SĂ ÎNVEȚI”
DE ANA BLANDIANA

**24 FRAGMENT DIN ROMANUL „JAZZ
ÎN DONBAS” AL SCRITORULUI
UCRAINEAN SERHII JADAN, ÎN
CURS DE APARIȚIE LA EDITURA
CARTIER ÎN TRADUCEREA
MARIEI HOSCIUC**

08 ANUL LITERAR
„POEZIA – O RETROSPECTIVĂ”
DE NINA CORCINSCHI

09 ANUL LITERAR
„PROZA”
DE MARIA ȘLEAHTIȚCHI

10 ANUL LITERAR
„STAREA SPIRITULUI CRITIC
LA CHIȘINĂU”
DE ALIONA GRATI

11 ANUL LITERAR
„LITERATURA PENTRU COPII”
DE DIANA VRABIE

16 DECUPAJE
„PENUMBRA PROCESULUI”
DE GHENADIE NICU

17 VOX CLAMANTIS
„SUB PRESIUNE”
DE GRIGORE CHIPER

20 ROZA VÂNTURILOR
„JURNAL DE ITALIA” (XIX)
DE LEO BUTNARU

22 ESEU
„DESPRE UN ALT FEL DE
FRUMUȘETE” (II)
DE ADRIAN CIUBOTARU

23 MEDALION
„GHENADIE CIOBANU, O FIGURĂ
PROEMINENTĂ A MUZICII
CONTEMPORANE”
DE JAVIER DARIAS

Revista Literară
PUBLICAȚIE DE LITERATURĂ
ȘI DIALOG CULTURAL

Director: Arcadie Suceveanu
Redactor-șef: Teo Chiriac
Redactor-șef adjunct: Adrian Ciubotaru
Secretar de redacție: Grigore Chiper

Colegiul de redacție: Vladimir Beșleagă,
Eugen Lungu, Leo Butnaru, Mircea V. Ciobanu,
Matei Vișniec (Paris), Răzvan Voncu (București),
Ion Pop (Cluj), Ștefan Hostiuc (Cernăuți), Cassian
Maria Spiridon (Iași), Vadim Bacinschi (Odesa)

Concepție grafică: Romeo Șveț
Paginare computerizată: Adrian Ciubotaru

Sediul redacției:
MD-2004, or. Chișinău
str. 31 August 1989, nr. 98

Tel: (+373 22) 234724
Fax: (+373 22) 237118
E-mail: revistaliterara.us@gmail.com

Publicație înregistrată la Ministerul Justiției
al Republicii Moldova în data de 03 martie 2015.
Numărul de înregistrare: 297.
ISSN: 2345-1777

Format A3. Tipar: ofset.
Tiraj: 1000 de exemplare.
Tipărit la Casa Editorial Poligrafică „Bons Offices”
MD-2005, or. Chișinău
str. Feredeului 4/6

 MINISTERUL PENTRU ROMÂNII DE PRETUTINDENI

Această revistă a fost tipărită cu sprijinul Ministerului
pentru Românii de Pretutindeni – www.mrp.gov.ro.

 **INSTITUTUL
CULTURAL
ROMÂN**

Această revistă apare cu sprijinul
Institutului Cultural Român – www.icr.ro.

Toate textele și imaginile inserate în paginile
publicației *Revista literară* nu pot fi reproduse și nici
distribuite fără acordul scris al redacției.

Colaboratorii sunt invitați să-și trimită textele la adresa electronică afișată mai sus.
Textele vor avea format A4, nu vor depăși 7 000 de semne, vor fi paginate în Word,
Pages sau alt program compatibil cu sistemele de operare Windows sau Mac OS.

Conținutul publicației „Revista literară” nu reprezintă
poziția oficială a Ministerului pentru Românii de
Pretutindeni sau a Institutului Cultural Român.

EDITORIAL

de MIRCEA V. CIOBANU

ROLAND BARTHES DESPRE IMPOSIBILA CAPODOPERĂ A MODERNITĂȚII

„Vedem, astfel, că o capodoperă modernă e imposibilă, scriitorul fiind situat, prin scriitura sa, într-o contradicție fără ieșire: fie obiectul lucrării este acordat, naiv, convențiilor formei, iar literatura rămâne surdă la Istoria noastră prezentă și atunci mitul literar nu e depășit; fie scriitorul recunoaște vasta prospețime a lumii prezente, dar nu dispune, pentru a da seama de ea, decât de o limbă splendidă și moartă, în fața paginii albe, iar în momentul în care trebuie să aleagă cuvintele care să-i semnaleze, în mod deschis, locul său în Istorie și să fie o mărturie a asumării datelor acesteia, el observă o disparitate tragică între ceea ce face și ceea ce vede; în fața acestei priviri, lumea civilă formează acum o adevărată Natură, iar această Natură vorbește, elaborează limbaje vii din care scriitorul este exclus: dimpotrivă, între degetele sale, Istoria plasează un instrument decorativ și compromițător, o scriitură pe care o moștenește dintr-o Istorie anterioară și diferită, pentru care nu e răspunzător și care e, totuși, singura de care se poate folosi. Astfel ia naștere un tragic al scriiturii, căci scriitorul conștient trebuie de-acum înainte să se confrunte cu semnele ancestrale și atotputernice care, din fundul unui trecut străin, îi impun Literatura ca pe un ritual, și nu ca pe o reconciliere. Astfel, afară de cazul renunțării la Literatură, soluția acestei problematice a scriiturii nu depinde de scriitori. Fiecare scriitor care se naște deschide în el însuși procesul Literaturii; dacă o condamnă, el îi acordă întotdeauna o amânare pe care Literatura o folosește pentru a-l recuceri; dacă creează un limbaj liber, i se restituie fabricat, căci luxul nu e niciodată inocent: astfel încât el trebuie să continue să se folosească tocmai de acest limbaj învechit și închis, sub presiunea tuturor oamenilor care nu îl vorbesc. Există, așadar, un impas al scriiturii care e impasul societății înseși: scriitorii de azi îl resimt: pentru ei, căutarea unui non-stil, a unui stil oral, a unui grad zero sau a unui grad vorbit al scriiturii reprezintă, la urma urmei, anticiparea unei stări absolut omogene a societății; cei mai mulți înțeleg că nu poate exista un limbaj universal în afara unei universalități concrete – nu doar mistice sau nominale – a lumii civile.”

(Roland Barthes, Gradul zero al scriiturii. Noi eseuri critice, trad. de Alex Cistelean, Chișinău, Editura Cartier, 2006)

CLIPA CEA REPEDE

„...CRED CĂ MAREA CAPODOPERĂ ÎNCĂ MAI FACE ANTICAMERĂ ÎN IMAGINAȚIA AUTORILOR NOȘTRI...”

În memoria mea culturală – o cultură șvaițer, desigur, cu multe sincope, cu multe găuri (precum îi cașcavalul din Țara Cantoanelor, ar fi spus Dan C. Mihăilescu) –, „clipa cea repede” [„ce ni s-a dat”, precizează Eminescu, ca să punem preț pe ea] se alătură fericit (fericit ca explicație, deși cumplit ca trecere catastrofală, ireversibilă) visului lui Faust: „stai clipă, ești frumoasă”. Or, faustica (de fapt, goetheana) clipă nu intră în inutilă gâlceavă cu tragica scurgere, fără întoarcere, a timpului, ci mai curând impune un criteriu: ce am vrea să rămână (ca frumos) din ceea ce trece?

Îmi amintesc cum, la sfârșitul anilor 90 ai secolului trecut, fiind pe un timp foarte scurt într-o funcție publică (pentru prima și ultima dată în viață), mă gândeam că, dacă ar fi fost pe puterile mele (n-avea cum să fie, de vreme ce în vistieria comunitară, ca și în buzunarele intelectualilor – mai ales! – sufla vântul), aș fi fondat o „bibliotecă nouă”, cu toate cărțile apărute recent. Am și convocat „factorii de decizie”, dar ideea a sucombat, previzibil, pe masa operatorului financiar. Eram contemporanii unei explozii editoriale, implicând autori și titluri interzise până atunci, clasici ai gândirii românești și universale, scriitori și artiști ținuți la index. Erau revizitați insistent, febril maeștrii culturii naționale și mondiale. Iar concomitent se atesta un activism impresionant – previzibil și el, într-o bruscă eliberare de restricții și convenții – pe terenul literaturii și culturii (scrise) contemporane. Era absolut limpede că la unele ediții nu se va reveni atât de curând și era păcat să nu existe o bibliotecă ce le-ar fi achiziționat pe toate cele mai importante.

Azi, încercând să privesc, la sugestia colegilor de revistă, la aparițiile editoriale din anul trecut, înțeleg că cel mai bun criteriu de apreciere ar fi chiar cel invocat mai sus: cărțile reținând pentru eternitate trecătoarea, dar splendida clipa cea repede, cu ce ne-am ales de la trecerea noastră prin lume, într-un an foarte concret? Ce am vrea să depozităm, ca marfă culturală neperisabilă, în patrimoniul nostru cultural, ce am vrea să salvăm de uitare? Or, în ultimă instanță, cărțile sunt chiar urmele ce contează, urmele ce rămân. În ele se concentrează chintesența existenței noastre.

Dacă există un adevăr substanțial în mallarméana afirmație că lumea există ca să ajungă într-o carte, atunci anul

ce a trecut a ajuns cumva în fasciculele ei. Câteva titluri apărute pe parcursul lui 2016 ne confirmă că nu degeaba pământul a mai făcut o rotație în jurul soarelui, că toți împreună am mai făcut un ocol lumii. Testul este următorul: câte din cărțile anului 2016 vor rămâne ca titluri de referință pe polițele borgesienei Biblioteci Babel? Revenind, peste vreun deceniu-două, la titlurile tipărite anul trecut, pe câte dintre ele le vom regreta că nu le-am achiziționat sau, dimpotrivă, ne vom bucura că am reușit să le procurăm? Ca întotdeauna, se rețin proiectele serioase ale autorilor buni și ale editurilor pe potrivă. Proiectele de anvergură, realizate de profesioniști... și perfecționiști. Dacă le avem, înseamnă că suntem pe calea cea bună.

Unele cărți sunt propriu-zis sinteze, transgresând timpul prin chiar natura lor: operele critice, cercetările filologice, istoriile literare, antologiile (ca formă de istorie literară). Nu va regreta nimeni dintre cei care vor achiziționa titlurile din colecția „Primăvara poeziilor” (Editura Arc). În acest an au fost tipărite (micro)antologiile rafinaților-manieriștilor Paul Mihnea și Anatol Codru (recitați de Eugen Lungu și Lucia Țurcanu). Merită să achiziționezi cărțile din seria „Cartier de colecție”, în care se produc, în paralel, autorul și antologatorul/ comentatorul/ traducătorul: Radu Ștefănescu propune propria nouă – și relevantă! – interpretare (adică: traducere) a sonetelor lui Shakespeare; Emilian Galaicu-Păun îl antologhează și îl comentează, profund și original, ca întotdeauna, pe Ilarie Voronca; iar având în vedere că linia de demarcare a autorilor acestei edituri nu coincide în niciun caz cu frontiera „de stat”, colecția cuprinde și alte perechi de nume (antologator versus autor): Claudiu Komartin vs Andrei Bodiș; Radu Vancu vs Alexandru Mușina; Lucian Vasiliu vs Mihai Ursachi.

În câteva ediții critice și antologii meseria de critic și istoric se suprapune pe vocația de editor. Mihai Papuc continuă să exploreze, la Editura Știința, straturile de profunzime ale literaturii naționale, inclusiv pe segmentul cvasinecunoscut al Basarabiei. În colecția „Moștenire”, pe care o administrează de un sfert de secol, alături de clasicii recunoscuți (Alec Russo, Ion Luca Caragiale, Costache Negruzzi) ies din anonim nume precum Leon Donici, D. Iov sau Ion Buzdugan. Anul trecut a fost tipărită cea mai completă

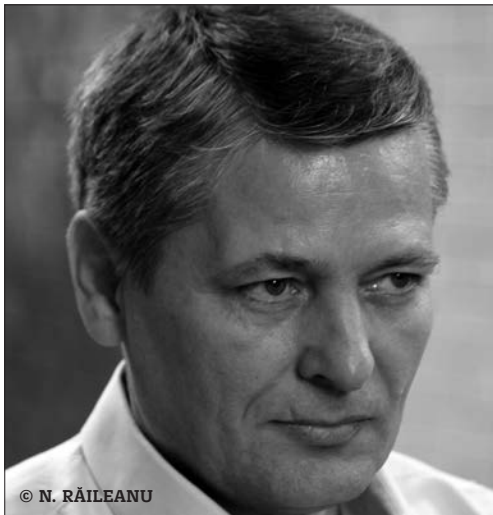
ediție a scrierilor Magdei Isanos, într-un volum îngrijit și prefațat de Aliona Grati, precum și *Hronicul vechimii a romano-moldo-vlahilor și Istoria ieroglifică* de Dimitrie Cantemir, ambele îngrijite de Stela Toma, primul – editat pentru prima dată la Chișinău, al doilea având un foarte bun studiu introductiv semnat de Elvira Sorohan.

În aceeași casetă a proiectelor cu bătaie lungă se înscrie a treia ediție a *Poeți-lor de pe vremea lui Eminescu*, volum îngrijit de Eugen Lungu, precum și antologia poeziei șaizeciste *Dreptul la nume* alcătuită de Andrei Țurcanu (ambele la Editura Cartier). Adrian Ciubotaru scoate de sub tipar, la Știința, volumul *Sfârșit de secol românesc. Decadentismul literar și ideea de decadentă*, iar Nina Corcinschi și Aliona Grati tipăresc la Editura Junimea de la Iași culegerile de cronici literare *Cărțile care mă iubesc*, respectiv, *Cronici în rețea*. Cred că – aici pot fi subiectiv – nu ar trebui trecut cu vederea volumul *Aureliu Busuioc: „Sunt norii albi, dar umbra lor e neagră...”*, apărut la Editura Prut și îngrijit de Eugen Lungu și subsemnatul.

Dar selecțiile și comentariile care adună istoriile literare nu pot fi construite fără literatura curentă. Cea care azi poate fi o secvență efemeră, iar mâine ne poate servi de materie certă pentru biblioteca eternă. Când vorbim de cărțile anului din perspectiva unei uniuni a scriitorilor, tocmai acest segment trebuie pus în discuție.

Care ar fi certitudinile acestui an? Rămâne la discreția cititorului, dar ar fi păcat să fie ignorate câteva titluri care își fac deja loc pe raftul bibliotecilor personale și deja se dau cu împrumut: *Salutări lui Troțki* de Dumitru Crudu, *Sufletul meu de până la Big Bang* de Teo Chiriac, *Dulcele meu asasin* de Silvia Goteanschi, *Tunica portocalie* de Lucreția Bârlădeanu, *Negru și roșu. 1930-2056* de Val Butnaru, *Reparatorul de vise* de Nicolae Dabija, *Să fi fost totul o mare păcăleală?* de Iulian Frunțașu, *Fragile* de Maria Șleahțișchi (ultimele trei – antologii de autor), *Vara în care mama avea ochii verzi* de Tatiana Țăbuleac... dar mă opresc, că altfel epuizez lista aparițiilor. Romane, nuvele, poeme – parcă nu e deloc rău.

Totuși, cred că marea capodoperă încă mai face anticameră în imaginația autorilor noștri, dar sunt semne că se apropie. Timpul va arăta care va fi clipa eminesciană râvnită de Goethe.

© N. RĂILEANU

POEZIA: RIGOARE MATEMATICĂ, LUCIDITATE DE DIAMANT, SUFLET RANIT

DE TEO CHIRIAC

Dimineă, oricât aş grăbi paşii spre staţia de troleibuz, imaginaţia mi-o ia înainte, mă depăşeşte fulgerător, mă lasă în urmă.

La o vârstă înaintată ca a mea, având o imaginaţie atât de rapidă, mă simt precum biblicul Matusalem, târându-şi povara celor 969 de ani, alături de o tânără superbă, strălucind de sănătate şi frumuseţe, campioană absolută la alergări fără obstacole, fără niveluri, fără limite fixe. I-ar fi poate cuiva de mirare, dar imaginaţia mea e în stare să atingă viteze... inimaginabile. Deseori, ea depăşeşte viteza luminii. Ea e ca un dispozitiv de perforat materia neagră, o bormaşină cu burghiul de diamant găurind întunericul, făcând loc primelor raze de lumină, zorilor de zi.

Într-adevăr, dimineăta anunţă o zi însoţită, cu bolta cerească de o limpezime ireală. Şi asta nu doar graţie imaginaţiei mele. Astăzi e una dintre zilele de primăvară despre care la ţară se spune că hrăneşte un an întreg (cu Pâine). În plus, în lumea urbană a Chişinăului, astăzi e una dintre zilele Festivalului *Primăvara Europeană a Poeţilor*, eveniment de mare de anvergură, ajuns la a VII-a ediţie, având şi el scopul de a hrăni un an întreg (cu Frumuseţe).

Staţia troleibuzului 24 e aglomerată. În orele de vârf, ca să ajung de la Ciocana în Centru, la Casa Uniunii Scriitorilor, am nevoie nu doar de forţă motoare, ci şi de o mare forţă şi viabilitate creativă. Ca de obicei, troleibuzul e plin de elevi şi studenţi, dar, mai ales, de persoane de vârsta a treia. Generaţiile tinere pleacă la ore, pe la şcoli şi universităţi, iar pensionarii – la vreun nou magazin „politic şi social” al partidului Shor, după produse de primă necesitate la preţuri mai mici. Lumea stă în picioare ori aşezată pe banchete. În salon, nimeni

nu citeşte, nimeni nu vorbeşte, nimeni nu râde. Parcă am fi plătitori de taxe pentru cititul cărţilor, pentru râsul de bucurie şi surâsul trist, pentru râsul şi surâsul fără motiv. (Călătorii nici nu ştiu că-n salon este un nebun, care, zâmbind, a citit toate cărţile din scoartă în scoartă, la fel cum ai citi, zâmbind, lumea din scoartă cenuşie până în scoartă terestră!) Cu speranţa că viitorul le aparţine, copiii şi tinerii se uită înainte, în timp ce bătrânii, cu-n fel de voluptate a suferinţei în priviri, se uită în urmă. Şi pe unii, şi pe alţii îi tratez cu deferenţă, le respect punctele de vedere şi perspectivele.

Şi totuşi, faţă de călătorii troleibuzului (ca şi faţă de mine însumi), am un sentiment tot mai puternic de milă şi îndurare. Motivul? Zi de zi, acest mijloc de transport în comun goneşte pe străzile unui centru urban, în care nimeni nu mai gândeşte cu capul, ci cu gura, cu burta sau cu picioarele; unde capul a fost transformat în spălătorie publică; unde creierul, acest mecanism uman menit să genereze conştiinţă, e manipulat, e frecat, e spălat, şi doar uneori e pus să se zvânteze, ca horbotele gospodinilor de la ţară sau, exprimându-mă pe-nţelesul firilor artistice, ca ceasurile moi ale excentricului Dali.

Sigur că e ceva nebunesc în această goană a troleibuzului 24! Şi asta în timp ce unul dintre călători (poate chiar nebunul care a citit toate cărţile, apoi le-a mâncat pe toate, zâmbind), din când în când ne anunţă că asta nu-i o goană după vânt şi deşertăciune, ci după esenţă – un zbor interior după sens şi sensibilitate. În realitate, însă, cu toţii ne mişcăm într-un sistem de captivităţi succesive construit după modelul *matrioşkăi* ruseşti: propria captivitate se află în captivitatea troleibuzului, iar

acesta – în captivitatea administraţiei municipale, iar aceasta – în captivitatea statului RM, stat care, privat de libertate, se află şi el în deplină captivitate. Existăm, aşadar, într-un mobil de captivităţi fără drept la reflecţii interioare, dar şi fără drept de evadare în exterior.

Gonind cu troleibuzul 24 pe străzile Chişinăului, zilnic ne ciocnim de realităţi demne de nebunia lui Don Quijote. A unui Don Quijote care atacă eroic vechile şi mai noile mori de vânt autohtone, călarind nu pe biata lui mârţoagă, Rosinanta, ci pe armăsarul revoluţionarului Grigori Kotovski din faţa hotelului Cosmos. Îmi zic: poate că avea dreptate G.K. Chesterton, definind nebunia drept forma supremă a logicii. Poate că experimentarea nebuniei, în situaţia noastră, ar fi o salvare. Poate că tocmai despre vremurile noastre sunt cuvintele părintelui Antonie din *Patericul egiptean*: „Va veni vremea ca oamenii să înnebunească, şi când vor vedea că cineva nu înnebuneşte, se vor ridica asupra lui zicându-i că el este nebun, pentru că nu este asemenea lor.”

Brusc, două doamne de alături îmi întrerup monologul interior. Discuţia lor îmi aminteşte de un dialog, de acum 70 de ani, între Eunice şi Blanche, din *Tabloul 1 al dramei Un tramvai numit Dorinţă*: „Eunice (într-un târziu): – Ce-i, draguţă? Te-ai răţăcit?... Blanche (cu un umor trist şi isteric): – Mi s-a spus să iau un tramvai numit Dorinţă, să-l schimb cu unul numit Cimitire, să merg şase staţii, ca să ajung în Câmpiile Elizee...” Acum mă întreb dacă mijlocul de transport în care călătorim pe înghesuite se va numi cândva un troleibuz numit Disperare sau un troleibuz numit Speranţă? (Psihologic vorbind, eu mă simt mai aproape de personajul dintr-o altă piesă

a lui Tennessee Williams, de protagonistul din *Orfeu în Infern...*)

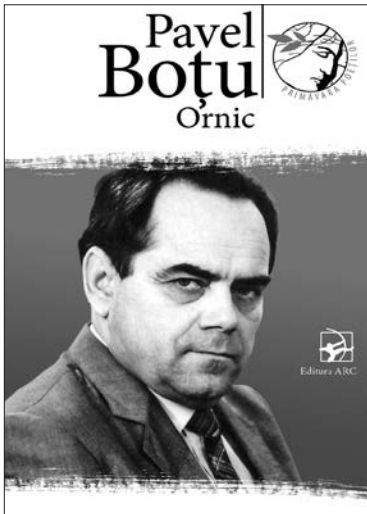
La a şasea staţie, cobor şi eu. Însă cobor nu în Câmpiile Elizee, ci în Grădina Publică „Ştefan cel Mare”. Merg spre Casa Uniunii Scriitorilor, acolo unde în după-amiaza zilei va avea loc podiumul poetic al oaspeţilor *Primăverii*. Traversez Aleea Clasicilor Literaturii Române cu emoţia unor clipe cu valoare de veşnicie. Trecând prin centrul Aleei, de fiecare dată închid ochii trupului, ca să văd mai bine cu ochii sufletului. Deschizându-i, în acest loc sacru văd cum se înalţă statuia lui Ovidiu, „strămoşul nostru de limbă, de sânge şi simţire”, cum l-a numit autorul *Cuvintelor potrivite*.

Acum, pe bune: oricât de raţional şi de pragmatic aş fi, oricât de confortabil m-aş simţi în racla de lux a trupului, acest Festival de Poezie îmi oferă o şansă sigură – şansa evadării, timp de trei zile, a spiritului din captivitatea trupului şi a trupului din realitatea imediată – din această amestecătură, prost dozată, de intelect şi mercantilism, de ignoranţă şi umilinţă.

După-amiază, pe terasa de la USM, oaspeţii Festivalului urcă pe podium şi citesc, rând pe rând, poezii. Fiecare dintre ei a venit dintr-o altă limbă, dintr-o altă lume, dintr-un univers spiritual paralel. Într-o lume dezbinată şi înstrăinată, ca a noastră, Poezia e un factor coagulant, e chiar miracolul care îngemănează lumi şi universuri paralele. Scriind, citind, ascultând Poezie, sufletul meu construieşte, înalţă, edifică, trecând prin momente şi stări de spirit indescriptibile.

Asemeni carbonului – elementul chimic cel mai răspândit în natură –, trecând prin stările elementare de cărbune, de grafit, de diamant.

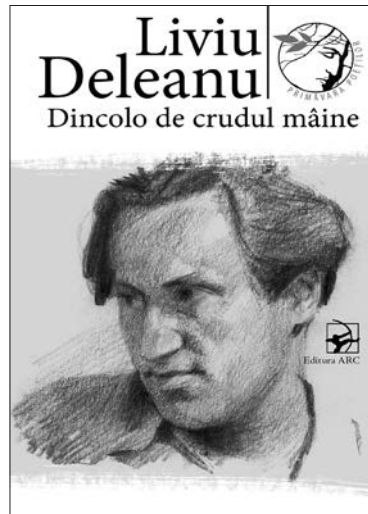
NOI APARIȚII • EDITURA ARC • NOI APARIȚII

PAVEL BOȚU ORNIC

„...scriitorul rămâne totuşi o voce inconfundabilă, deoarece întreaga creaţie este marcată de obârşia sa. Poetul era născut în Bugeac, acolo îşi petrecea şi copilăria, aşa că versul său pare impregnat de seva amăruie a ierburilor din stepa sudică. Discursul poetic este reţinut, fără mari efuziuni lirice, scriitorul „resetând” în vers o serie de arhaisme şi regionalisme, termeni rari care dau scrierilor sale o nuanţă stilistică aparte: *chită, hlândiniş, zapis, zănoagă, lătunoi, ceacăie, grijnică, năstrapă, hoira, ozimcă, barman, zahată, suhat, truchină, peşchir, peşchirgiu* ş.a.”

Eugen LUNGU

LIVIU DELEANU DINCOLO DE CRUDUL ADEVĂR

„Liviu Deleanu a fost un poet sub vremi, dar şi o victimă a istoriei. Triate cu rigurozitate de cititorul de azi, multe dintre textele sale sunt vulnerabile estetic. Actul de recuperare însă nu trebuie neglijat. Pentru că opera acestui autor constituie o piesă care nu poate fi omisă din această construcţie, eterogenă, hibridă, şubredă pe alocuri, care se numeşte poezia din Basarabia anilor '50-'70 ai secolului al XX-lea.”

Lucia ȚURCANU

MIRADOR

PRINTRE PERSONAJE ȘI MĂȘTI

DE ION POP

Comentând, în urmă cu câțiva ani, antologia poetică a lui Arcadie Suceveanu, *Cafeneaua Nevermore* (Ed. Cartier, 2011), notam că, sub dezinvoltura afișat-postmodernă a discursului său liric, se ascunde de fapt un poet cu destul de evidente nostalgii „moderniste” sau, cum s-a spus de la o vreme, „tardo-moderniste”. Afișându-se eliberat de convențiile transfigurării „puriste” presupusă, în linii mari, de slujitorii esteticului situat în contrast cu impura realitate dată, poetul nostru apare totuși foarte serios incomodat de confruntările cu prea puțin poetica lume în care e nevoit să trăiască și pe care n-o poate, în fond, accepta în datele sale de „realitate imediată”. Noua antologie, tipărită la editura bucureșteană Tracus Arte, sub titlul *Personajele lui Erasm* (2016), cu gândul, probabil, la *Elogiul nebuniei* și, mai departe, la „corabia nebunilor” a lui Sebastian Brant, care a mai circulat în apele noastre teritoriale tulburi, accentuează salutar liniile viziunii din cărțile precedente, procedând la o selecție de maximă exigență, cu conservarea, desigur, a unor texte reprezentative, preluate și din precedentă selecție menționată. Se definitivează astfel portretul unui autor cu pecete proprie, pe care o putem recunoaște ușor, dincolo de mulțimea de măști și de ipostaze ale unor „dramatis personae” pe care poemele sale le (re) introduc în scenă.

Arcadie Suceveanu e, în chip fundamental, un poet din clasa fanteziștilor ironici, cu un vădit gust pentru înscenarea himericului, a unor proiecții ale imaginației pe care le regizează cu o

dezinvoltură nu tocmai obișnuită. Mobilitatea asociativă, spiritul alert-inventiv, tentația ludicului asigură compozițiilor sale o vivacitate aparte, de regie comedio-grafică, uneori spumoasă, alteori montată în registrul farsei, cu personaje ieșite parcă din imaginarul unui Bosch ori din panorama barocă de fanteze, nelipsind nici trimiterea la *Istoria ieroglică*, revărsată acum în „jungla străzii”, în procesiuni grotești. Ca mulți dintre noi, cei mai „vechi”, Arcadie Suceveanu suferă în fața spectacolului, creat de el însuși în corespondență cu cel al ospiciilor contemporaneității noastre, confirmând faptul că „grota înghețate bibliotecă” și că, în paralel, „sintaxa străzilor s-a încălzit”, într-o babilonie de forme confuze și impure. În ipostază ideală, poetul se vede „luminat pe dinăuntru de un cuvânt înalt, nerostit”, trăiește, altfel spus, printre inefabile interzise expresiei într-o lume de simulacre, unde orice proiecție imaginară cât de cât idealizantă este sortită pieirii, ca desuetă și anacronică. În replică la amintita „corabie a nebunilor”, se propune una de construcție proprie, „cu burta de fum și iluzie”, asimilată închipuirii unui Don Quijote, lăsându-se condusă de busole ce „se hrănesc cu gravitația inimii” (sale), - ambarcațiune poetică, evident, rudă cu cea „beată” a lui Rimbaud, deși fără mobilizarea energiei vitale și vizionare din *Le bateau ivre*. Cum sugeram mai de mult, poetul nostru compune un soi de lamentație crepusculară pentru modernismul „înalt”, cu instrumentele aflate la dispoziția bricolajului postmodern care-și ia uneltele de oriunde, uzând de „notații”

ale datului aflat la îndemână deopotrivă cu imaginile prelucrate livresc, numai că în al său „text roșu postmodernist” descoperă un asasinat de forme de care se desparte cu un evident regret, ca act programat, devenit cvasi-obligatoriu în spațiul noii sensibilități „antilirice”, antidot al „romantismului desuet” recunoscut ca definitiv și constitutiv, căci o mare emblemă, precum „floarea albastră” a lui Novalis, e caracterizată doar antifrastic drept „nocivă”. Altminteri, poetul își expune la vedere atelierul verbal, etalează „micile doze de avangardism” la care pare silit să recurgă pentru a fi în pas cu vremea lirică, își deplânge soarta de „clown nenorocit”, reactualizând ipostaza „artistului ca saltimbanc” și clown trist, trăiește ca pe o dramă mutarea îngerului din biserică în măcelărie, ba chiar ne spune că e silit să-și arunce „cheile și principiile” pentru a fi „doar carne și biologie”... Universul său se definește mereu ca unul fantasmatic, ficțional, rod al fanteziei rănite de agresiunile epocii care traversează un grav și poate definitiv proces de „dezvrăjire”. De aici, un fel de conștiință a inactualității, a unui anacronism trăit elegiac, căci programul despărțirii de „convențiile” liricii moderniste construite pe decantări și distilări de stări ale spiritului e executat cumva în silă de cineva care se definește ca „alchimist și anahoret damnat”, „schior al himerei”, „bătrân magnat al himerei”, chiar „profesionist al himerei”... Prin contrast, un „corb” textual poesc nu conținește să-și rostească mesajul fără speranță, lipsa de iluzii în universul relativizat la extrem, coborât la condiția

elementar-biologică, exterior oricărei „îndeletniciri metafizice”...

Cu asemenea „obsesii modelatoare”, Arcadie Suceveanu se înscrie printre autorii care-și asumă cu un soi de demnitate întristată condiția de „modernist târziu”, forțat la convertiri de ultimă oră. Important este însă că discursul său nu se lasă nicio clipă copleșit de nostalgii nelalocul lor, își înfruntă situația inconfortabilă cu un fel de eroism cu patosul cenzurat de ironie și autoironie, recurgând la rândul său la relativizări benefice pentru credibilitatea confesiunilor și autenticitatea frământărilor sale intime. Dintre poeții români actuali, el este printre cei mai angajați în acțiunea de paradoxală apărare a valorilor „tari” ale poeziei și existenței, fără să pară excesivi, tocmai fiindcă au inteligența de a-și doza atent și eficient antidotul ironiei, conferind dramei înfățișări amar-comedio-grafice și compensații de artizanat combinatoriu adesea spectaculos, pe care poetul însuși nu se sfiește să le deconspire, caracterizându-le drept „manieriste”, - în sens tipologic, desigur, deci pozitiv. La acest nivel, sunt de apreciat la fiecare pagină a antologiei mobilitatea și ingeniozitatea unei „arte combinatorii” ajunse la maturitate, dispunând de dexterități pe care nu mulți poeți actuali le au. Îi vin în sprijin și modele precum Nichita Stănescu, bunăoară cu a sa „turmă de lei străvezii” și alte ființe himerice regăsimile din loc în loc, ori liber-rafinata prozodie dimoviană, auxiliar însemnat în compunerea universului de bazar barochizant, catalizatoare pentru câteva texte.

Dar Arcadie Suceveanu e, aici, și autorul unor poezii de tonalitate gravă, „încălzindu-se la flacăra lucrurilor mărunte”, ale imediatului vital, - „lucrurile spălându-și, cu lăbuțe mici de pisică, fața”, momente când „renunț(ă) în gând la literatură”, când lasă vecinătățile fragede ale lumii obiectelor să se vadă, încurajator, în poem. E de sugerat ca această reapropiere de zisele „lucruri simple” să fie mai frecventă în cărțile ce vor veni. Emoționantă e și suita de „viziuni la Cernăuți”, nu doar prin filele sale de album evocator de vârste și istorii trecute, ci și prin reflecția implicită, amar-elegiacă asupra unui prezent cu agresiuni insidioase și persistente. În totul, *Personajele lui Erasm*, ca bilanț substanțial de etapă, readuce în atenție portretul unui poet autentic, ce și-a făcut din condiția livrescă un mod de a fi, rămânând deschis și receptiv la nu puține „întâmplări” semnificative de dincolo de zidurile Bibliotecii.

CARTEA POEZIEI 2017 • EDITURA ARC

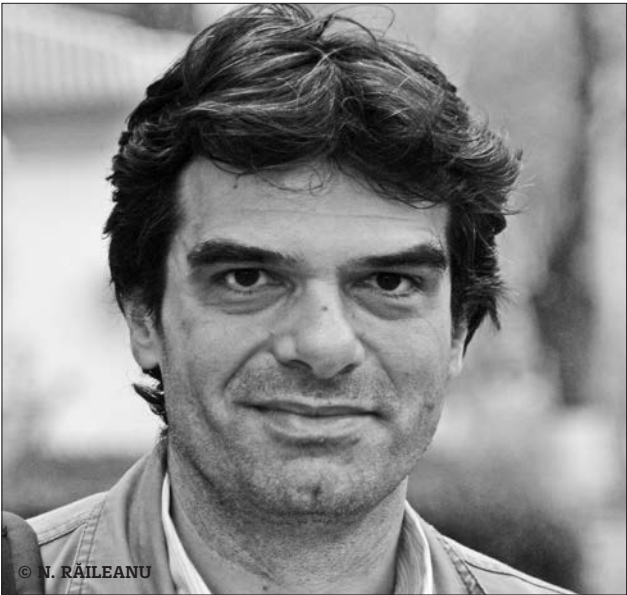

CARTEA POEZIEI 2017 ANTOLOGIE ȘI PREFĂȚĂ DE CĂLINA TRIFAN

„Cartea poeziei 2017 reunește 77 de poeți, aparținând mai multor generații, paradigme și tendințe, care au avut amabilitatea să răspundă solicitării noastre. Toți împreună alcătuiesc un „portret de grup”, eterogen și eteroclit, ca „autorizație” de trecere slujind apartenența la breaslă. Poeții antologați s-au bucurat de libertatea de a alege și propune poeme de dată recentă. În consecință, Cartea e gândită de toți cei incluși în volum... Autorii apar în ordine cronologică. Dacă fac sau nu față exigențelor poeziei și ale timpului e dreptul cititorului să se pronunțe...

Această capsulă a timpului conservă suflul momentului... Poezia, fiind la limita dintre conștiință și subconștient, e emoție. Cartea poeziei 2017 oferă cititorului posibilitatea de a (re) descoperi un nume mai vechi sau mai nou, un poem sau mai multe, cu care să rezoneze.”

Călina TRIFAN

BASARABIA LITERARĂ

90 DE ANI DE „CUVINTE POTRIVITE” de RĂZVAN VONCU

L-au înjurat, în viață și după, toți ziariștii obscuri ai nației. L-au băgat în pușcărie, în 1919, cei care duseseră România pe marginea prăpastiei, în 1916-1917. L-au făcut trădător cei care au transferat – se pare, pentru totdeauna – tezaurul țării în Rusia. L-au etichetat drept „om fără caracter” cei care, jefuind ei înșiși avuția națională, credeau că un artist de geniu trebuie să trăiască, eventual, din bacșișuri. L-au interzis pentru șase ani stalinistii, obligându-l să supraviețuiască din vânzarea roșiilor și cireșelor de la Mărțișor. L-au făcut... stalinist (?!), după 1989, urmașii spirituali ai celor care l-au interzis. Și totuși, Arghezi și-a văzut de treabă, în viață, și de eternitate, după. Cel mai mare poet al secolului XX a trecut printr-o istorie cumplită, înobilându-o. Deși întrupează o paradigmă poetică atipică, la noi, aceea de „geniu gospodar” (Eugen Simion), destinul său este exemplar pentru condiția cu totul nenorocită a omului de excepție, într-o

cultură cu moravuri barbare. Cei care îl acuză că, după șase ani de interdicție (1948-1954), a acceptat să intre în Academie, iar nu în pușcărie, ar trebui să nu uite că, între 1927 – anul debutului editorial – și 1944, adică în vechea România, încă neatinsă de filoxera comunistă, acest scriitor a primit un singur premiu (ex aequo!) și nici o distincție oficială. Refuzat de coteriile Societății Scriitorilor Români și calificat drept „pornograf” de oficialitățile de la Culte, Arghezi a fost înjurat, în interbelic, și de stânga (ca „tradiționalist, vândut naționalismului”), și de dreapta (ca „modernist, vândut iudeo-masoneriei”). Gazetăria sa, muiată în apa tare a pamfletului, a fost interpretată *formal* de cei pe care îi deranja *conținutul* ei de adevăr. Nimeni n-a părut să înțeleagă că arta înobilează chiar atunci când vestejește și o mulțime de gazetari imunzi, astăzi complet obscuri, s-au bucurat în epocă de respectabilitatea refuzată lui Arghezi. Tot ce a obținut poetul a fost *muncit* cu sudoarea frunții, și uneori, chiar a palmelor lui. Cei care cred că aprecierea unui Lovinescu sau Călinescu a tradus în limbaj critic critic atmosfera unei epoci se înșeală amarnic.

Arghezi *deranjează*. Pentru că, asemeni țăranului (dar și artistului autentic!), are identitate. Are independență. Spune lucruri dure și merge la pușcărie pentru convingerile sale. Sau nu mai publică și trăiește vânzând cireșe în piață. Mai mult: poetul n-a făcut și n-a lasat „avere”. Nici n-a risipit averi, ca mulți dintre care îi pun în cărcă toate fantomele din dulapul propriului subconștient. Arghirofilia sa e, în comparație cu jaful și corupția interbelică (de cele de azi nici nu mai vorbim !), un mit. Compromisurile sale sunt, în comparație cu turpitudinea altora, în deceniul stalinist și nu numai, o fabulație. Arghezi *deranjează*, încă o dată, pentru că are *geniu*. Și pentru că și-a pus geniul în cele o sută de volume pe care le-a scris, nu în bancuri de cafea, nici în politică. Așa ceva, la români, e impardonabil. Aici numai cei care critică, numai cei care dărmă (pardon: *deconstruiesc*), numai cei care *denunță* sunt importanți. În ochii acestora, Arghezi era vinovat numai și numai pentru că îndrăznea să existe. A avut orgolii? Desigur. Dar ce mare poet n-a avut? Arghezi, însă, n-a avut *vanități*, n-a vânat gloria cafenelei și

aclamațiile galeriei. N-a fost, ca să îl parafrazez pe Camil Petrescu, avocat. N-a știut să-și pledeze cauza. Și-a scris, în schimb, opera. Fiind foarte popular, Arghezi nu este însă un poet ușor. Poeziile sale pentru cei mici nu sunt numai pentru cei mici. Erotica lui este filosofică, iar poezia religioasă este încărcată de o carnalitate tulburătoare. Proza sa este aproape necunoscută (deși stă, în opinia mea, lângă cea a lui Caragiale). Gazetăria sa trebuie citită cu instrumentele poeziei și ale moralei, ca și cea a lui nenea Iancu. Nu mă îndoiesc că, mâine, tinerii „critici” îl vor relativiza, iar noii procurori literari vor cere (a câta oară?) să fie editat numai cu o banderolă neagră, pe care să scrie: „Atenție, acest om a colaborat cu comunismul”. Stupizenia daco-română e nesfârșită. Totuși, acest oltean strămutat în Marea Valahie și-a înfipt, adânc, lopata în secolul al XX-lea românesc. Și nimeni nu va reuși, cum nu a reușit nici până acum, să o scoată de acolo. Pentru că este o lopată de cuvinte. Cauți s-o apuci de coadă și te trezești că te pleznește peste față *biciul răbdat*.

VIAȚA LITERARĂ >>

FESTIVALUL INTERNATIONAL „PRIMĂVARA EUROPEANĂ A POETILOR”

În perioada 3-5 mai curent a avut loc Festivalul Internațional „Primăvara Europeană a Poetilor”, ediția a VII-a. Evenimentele au debutat nu doar prin depunerea de flori la busturile scriitorilor de pe Aleea Clasicilor Literaturii Române și prezentarea invitațiilor, ci și prin semnarea unui important acord de colaborare între *Uniunea Scriitorilor din Moldova*, reprezentată de Arcadie Suceveanu, Președinte, și *Centrul de traduceri și relații culturale din Azerbaidjan*, reprezentat de Salim Babullaoglu, Președinte. La semnarea acordului, din partea azeră, au mai participat: Ieham Agaev, consilier al Ambasadei Azerbaidjanului în R. Moldova, Vugar Novruzov, președinte al Congresului Azerilor din R. Moldova. Simpozionul Internațional „Dialoguri europene: poeți și traducători”, moderat de Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac și Nicolae Spătaru, a avut o gamă largă de subiecte privind problemele de traducere literară în diferite areale culturale și fiecare oaspete a putut interveni pentru a împărtăși publicului din experiența proprie. Pentru invitații din străinătate

traducerea a fost asigurată de Leo Butnaru în limba rusă și Moni Stănilă în limba engleză. Simpozionul a fost urmat de lansări de carte: *Almanahul Festivalului Internațional Primăvara Europeană a Poetilor*, Editura TipoMoldova; *Cartea Poeziei 2017*, Editura Arc; lansări de reviste: *Revista Literară* și *Premier/Poesie*, revistă pariziană care include un dosar cu poeți din R. Moldova (selecția și traducerea de Jan H. Mysjkin și Doina Ioanid); apoi au fost prezentate volumele colecției de poezie „Primăvara Poetilor” (Pavel Boțu *Ornic* și Liviu Deleanu *Dincolo de crudul mâine*, Editura „ARC”), colecție realizată în cadrul programului acestui prestigios Festival. Seara a continuat cu Podiumul poetic, moderat de Moni Stănilă, în cadrul căruia au citit Jan H. Mysjkin (Franța), Antanas Jonynas (Lituania), Volodimir Poiata (Ucraina), Valeriu Matei, Maria Pilchin, Ilie T. Zegrea (Cernăuți), Florina Zaharia și Nichita Danilov (România), Müesser Yeniay (Turcia), Irina Nechit, Alexandru Vakulovski și Arcadie Suceveanu (R. Moldova). Prima zi de festival s-a

încheiat cu Youth challenge, unde provocarea primei lecturi a fost lansată de tânărul poet Ion Buzu, continuând cu poeții din Chișinău și cu cei invitați de peste hotare. A doua zi a început cu desanturi poetice prin universități și licee. La Universitatea de Stat, secțiile de filologie, s-au aflat două grupe: cea dintâi, coordonată de Nicolae Spătaru, care a fost însoțit de poeții Jan H. Mysjkin (Franța), Salim Babullaoglu (Azerbaidjan) și Doina Ioanid (România); cea de a doua, coordonată de Teo Chiriac și Grigore Chipere, i-a inclus pe poeții Petr Borkovec (Cehia), Müesser Yeniay (Turcia), Victor Munteanu (România). La Universitatea Ion Creangă, Dumitru Crudu și Leo Butnaru i-au avut alături pe poeții Antanas Jonynas (Lituania), Volodimir Danylenko (Ucraina), Coman Șova și Denisa Duran (România). O altă grupă, coordonată de Arcadie Suceveanu, ce i-a avut alături pe Volodimir Poiata (Ucraina), Nichita Danilov (România), Dumitru Brăneanu (România), s-a întâlnit cu elevii Liceului Vasile Alecsandri. La Liceul Spiru Haret, Moni Stănilă

Pe Solomon Marcus l-am întâlnit pentru prima oară într-o școală. Fusesem invitați împreună, fără să știm unul de altul, la o întâlnire cu elevii. Ne-am bucurat și ne-am mirat reciproc de disponibilitatea celuiilalt de a ajunge într-un cartier îndepărtat la o discuție cu niște adolescenți necunoscuți. Și înainte de a-i descoperi pe ei ne-am descoperit pe noi ca făcând parte din acea categorie de intelectuali adulți pentru care nimic nu este mai important decât să-și transmită generațiilor următoare ideile, pasiunea, îngrijorările și convingerea că spiritul critic și bucuria de a învăța sunt condiții sine qua non ale dezvoltării intelectuale. Țin minte că le-a vorbit elevilor despre învățare nu ca despre un efort care trebuie făcut și nu ca despre o obligație, ci dimpotrivă despre bucuria, relaxarea și destinderea pe care actul învățării ca descoperire a lumii trebuie să le conțină. Iar ideea le apărea ascultătorilor atât de nouă și de convingătoare, încât îl ascultau ferme-cați, cucerțiți și nu mă îndoiesc că acea întâlnire cu marele matematician i-a marcat. Ca și pe mine.

Mi-am amintit ideile de atunci descoperindu-le într-o neobișnuită carte strângând între aceleași coperti nu numai grija mereu în creștere a lui Solomon Marcus pentru nivelul școlii mereu în scădere, ci și ecourile on-line ale pledoariilor sale, efervescența intelectuală pe care semnalul său de alarmă a produs-o în rândurile profesorilor, părinților și a tuturor celor pentru care agresiunea împotriva copiilor pe care o exercită degradarea, birocratizarea și instrumentalizarea școlii este un motiv de acută îngrijorare și chiar un atentat la viitor.

Una dintre temele care revin în aceste ample discuții este calitatea manualelor care poartă în mare măsură răspunderea ruperii legăturilor umane dintre profesor și elev, transformându-se în niște chingi care interzic, prin insuficiența marjei de libertate, funcționarea bunului simț și a creativității. Am fost impresionată de faptul că, în

REFLEXE

DESPRE BUCURIA DE A ÎNVĂȚA SĂ ÎNVETI

de ANA BLANDIANA

această privință, comentatorii profesorului erau chiar mai radicali decât el, ajungându-se până la propunerea desființării manualelor, pentru a nu mai împiedica adevărata comunicare, dacă nu sunt în stare să o ajute, să se producă. Și chiar dacă nu se va merge niciodată atât de departe, profesorii – și mai ales superiorii lor – trebuie convinși că nu sunt obligați să se cramponeze de manual și de norme pedagogice înguste și anchilozate; că regulile tinerei unei ore nu trebuie să fie gratiile unei cuști în care să-și propună să introducă elevii; că știința pedagogiei este cu atât mai eficientă cu cât este în stare să devină o artă, arta întâlnirii la mijlocul drumului dintre profesor și elev în bucuria de

a învăța, în sensul tranzitiv și intransitiv al verbului.

În ceea ce privește programele, discuția devine încă și mai gravă, pentru că, în mod evident, pentru a deveni cu adevărat utile dezvoltării intelectuale (dar nu numai intelectuale, ci și morale, și civice) a copiilor și adolescenților, ele ar trebui pur și simplu regândite pe alte coordonate. Ideal ar fi ca școala să nu fie o mașinărie cu ajutorul căreia mintea elevului să poată fi umplută de cât mai multe cunoștințe, ci un procedeu maieutic prin care copilul să fie învățat să învețe, ca școala devenind doar punctul de pornire al unui proces care în cele mai fericite cazuri poate dura toată viața. Școala ideală ar fi ast-

fel locul în care ar fi predate și însușite mijloacele și cadrul învățării continue. Acest cadru trebuie să fie de așa natură încât copilul să ajungă să înțeleagă pe ce lume este (de aici necesitatea istoriei și a latinei, a geografiei și a religiei) să se poată plasa corect în timp și spațiu, sufletește și material, ca să poată înțelege dincotro vine și încotro merge, care este locul lui în șirul de strămoși pe care îl continuă și pe care va trebui să îl ducă mai departe. Școala poate să-i dea sentimentul apartenenței la o țară, la o tradiție, la o istorie, la o geografie, apartenență care îi va asigura rezervele de ne-singurătate din care își va hrăni demnitatea și creativitatea în universul mondializat unde evoluează. Școala îl pregătește astfel nu ca pe un depozitar de cunoștințe și idei, ci ca pe un producător și utilizator de cunoștințe și idei. Astfel, la muzică nu ar învăța de cele mai multe ori fără succes să cânte, ci să asculte marea muzică, să descopere fericirea de a pătrunde în interiorul ei; la desen nu ar învăța să deseneze, chiar dacă nu are talent, ci să privească un desen, să învețe ce înseamnă să vizitezi un muzeu și cum se obține bucuria de a înțelege frumusețea; iar la religie nu ar învăța pe dinafară dogme, ci însăși definiția religiozității și a nevoii omului de a crede și de a fi mai mult decât celulele care îl compun.

Observ că, emoționată de amintirea implicării lui Solomon Marcus în lupta pentru libertatea intelectuală a noilor generații, am ajuns la propriile mele obsesii, iluzii și îngrijorări pe această temă. Aș vrea doar să adaug speranța mea că ele vor ajunge la cât mai mulți profesori, că vor reuși să-i tulbure și să le aducă aminte că relația dintre profesor și elev este dintre două ființe umane nu dintre doi roboți și că în definiția profesiei lor intră alături de noțiunea de slujbaș și de sindicalist și noțiunea de apostol. În ceea ce privește orele de limba română (care se numește acum, ironic probabil, comunicare) în ele ar trebui să se predea în primul rând ce înseamnă fericirea de a citi.

s-a aflat împreună cu poeții Michaël Vandebril (Belgia), Efe Duyan (Turcia), Florina Zaharia (România) și Ilie T. Zegrea din Cernăuți.

În partea a doua a zilei, scriitorii s-au adunat pe terasa Uniunii Scriitorilor, unde, sub atenta moderare a lui Arcadie Suceveanu, a avut loc Simpozionul „Scriitorul și Cetatea”, care a reușit să stârnească un dialog viu și edificator printre cei prezenți.

Podiumul Poetic din cea de a doua seară, moderat de Grigore Chiper, i-a avut ca protagoniști pe scriitorii: Michaël Vandebril (Belgia), Doina Ioanid (România), Volodimir Danylenko (Ucraina), Maria Șlehtițchin (R. Moldova), Petr Borkovec (Cehia), Coman Șova (România), Salim Babullaoglu (Azerbaidjan), Denisa Duran (România), Leo Butnaru (R. Moldova), Nicolae Popa (R. Moldova), Emilian Galaicu-Păun (R. Moldova), Dumitru Brăneanu (România), Efe Duyan (Turcia), Victor Munteanu (România), Nicolae Dabija și Eugenia Bulat (R. Moldova).

La finalul serii președintele Uniunii Scriitorilor, Arcadie Suceveanu a înmănat tradiționalele premii. Premiul „Floarea de păpădie” i-a fost acordat Teodorei Vasiliu, în vârstă de 5 ani, care a avut o lectură din poezia Irinei Nechit. Premiile pentru cele mai recente volume au mers la Călina Trifan – pentru coordonarea antologiei „Cartea Poeziei 2017”; la Victor Munteanu – pentru volumul „Locuință pentru un suflet”; la Florina Zaharia – pentru

„Manifestrup”. Premiile „Relații culturale” au fost acordate lui la Jan H. Mysjkin (Franța), Doina Ioanid (România) și Volodimir Poiata (Ucraina) – pentru promovarea literaturii române în alte spații culturale. Portalul de știri Deschide.md și Cenaclul Republica i-au acordat poetului și traducătorului din Kiev, Volodimir Poiata, Premiul „Victor Bucătaru”, pentru promovarea literaturii române în Ucraina.

Doi poeți s-au învrednicit de Marele Premiu: Coman Șova, pentru întreaga creație poetică; Premiul și Trofeul festivalului (o sculptură de Valentin Vărtosu) s-a decernat lui Nichita Danilov, de asemenea pentru întreaga creație.

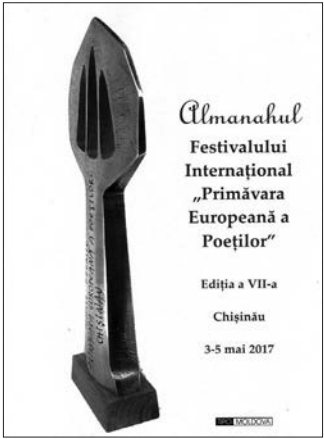
În a treia zi și ultima a avut loc deplasarea la Soroca, unde oaspeții Festivalului, însoțiți de poetul sorocean Petre Popa, au fost întâmpinați de oficialitățile locale, în frunte cu președintele raionului Ghenadie Muntean, care a primit o diplomă din partea Uniunii Scriitorilor pentru aportul la buna desfășurare a festivalului. În această localitate au avut loc două recitaluri de poezie: unul la busturile scriitorilor, altul în curtea minunatei cetăți de la Soroca, ambele moderate de scriitorul Nicolae Spătaru. În urma bilanțului, putem afirma cu certitudine că și cea de a VII-a ediție a festivalului a fost una de incontestabil succes.

Moni STĂNILĂ

ALMANAHUL

**FESTIVALULUI
INTERNĂȚIONAL
„PRIMĂVARA
EUROPEANĂ A
POETILOR”
EDIȚIA A VII-A
CHIȘINĂU,
3-5 MAI 2017**

**EDITURA
TIPO-MOLDOVA,
IAȘI, 2017**

Ediția a VII-a a Festivalului Primăvara Europeană a Poetilor s-a remarcat și prin faptul că a fost editat un Almanah (Ed. TipoMoldova, Iași), care a inclus poemele participanților la festival. Invitații Festivalului din 2017 au fost: Salim Babullaoglu (Azerbaijan), Petr Borkovec (Cehia), Volodimir Danilenko, Volodimir Poiata, Ilie T. Zegrea (Ucraina), Efe Duyan, Müesser Yenyai (Turcia), Antanas Jonynas (Lituania), Jan H. Mysjkin (Belgia, Franța), Michael Vandebril (Belgia), Nichita Danilov, Doina Ioanid, Florina Zaharia, Coman Șova, Victor Munteanu, Dumitru Brăneanu, Aurel Ștefanachi, Denisa Duran (România).

© N. RĂILEANU

ANUL LITERAR 2016

POEZIA – O RETROSPECTIVĂ

de NINA CORCINSCHI

Dintre cărțile de poezie scrise în 2016 în Basarabia, două sunt aparițiile editoriale care onorează în cea mai mare măsură anul literar: *Sufletul meu de până la Big Bang*, de Teo Chiriac și *Să fi fost totul o mare păcăleală?* de Iulian Frunțașu.

În *Sufletul meu de până la Big Bang* (Arc) regăsim o poezie în care toate straturile funcționează armonios, cele de suprafață, ale expresiei poetice și muzicalității formelor, cu cele de adâncime, a reflecției lirice, a încărcăturii metafizice, a sugestiilor livrești. E o poetică decantată, esențializată, în care nimic nu e la întâmplare, nimic în plus, în minus. Când reflecția riscă să devină austeră, o iriază un val de senzorialitate, când trimiterile livrești tind să devină dominante, sensurile se desfac în imagini poetice de un rafinament deosebit, când dramatismul viziunii se adâncește, intervine reductor jocul inteligent al formelor și al ideilor, se strecoară ironia fină. Ludicul însă este trist, este doar zâmbetul care ascunde grimasa. Funcția ludicului nu e una de autosuficiență postmodernistă, e mai curând una de natură lirică, pentru a muta reflecția din zona filozofiei în cea a poeziei. Condiția culturală a poeziei, asumarea ontologic-viscerală a actului poetic, mitul salvator al Frumuseții, valoarea întemeietoare a cuvântului, disputa trupului Cain cu sufletul Abel, situarea vieții în proximitatea morții sunt marile teme care țin poezia lui Teo Chiriac în zona camerală a gândirii, în registrul metafizic al imaginației. Irigate însă, constant, cu un val de lirism, iradiate cu o autentică trăire umană. Poetul, cunoscut din celelalte volume drept un maestru al abstractizării imaginilor și al ermetizării sensului, în acest volum transferă discursul din zona eterică și nonfigurativă într-una cât se poate de lirică, palpabilă, cantabilă chiar. E o intenție, cred, de a testa conceptele tari ale condiției culturale a scrisului în plan visceral, de a le verifica ontologic și a le investi cu aburul cald al umanului.

Antologia de poezie a lui Iulian Frunțașu. *Să fi fost totul o mare păcăleală?* conține o selecție de poezii din volumele anterioare și un ciclu de poezii inedite. Acestea conturează o biografie de creație cu punctele ei de marcaj pe distanțe fixe, din 10 în 10 ani. Ultima plachetă din carte și prima în ordinea traiectului literar, *Beata în marsupiu*, în 1996, când a apărut, a ținut de manifest artistic postmodernist în literatura din Basarabia. În acest ciclu, deruta și nervii țin de „lucruri cu sensuri avortate, cu

himenul întins din nou/ mai abil”. Falsul și derizoriul angajează limbajul agresiv, ireverențios. Asocierile de imagini sunt bulversante, grotești, împingând dezgustul cu „gheare și colți” spre dezastrul interior. Compensativ, esteticul recuperează prin imaginarul șocant, prin imagini insolite, prin tăieturile sintaxei poetice.

Ciclul II, *St. Bonia Blues*, apărut la 10 ani distanță de volumul de debut, impune în prim-plan miza existențială, experimentele formale o secondează. Regăsim aici o poetică a tranșelor, care transmite gustul amar al prafului de pușcă și senzația acută a vieții și a morții aflate în aceeași unică respirație. Tragismul existenței, experiențele la limită, suferința învinsului, umilința bolii sunt iradiate în poezie de ironie dură, de sarcasm amar.

În ciclul III, cel mai recent, viziunea continuă să se adâncească ontologic. În *Inedite* moartea e act hiperlucid de conștiință, e trăire interioară dureroasă, angoasantă, având diverse forme de reprezentare liminară. În toată poezia lui Iulian Frunțașu, singurătatea, deznădejdea și moartea se fiziologizează, se transpun în organisme vii, devin fiare neîmblânzite, suportând o permanentă stare de rană, de piele jupuită.

În *Dulcele meu asasin* (Vinea), imaginația poetică a Silviei Goteanschi are o geometrie pe cât de imprevizibilă, pe atât de spectaculoasă. Reperele poeziei sale, preluate din realitatea banală, se transformă rapid în forme noi și vii, desemnând parcă o lume construită alternativ din fragmentele de sticlă colorată ale unui caleidoscop. Într-o imagine recurentă răbufnește o realitate excentrică, „bambunezia”, susținută de picioarele fragile, în sens de grațioase și exotice, de bambus (ca-n povestea vrăjitoarei din casa pe picior de găină) și întrețesută de unduioase liane și trestii. Magul din acest spațiu esoteric execută scamatorii pentru deliciul spectatorului și cântă la flaut pentru a face șerpilor să danseze. În toate volumele de poezie ale Silviei Goteanschi, atmosfera e de magie aproape mistică, întreținută prin zborurile întoarse ale fanteziei. Dacă *Dramaturgia lucioaselor funii* stă mai mult sub semnul vizualului, *Dulcele meu asasin* amplifică sunetul, accelerează dansul frenetic al liniilor și formelor, care e un dans al iubirii și al morții. În acest volum lunecarea în oniric e erotică și ia ritmuri folclorizante, de descântec, de vrajă a unei „bocitoare colorate”. Cântecul Sulamitei exotice pentru „dulcele asasin”, păstrează ceva din ritmul *Cântării cântărilor* („Ție îți aduc jertfe de miresme, /de isop

și mentă, ție mă închin”), pentru a deturna mesajul în parodia unui *Cântec al gării*, cu bufoni ce dansează lângă prăpastia, din care pândește moartea.

Urâta (Vinea) desemnează fața corintică a poeziei Radmilei Popovici. Poeta a traversat exemplar toate paradigmele, pornind de la cea dorică a expresiei cuminți, a imaginarii de natură tradiționalistă, la cea ionică a poeziei sinelui și a ajuns la faza experimentului, fără însă a fi radicalistă. Radmila Popovici și când exagerează o face cu grație. O stare febrilă, dionisiacă, întreține tensiunea lirică a poeziilor sale. Poeta simultaneizează actul trăirii cu cel al scrierii. Poezia, pentru a fi autentică, trebuie să fie imediată, să iradieze incandescenta gândului și a simțirii. Un proces de metabolizare, de regândire, i-ar fi inutil, ar ucide tocmai vibrația, sugerează poeta: „pe strunele nervilor/ înșir cuvinte/ neșlefuite smulse/ din carne/ nu le las să facă pojghiță/ n-ar mai fi/ la fel” (*cenușă*). E o aparență însă, poezia Radmilei Popovici este și efort de elaborare, de ajustare a spontaneității într-o arhitectură poetică bine gândită. Ca și în volumul precedent, regăsim o corporalitate disociată, o poetică a fiziologiei, în buna tradiție a poeziei Magdei Isanos sau a lui Nichita Stănescu. Starea de tensiune ține de o permanentă zbatere a contrariilor. Titlul *Urâta* e și o dovadă în acest sens, sugerând exercițiul de exorcizare a interioarelor tenebroase ale frumuseții. Cea mai frumoasă poezie e chiar *Urâta*, cu imagini poetice sugestive: „mi-am călcat pe inimă/ am luat cuvântul/ urâtă/ în mâini să mă/ oglindesc/ în el/ îmbătrânisem”.

Ecaterina Bargan, în *Când spui dragoste parcă spui prea mult* (Vinea) scrie o poezie în cheie minimalistă, care provoacă o asociere cu proza Hortensiei Papadat Bengescu, în ceea ce privește aplecarea spre fiziologie, spre zona medicinală, curativă a ființei. Un „realism biologic”, pe care Pompiliu Constantinescu îl găsea la scriitoarea interbelică, îi este propriu și poeziei Ecaterinei Bargan, dar adus în zona lirismului. Salturile din cotidian în imaginar, din spiritual în fiziologic se fac rapid și ingenios. Un poem poate cel mai reușit din volum e *Declarație de dragoste*: „Uneori, când nu pot înghiți o pastilă,/ mă gândesc că ea ești tu./ Îți pronunț numele/ și nici nu simt cum dispăre-n faringe.// Azi am uitat să-ți pronunț numele/ și aproape m-am sufocat./ Am căzut în genunchi pe podea,/ expectorându-mi apa și pastila din trahee.” Cartea Ecaterinei Bargan e

despre dragoste, din care a rămas doar spiritualul, afectul s-a retras în idee, în gândul esențializat și expresiv: „Dragostea mea pentru tine/ trece peste stări/ ca o umbră peste apă”.

O poezie cerebrală, de o luciditate aspră, scrie Leo Butnaru în *Protestatarul și orga* (24 ore). Cartea e marcată în mare parte de narcisism auctorial, de orgoliul creatorului care trăiește iluzia că orice gând pe care-l emite este eminamente un gând poetic.

Eugenia Bulat, în *Ce facem noi cu două mari tristeți* (Arc), propune o poezie confesională, interogativă, o poezie a celor două mari tristeți, care sunt două mari dureri: a neamului risipit și a sinelui exilat „pe pervazul” dintre două lumi/realități, dintre identitatea periclitată și alteritatea amenințătoare. Confruntarea poetei cu istoria se face în arena lirismului, care-i pune în mișcare patosul interior, cu toată gama sa de interogații, exclamații, venite toate dintr-o percepție acută și dramatică a lumii. E deosebit de sugestiv ciclul *Veneția ca un dat*, în care eul liric trage peste el „plăpumi grele de apă” și coboară de la *Est* către *sine*, având certitudinea că „ce închis e-n afară/ deschis e de-a dreptul în tine,/ !tu știi, e deschis”. Privirea bifocală îndreptată spre infinitul acvatic și spre *sine* îi îngreunează de înțelesuri logosul, îl deschide spre înțelesuri metafizice.

Antologia include poeme din volumele precedente ale Eugeniei Bulat și poeme inedite, care atestă o traiectorie ascendentă în sensul evoluției de la registrul unei ideaii dezgolate și directe la expresia densă și grea de semnificații susținută de o elasticitate și o suplețe stilistică care se impune.

Și în *Străin peste ape* (Junimea), poezia lui Vitalie Răileanu e fidelă temei acvatice, cu întreg rechizitoriul ei specific de insulițe, porturi maritime, furtuni, valuri etc., o *lume linx* prin care eul liric se plimbă nestingherit, respirând aerul tare și fortificator al libertății și al solitudinii. Acest mediu lichid și salin nu e unul ostil, norii plumburii, valurile izbitoare și reci, cristalele de gheață de pe sprâncenele marinarilor nu provoacă frisoane. E un mediu semioniric, rece-cald, de iod amar și solitudine dulce, care învolutează imaginația și invocă intertexte livrești. Marea e întinderea care nu limitează, nu restrânge setea de libertate a personajului poeziei și nici pe cea de autenticitate („mă ascund în aceste valuri imense/ deoarece nu vreau să mă tăinuiesc în scoici sidefate”), de aceea verbul predilect e *zborul* și substantivul cheie – *aripile*. Este și o proiecție feminină aici, tulbure, nedefinită, iluzorie, niciodată carnală, care mai curând suplinește o sete de comunicare decât una de iubire. Poezia din finalul cărții se încarcă reflexiv; tensiunile confesive despre condiția singurătății sunt concentrate într-o poetică aluzivă, a nespusului până la capăt.

De apreciat antologiile de poezie seminate de Vasile Romanciuc, *Lumina glasului lăuntric* (Pрут), Nicolae Dabija, *Reparatorul de vise* (Cartier), dar și antologia poeziei șaizeciste din Basarabia, *Dreptul la nume* (Cartier), de Andrei Țurcanu.

În 2016 au mai apărut: *Peste margini* (Editura pentru Literatură și Artă), de Nina Josu, *Scrânciob pe mare/ Un cumpoi sobre el mar* (Pрут), de Maria Hâncu, *În univers e primăvară* (CEP: USM), de Galina Ionițoi ș.a. E mult? E puțin? S-a publicat suficient pentru a ni se contura clar coordonatele estetice ale poeziei anului 2016. Să ne îngăduim zăbava de-a o citi.

Circulă vorbe cum că în anul 2016 producția literară a fost cam subțirică, că nu s-au prea publicat cărți importante. Ceea ce am avut eu în față contrazice însă gura târgului. În domeniul prozei s-au publicat mai multe cărți. Cărți de proză scurtă și romane. O parte din titluri le aveam deja pe masa mea de lucru, o parte mi-au fost puse la dispoziție de Uniunea Scriitorilor și o parte va fi rămas în afara posibilităților mele de a le citi. Așadar bilanțul (vorba vine) va fi, și din cauze obiective, parțial.

În genul prozei scurte au văzut lumina tiparului patru cărți. Dumitru Crudu, care s-a recomandat cititorului ca poet, romancier și dramaturg, a publicat cea de-a doua carte de nuvele, *Salutări lui Troțki* (București, Univers). Informația de pe ultima copertă precizează că volumul a fost declarat „câștigător al Concursului de manuscrise organizat de Editura Univers”.

În 2012 scriitorul scotea de sub tipar volumul *Oameni din Chișinău*, care, așa cum s-a scris, „poate fi citit atât ca un volum de proză scurtă, cât și ca un roman”. Dumitru Crudu își ia subiectele din cotidianul imediat. Și romanele, și dramaturgia lui respiră cu plămânii prezentului, el fiind unul din autorii care scanează în lucrările sale viața cea de zi cu zi. În plus, el știe să îmbine realitățile de document ale cotidianului cu ficționarea în proces. Adică, întâmplările banale, cum ar fi cea din barul Kokos bunăoară, devin literatură prin forța de literaturizare a actului narativ și al scriiturii însăși. Întâmplările povestite de personajele lui Dumitru Crudu capătă, neașteptat, în virtutea clișeelelor cultural-istorice din care se compune modul nostru de a ne raporta la realitate, semnificații literare și chiar dimensiuni livrești. Conform tabietului speciei, nuvelele se încheie cu poante umoristice, autorul știind să valorifice, adesea destul de reușit, situațiile comice. Universul uman din proza scurtă a lui Dumitru Crudu este divers, cuprinzând atât coțcăriile adolescenților hoți, apoi pușcăriași, cât și dramele cuplurilor sparte. Deși umorul străbate cartea în întregime, lumea lui Dumitru Crudu este în general tristă. Ea emană neîmpliniri, rateuri. Nuvelistul Dumitru Crudu este un fel de cronicar al „copiilor de pe natura” lumii de azi, cu tot ce are ea mai tipic și neordinar totodată. Cartea a primit titlul nuvelei *Salutări lui Troțki*, nuvela care așază universul ei în zona anecdoticului, a unui cotidian carnavalesc și distopic.

Lucreția Bărlădeanu, poetă, prozatoare, eseistă, a publicat volumul de nuvele *Tunica portocalie* (Chișinău, Prut Internațional). Cartea este declarată câștigătoare a concursului de manuscrise organizat de Ministerul Culturii al Republicii Moldova. Situată la frontieră dintre ficțiune și memorialistică, proza Lucreției Bărlădeanu propune, în cele mai multe nuvele, o viziune mai cu seamă feminină asupra lumii. Deși aș remarca totuși în contextul vocilor feminine, care povestesc sau rememorează diverse întâmplări, nuvelele *Urna cu cenușă*, Cécile în care naratorii sunt bărbați. Și în *Tunica portocalie*, ca și în cartea de nuvele a lui Dumitru Crudu, se remarcă impresia de combustie personală, folosită de scriitori în ideea de susținere a ritmului unui imaginar cu resurse autobiografice. Așadar povestitoarea se mișcă între Chișinău și Paris, evocă confesiuni către Vasile Gârnet, bunăoară (*Decor pentru un rendez-vous*) etc. Scriitoarea construiește în nuvelele sale un topos european, care absoarbe

ANUL LITERAR 2016

PROZA

de MARIA ȘLEAHTIȚHI

și Basarabia, de la Tătărauca Veche, la Chișinău, București, Paris. Ea creează sau evocă din propriile-i amintiri și reflecții o serie de chipuri feminine memorabile. Pe mine m-a convins mai cu seamă chipul bunicii Nadejda din nuvela *Variații pe o temă poloneză*. În final, dacă admitem că titlul cărții face parte din contractul de lectură cu cititorul și că definește conceptual cartea, menționez că ea stă sub semnul erosului, întrucât nuvela *Tunica portocalie* reconstituie istoria unei escapade erotice la mare.

Scriitorul Iulian Filip semnează în anul 2016 și ca prozator. Cartea de proză scurtă *Nuca lui Newton* (Chișinău, Prut) a fost editată de asemenea cu sprijinul Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Alcătuită din patru părți, *Nuca lui Newton* are drept principiu de organizare criteriul tematic: I. *Prozele din ce în ce mai scurte*, II. *Prozele cu sofieni, italieni și alți neoitalieni*; III. *Proze despre moarte și pomeni*; IV. *Proze cu 2 folcloriști*. Volumul se deschide cu nuvela-parabolă *Recolte vârgate din tancul dezgropat*, în care, într-un ritm alert, se povestește istoria sătenilor de la Sarata Cotului și a lui Venea. Venea transformase tancul în incubatorul Colorado, „care plodea gândaci din ce în ce mai mulți și mai mășcați”. Personaje dinte cele mai diferite populează nuvelele lui Iulian Filip. El recrează o lume, o reinstituie prin vocea povestitorului din întâmplări, povești depănate de condrumetii destinului, preponderent trăite aici, în Basarabia (la Sofia, la Ialoveni...), dar și în Egipt sau printre italieni și alte neamuri. Deși include nuvele și miniaturi subsumate în accepție tradițională genului ficțional, prozele lui Iulian Filip, în majoritatea lor, poartă un pronunțat caracter memorialistic. Adesea printre impresiile de călătorie sunt croșetate versuri, fragmente de piese, impresionând prin dezinvoltură și ritmul viu al povestirii. Întrucât am mers pe ideea comentării titlului, menționez și în acest caz că miniatura *Nuca lui Newton* este textul generic care îl pune pe narator în relație cu întâmplarea, cu gestul și semnificația lui, cu ceilalți. Aici, niște copii... Copiii care aruncă ciomege în nucii de pe marginea drumului, adunându-și recolta. O lume aparte, acești copii din griile zilei de azi.

Dumitru Apetri, care s-a recomandat de-a lungul anilor ca istoric literar și exeget, a publicat volumul de proză *Amiezi răcoroase* (Chișinău, CEP al USM). Cartea este eterogenă ca specie, incluzând nuvele, schițe-portret, crochiuri, evocări. În secți-

unea cu cele zece nuvele autorul a inclus scurte istorii pe teme cotidiene: despre bunici și nepoți, despre un cuplu care a înfiat un copil, despre cizmarul Arcadie din Cernăuți, istoria lui Aurel etc. În general, cu câteva excepții, povestitorul acestor miniaturi și nuvele reconstituie crâmpie din viața pe care autorul a cunoscut-o în Bucovina sa natală.

O scurtă concluzie cu privire la profilul cărților de proză scurtă: proza scurtă reprezintă un amestec evident de ficțiune și biografic, autobiografic; nota memorialistică, impresiile de călătorie, meditațiile, confesiunile par să erodeze irecuperabil ficționalul; proza scurtă se deficționalizează.

ROMANUL ANULUI 2016

Deși nu s-a publicat un număr mare de romane, genul ne-a oferit surprize semnificative. Scriitorul Savatie Baștovoi a publicat cartea *Învățăturile unei prostituate bătrâne către fiul său handicapat* (București, Cathisma). Am scris o cronică la această carte (este de găsit în revista *Moldova*, ultimul număr pe anul 2016), de aceea nu voi face prea multe referințe la el. Ce cred despre el se poate citi în *extensio*. Menționez doar că este cel de-al treilea roman publicat de Savatie Baștovoi și că el reușește și de astă dată să pună diagnoza exactă Basarabiei. Altfel decât în romanul *Iepurii nu mor* (altfel de concept, altfel de scriitură, altfel de efecte), noul roman al lui Savatie Baștovoi reflectă realitatea dură, tragică în care se află basarabeanul. Acțiunea romanului începe într-un orfelinat din nordul Republicii, avându-i ca protagoniști pe Nicolae, fiul Eleonorei (tânăra de cândva care, la îndemnul mamei sale, și-a abandonat fiul, s-a prostituat, a emigrat clandestin și s-a căsătorit în cele din urmă în Italia – tipica istorie a basarabencelor), pe Serioja, Karlik, Aliona, grupul celor ce au hotărât să evadeze din orfelinat, și se sfârșește într-una din închisorile moldovenești. Înainte de a ajunge pe masa cititorului, textul romanului a fost ecranizat într-un scurt metraj, care s-a bucurat de apreciere. Fără îndoială, romanul merită atenția cititorului.

În aceeași zonă a dramei basarabene se situează și cel de-al doilea roman al scriitorului Val Butnaru, *Negru și roșu. 1930-2056* (Chișinău, Litera). Recomandat ca dramaturg, Val Butnaru, cu cel de-al doilea roman al său, confirmă și ca romancier. La

prima lectură (cu respectarea ordinii propuse de text) se creează impresia că noul roman rămâne întrucâtva în linia scriiturii primului său roman, *Cartea nomazilor din B*. În tot cazul, romanul reprezintă în bună măsură o criptogramă, care necesită descifrare. Deși se citește relativ ușor (se remarcă relaxarea frazei și a discursului față de stilistica primului roman), romanul necesită un anumit nivel de înțelegere din partea cititorului. Conceptul romanului ieroglifă presupune ambiguitate și instituirea unor linii semantice oculte, la care va avea acces mai puțină lume. Acest tip de roman i-a solicitat autorului un plus semnificativ de imaginație și o arhitectură mai sofisticată. În general, Val Butnaru este autorul care își construiește romanele. El reprezintă lumea ambiguizată și distopică a realităților basarabene în faliile trecutului și în cele ale viitorului, iar cupele timpului adesea își scurg nisipul în direcții inverse. Impresia generală care te copleșește, prima impresie, este de lume alienată, în care întregul capătă proporții debilizate, distrofice, urieșesti sau fragilități de bibelou. Pe întinderea a 126 de ani Negru îl urmărește obsedant pe Roșu. Val Butnaru insistă în ideea sa de a crea un roman în care nu doar s-ar povesti istorii captivante și verosimile, dar în care ar funcționa și o complexă paletă de simboluri, semnificații, relații, intertextualizări de adâncime. Așa cum ne îndeamnă autorul în Nota de la începutul cărții, am recitat romanul în ordinea cronologică a capitolelor (ele fiind numerotate), din care am desprins linia magistrală a dușmăniei și invidiei bărbaților din familia Negru față de bărbații din familia Roșu. S-ar părea că între aceste două șiruri de bărbați a stat tot timpul femeia. Iar femeia îl alegea întotdeauna pe Roșu, alegea cu instinctul, se pare, simțind un rău ancestral înfipt în carnea tuturor Negrilor. La cea de-a treia lectură a romanului, una de retrospectie și sinteză, din toate relațiile textului cu arhetipurile biblice, cu structurile clasicizate ale literaturii culte, cu teoriile filosofice și cele de fizică cuantică, cu detaliile din realitatea obiectivă, prototipul/prototipii privesc ironic și sfidător, mefistofelic de printre rândurile cărții.

Tatiana Țăbuleac, care debutase în 2014 cu volumul *Fabule moderne*, a lansat primul său roman, *Vara când mama a avut ochii verzi* (Chișinău, Cartier). Deși are pe copertă anul 2017, cartea a apărut în

ANUL LITERAR 2016

STAREA SPIRITULUI CRITIC LA CHIȘINĂU

de ALIONA GRATI

Există convingerea că în literatura română domină poezii, criticii și eseistii. E adevărat, cărți de poezie mai bună sau mai puțin bună apar anual, în număr mare, în tot spațiul culturii române. Și editurile din Chișinău sunt destul de ofertante în acest sens, dovadă fiind, în acest an ca și în cei anteriori, prevalența editorială a poeziei asupra celorlalte genuri de literatură. Întrebarea e dacă se poate vorbi în aceeași termeni despre critică și eseu? Bilanțurile revistelor culturale arată că în România ultimilor ani apar destule cărți de critică literară și eseu care, ceea ce e foarte important atât pentru autori, cât și pentru editori, își găsesc cititorii. Mai mult, unele apariții devin evenimente care fac senzație, beneficiază de o excelentă reflectare în presă, bat recorduri la vânzări. E suficient să amintim în susținerea acestei afirmații impunătoarea *Istorie critică a literaturii române* (2008) a lui Nicolae Manolescu, opul Adrianei Babeți, *Amazoanele. O poveste* (2013) sau spectaculosul studiu *Ulysses*, 732, pentru care autorul Mircea Mihăieș a fost desemnat „scriitorul anului 2016”.

Domeniile par a fi și astăzi atractive de vreme ce tot mai mulți tineri, cu un bun potențial intelectual, mizează anume pe acestea, în pofida perspectivei de a cuceri atenția unui public limitat, a unei enclave de specialiști. În Republica Moldova, lucrurile nu stau la fel de bine, cărțile de critică literară nu sunt la mare cerere, anunțându-se în număr modest și având relevanță poate doar pentru scriitorii a căror operă este vizată sau pentru cei câțiva cronicari, care, din amicitie, mai comit câte vreo prezentare în presa de specialitate. Fiind întrebată, într-un interviu, dacă se mai merită efortul scrisului în epoca în care prevalează vizualul, videoclipul și jocurile de divertisment oferite de internet, criticul literar Carmen Mușat răspunde convingător: „Avem publicul pe care ni-l formăm”. Reiese că noi nu-l prea avem: cititorul de critică literară, vorba ironică a lui Caragiale, „e admirabil, e sublim, dar lipsește cu desăvârșire”. Și nimănui nu-i vine ideea să organizeze vreun eveniment mai de Doamne ajută în care să se promoveze acest tip de carte (eventual, un festival al criticilor literari, un târg al cărții de critică și eseu literar etc.). E adevărat, sunt destule publicații care găzduiesc cu promptitudine articolul de

critică literară și există un palier oportun exegezei literare – cel al conferințelor științifice. Dar oare sunt suficiente acestea pentru extinderea auditoriului dincolo de cititorul-specialist? Cum interesăm publicul larg să cumpere anume acest gen de scriitură, cum îi convingem că merită să-și consume timpul citind-o? Cu toate acestea, fiecare an scoate la iveală efortul câtorva optimiști incurabili care țin cu înverșunare să scrie studii de literatură. În mare, aceștia provin din mediul academic, sunt cercetători și cadre didactice universitare. Sunt puținele la număr persoane care nu dau vina pe salariile mici și pe norma mare de ore, fiind conștienți că numai așa au dreptul moral și legitim să ocupe un loc în catedră sau în sectorul academic.

Anul 2016 (ne vom referi doar la cărțile care au indicat în căsuța redacție acest an) a dat puține cărți de critică literară, un număr de antologii de texte literare îngrijite după rigori academice și, după câte știu, niciun eseu. Diana Vrabie semnează *Lecturi în oglindă. Literatura pentru copii în studii critice* (editura Prut). Cartea adună studii, prefețe, postfețe scrise de-a lungul anilor de titulara cursului de literatură pentru copii la Bălți. Nemulțumită de faptul că despre această literatură se scrie puțin și sporadic, că este, pe nedrept în multe cazuri, expediată la capitolul paraliteratură, autoarea își începe cartea cu câteva autentice pledoarii. Cel puțin în spațiul literaturii române dintre Nistru și Prut, aceasta nu poate fi deloc neglijată, primele două studii ale Diane Vrabie adunând, în acest sens, argumente de ordin istoric, etic și estetic. Fie pentru a evada (subversiv?) din realitatea oficioasă într-o Arcadie securizată, fie pentru a susține procesul „înțoarcerii la unelte” (M. Cimpoi), cei mai buni scriitori au ținut să se exprime și prin intermediul acestui gen de literatură. Așa cum demonstrează semnatară cărții, generația autorilor literaturii pentru copii se suprapune pe cea canonică a literaturii române din spațiul nostru. În pofida climatului social-istoric și cultural, favorabil doar scribilor care au înșușit propaganda politică, cărțile pentru copii au făcut istoria literaturii (prin abordarea temelor universului mic, particular, intimist etc.)

La origine o teză de doctorat susținută la academie, cartea lui Adrian Ciubotaru,

Sfârșit de secol românesc. Decadentismul literar și ideea de decadentă (Știința, 2016) a apărut după un număr suficient de ani ca să provoace autorului regretele unui restanțier, etalate cu insistență atât în prefață, cât și în studiul final. Între timp, au apărut și alte exegeze și, în primul rând opusul lui Angelo Mitchievici, *Decadentă și decadentism în contextul modernității românești și europene* (2011), care tratează tema aproape exhaustiv. După mine, regretele sunt de prisos, or studiul lui Adrian Ciubotaru este unul perfect pentru lectură, recomandabil nu doar unui specialist, ci oricui mai citește în ziua de azi, scris într-o limbă românească încântătoare, muzicală, care, în același timp, nu părăsește pentru nicio clipă discursul sobru al cercetării. Perspectiva pe care o adoptă Adrian Ciubotaru este una proprie adepților teoriei receptării, teorie tot mai populară către sfârșitul secolului trecut. Cercetătorul urmărește odiseea reacțiilor la fenomenul decadentei, de la primele și anevoioasele lui manifestări, luate în răspăr și penalizate de către cei mai de vază intelectuali ai timpului, scriitorii Eminescu și Caragiale, criticii Maiorescu, Perpessicius, Vl. Streinu, P. Constantinescu, Ș. Cioculescu ș.a., și până la consacrarea lui estetică, datorată lui G. Bacovia și lui Mateiu I. Caragiale.

Cu o nouă colecție de articole de întâmpinare legate într-o carte apărută la editura Junimea din Iași se afirmă Nina Corcinschi. Titlul cărții *Cărțile care mă iubesc* te predispune spre un anumit tip de critică, căreia i-aș zice empatetică. Dacă în cartea anterioară, *Arcul voltaic* (reeditată anul trecut de editura Eikon), autoarea putea fi și cald-deschisă, și caustică, de această dată, este preocupată, tot din dragoste pentru literatură, doar de cărțile care i-au plăcut și au plăcut-o. Sunt cărțile care i-au înfrumusețat amar de puținul timp de după orele consumate la serviciu și care, consideră autoarea, pot produce tuturor cititorilor un răsfăț estetic pe potrivă. În același timp, luate împreună, articolele pun în evidență liniile de forță, tematice și stilistice, ale literaturii care se scrie azi în R. Moldova.

Conceput inițial ca un instrument în ajutorul studenților de la filologie, *Dicționarul de teorie și critică literară* (prima ediție a apărut la editura Universității Academiei de Științe a Moldovei, a doua,

în același an, la editura Târgoviște) semnat de Mihai Cimpoi prinde până la urmă un contur inedit, depășind cadrul existent al lucrărilor de acest tip. Revelatoare mi se par acele câteva zeci de articole care aplică criteriu dialogic, teoretizat și intens promovat de către colegii domniei sale de la sectorul de teorie literară al Institutului de Filologie. Pentru a explica unele noțiuni, domnul academician recurge la o strategie avantajoasă, evocând dialogurile sale cu studenții, reale sau imagine, veridice însă, din timpul orelor de curs, când aceștia, provocați și problematizați de către profesorul lor, ajung să formuleze ei înșiși definiția noțiunilor sau cel puțin să participe la formularea lor. Aceeași editură scoate de sub tipar o altă carte a lui Mihai Cimpoi, intitulată *Anatomia ființei: promoția de azi a Școlii literare și artistice de la Târgoviște. Medalioane în evantai*.

Cred că ar trebui să punctăm și cele câteva realizări ale anului, la fel de importante pentru dezvoltarea spiritului critic, care constituie crestomațiile cu uz didactic, florilegiile recuperând opera unor autori din trecutul istoric, culegerile de articole și texte literare pe o anumită temă. Acestea sunt: *Dreptul la nume. O antologie a poeziei șazeciste din Basarabia* (Cartier), coordonată de Andrei Țurcanu, antologia *Poeți basarabeni contemporani* (Știința), coordonată de Lucia Țurcanu, *Orașul Iași în evocări literare și Imaginea Iașilor în presa interbelică* (Junimea), două culegeri de texte literare și publicistice apărute sub îngrijirea Diane Vrabie, culegerea tematică *Cântecul cu aripi frânte* (Notograf Prim), coordonator Tudor Colac, culegerea de *Studii și metodologie literară* (Elan Poligraf), coordonator Ion Plămădeală, *Aripi și rădăcini*, antologie de poezie de Iulian Filip, antologia de critică literară *Nicolae Esinencu. Viața și opera* (Tipo-Moldova), coordonată de Vitalie Răileanu, culegerea de articole exegetice *Anatol Codru. Mitul personal* (Pro Libris), coordonator Alexandru Burlacu, *Magda Isanos. Scrieri* (Știința, col. Moștenire), îngrijită de cea care semnează aici și, eventual, altele, de care nu am știință deocamdată.

Pe final, adaug, cu permisiunea domniilor voastre, și titlul cărții mele de critică literară apărută anul trecut la editura Junimea: *Cronici în rețea: metaliteratura.net*.

ANUL LITERAR 2016

LITERATURA PENTRU COPII

de DIANA VRABIE

Modesta reprezentare a literaturii pentru copii în anul 2016 denotă o anume circumspecție față de acest domeniu, care mai persistă în cercurile noastre literare; reticentă alimentată și de imensul val de subproducții, care discreditează genul, dar care ține și de o anumită mentalitate. Dacă în ceea ce privește cartea-educativă, cartea-jucărie, cartea 3D sau cele interactive, cu auto-colante, cu sunete, de colorat, care, în chip evident, își au rostul și locul lor în întâlnirea copiilor cu literatura, dar care nu sunt totuși literatură, se înregistrează o imensă producție editorială, cărțile de literatură pentru copii ... de calitate nu se grăbesc să inunde rafturile librăriilor. Deși există și frumoase excepții și tocmai la ele ne vom referi în cele ce urmează.

1. E de remarcat că, în ultimii ani, capitolul de proză pentru copii este reabilitat estetic prin producții de calitate, nuvele, povestiri, schițe, miniaturi, microromane și chiar jurnale și autobiografii. Nu este o excepție nici anul 2016, care vine cu surprizele sale literare și care este superior reprezentat la capitolul proză pentru copii. Din cărțile care mi-au fost reparable, selectez fără ezitare: *Pălăriuța Oranj îl lecuiește pe Dumnezeu de răceală* de Iulian Filip (Editura Junimea), *Vrabia din geantă* de Dumitru Crudu (Editura Prut), *Zâmbetul florilor* de Ion Diordiev (Editura Balacron), *Miracolul* de Mihai Vâlcu. Bun prieten al copiilor, Mihai Vâlcu, de pildă, adună în acest volum o serie de povestiri antrenante și educative, degghizate într-un cod accesibil, fără a fi simpliste, pe care

le încheagă într-un registru al jovialității și al unei etici primare.

După ce în anul 2015, Stela Popa își familiariza publicul cititor cu *Îngerii mării*, din seria „Povești pentru Dănuț”, în 2016 publică alte două povești în aceeași serie, *Sofia Păpădia* și *Semincioara fermecată*, ambele apărute în cadrul Colecției „Cartier Junior”, cu ilustrații de Stela DAMASCHIN-POPA. *Semincioara fermecată* este o carte solară, care răspunde ludic la întrebarea picilor *cum venim pe lume*.

Claudia Partole reanimează tradiția romanului adolescentului *miop* în sensul că ne propune prin volumul *Prietenul meu EleniS*, un jurnal de copilărie și adolescență, un jurnal naiv, cum îi zice autoarea, în 8 caiete școlarești, formatul cărora a fost inspirat menținut în concepția grafică a cărții realizată de Vladimir Kravcenko. Este un jurnal autentic, atât cât poate fi autentic un jurnal recitit la vârsta maturității, un jurnal care relevă variabilele unui spirit deschis cuvântului într-un context când despre Dumnezeu se spunea că nu există.

Iulian Filip își concepe cartea *Pălăriuța Oranj îl lecuiește pe Dumnezeu de răceală*, ca pe o poveste pentru „o fetiță care nu poate adormi fără povești”. Se regăsesc toate mărcile stilului lui Iulian Filip, umorul jovial, echilibrat, ludicul, spiritul fantezist, toate consumate într-o atmosferă de basm ce coabitează cu poanta subtextuală savuroasă. În colecția „Ediții critice” a editurii „Princeps Multimedia” a apărut anul acesta și volumul *Aripi și Rădăcini*, care este o ediție completă a poeziilor, prozelor și a teatrului pentru copii a lui Iulian Filip.

E îmbucurător faptul că scriitorii specializați în literatura pentru maturi (deși astăzi hotarele dintre literatura pentru copii și adolescenți și cea pentru adulți e extrem de fluctuantă, întrucât până la urmă literatura se adresează „vârstei fără de vârstă a copilăriei” din stratul inocent al maturului,) se lasă seduși de tentația cărții pentru copii și chiar recidivează inspirat. Este și cazul lui Nicolae Popa, care intra foarte sigur în literatura pentru copii cu volumul *Balcoane cu elefanți*, obținând, în 2011, premiul „Cartea anului” la Salonul Internațional de Carte pentru Copii și Tineret. Epopeea editorială o continuă cu *Marele Ciulică* (2012), o carte în care autorul descrie istoria unui copil, ai cărui părinți sunt plecați la muncă în Italia și apoi, în 2015, cu volumul *Ghiozdanul zburător*, apărut la editura Arc.

Cam același traseu îl înregistrează și scriitorul Dumitru Crudu, căruia probabil mediul bibliotecii i-a reanimat disponibilitatea față de cartea pentru copii. După ce în 2015 debutează în materie de literatură pentru copii prin volumul de teatru, *O bătrână de unsprezece ani*, apărută la Prut și declarată Cartea anului la cea de-a XIX-a ediție a Salonului Internațional de Carte pentru Copii și Tineret din Chișinău, în 2016, exact la un an, recidivează cu volumul de proză pentru copii, *Vrabia din geantă*, editura Prut, cartea surpriză a „Salonului Internațional de Carte pentru copii și tineret”. Este șansa literaturii pentru copii din Basarabia de a se reabilita prin scriitorii de valoare, consacrați, care conștientizează importanța unui domeniu responsabil de calitatea lectorului de mâine.

II. La capitolul poezia pentru copii, anul 2016 a avut parte de titlurile sale bune și foarte bune: *Puiul mamei, dragul tatei* de Vasile Romanciuc, *Dansul florilor* de Ianoș Țurcanu, versuri pentru și despre cei mici, *Copăcel-copăcel* și *La Mulți ani* de Iulian Filip, texte de urături, colinde, semănat, sorcove; toate apărute la editura Prut, atât de receptivă față de editarea cărții pentru copii. Cuvinte de alungat plânsul și nu numai ne propune Petre Popa, în ciclul de versuri pentru preșcolari, *Văd lumea care mă vede*. Arcadie Suceveanu deține primatul la capitolul inventivitatea titlurilor, dar și a conținutului. *Un secret pe cotcodacnet*, de pildă, este constituită din poezii pentru (când suntem) copii, după cum și le subintitulează autorul, toate purtătoare de titluri ludice, preg-

nant poetice: *Moșul de pe cornul lunii*, *Un clește cu ... rac*, *O silabă ... de tren* și ingenios intertextuale: *Lupul din povestea Capra cu trei iezi*, *Ieduții lui Moș Creangă*.

Țin să menționez alte două contribuții ale aceluiași autor, în coautorat de data aceasta: un florilegiu de cântece pentru copii (cu CD), *Ciupercuța balerină*, realizat împreună cu Ada Zaporojan și noua ediție a „Abecedariului”, destinat copiilor din R. Moldova și România (realizată împreună Valentina Lungu).

Puiul mamei, dragul tatei de Vasile Romanciuc reprezintă o ediție de duminică, apărută de asemenea, la editura Prut, care reunește cele mai reușite poezii ale scriitorului, completate de un original alfabet onomastic, într-o concepție grafică expresivă realizată de Victoria Rață.

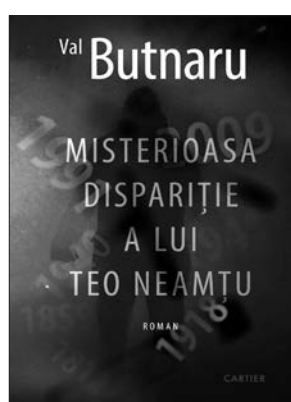
În fond, aceeași scriitori, care s-au dedicat genului și în anii precedenți, menținând elegant pe linia de plutire un gen atât de curtat de micii cititori.

Țin să remarc onorabila deschidere a editurii Știința pentru reeditarea clasicii în cadrul colecției „Câmpul de lectură”, destinată bibliotecii școlarului, în prezentarea grafică rafinată a lui Vitalie Ichim. Am în vedere ediția basmelor crengiene, în forma lor originală, necenzurată ideologic, ediția poeziei eminesciene, ierarhizată de data aceasta conform principiului tematic, mult mai accesibil uzului didactic.

Profitând de acest context, aș veni cu o sugestie privind reabilitarea statutului antologatorului și a antologiilor literare care nu au niciun statut în topurile și bilanțurile literare sau au un statut de-a dreptul ingrat. Or un antologator nu se ocupă, cum ar crede unii, de încropeala textelor sau de însăilarea lor alandala sub copertele unei cărți. Un antologator este, înainte de toate, autorul unui concept, în urma stabilirii căruia vor urma lecturi, identificări, tatonări, selecții parcimonioase, localizări, ierarhizări, renunțări, trieri, organizări etc. O antologie este, finalmente, o operație critică în care conceptul și selecția e totul.

În concluzie, sub aspect literar, anul 2016 s-a dovedit unul benefic și pentru domeniul literaturii pentru copii, cu izbânzile sale literare, dar și cu punctele de suspensie inerente. Nu ne rămâne decât un singur lucru să ne regăsim cititorii. Salut în acest context intenția de a relansa biroul de promovare a literaturii la Uniunea Scriitorilor. Dacă cititorul nu ajunge la carte, să ducem cartea la el.

NOI APARIȚII • CARTIER • NOI APARIȚII

VAL BUTNARU
MISTERIOASA DISPARIȚIE
A LUI TEO NEAMȚU
(ROMAN)

EDITURA CARTIER • COLECȚIA „ROTONDA”
CHIȘINĂU, 2017

„Scriitura lui Val Butnaru este voit teatralizată, cu mult dialog, propoziții scurte, razante, făcute parcă să fie declamate de pe scenă.”

Vitalie CIOBANU

© VICTORIA TIHONOVA

POEZIE

POSTLUDIU
de RADMILA POPOVICI

RADMILA POPOVICI S-A NĂSCUT PE 31.08.1972, ÎN FLORIȚOAIA VECHE, UNGHENI. POETĂ, AUTOARE ȘI TRADUCĂTOARE DIN RUSĂ ÎN ROMÂNĂ A MAI MULTOR TEXTE PENTRU SPECTACOLE, MUSICALURI ȘI OPERETE. A ABSOLVIT ȘCOALA PEDAGOGICĂ DIN CĂLĂRAȘI (1991) ȘI FACULTATEA DE LITERE A USM (1996). A LUCRAT TRADUCĂTOARE LA INSTITUTUL BOTANIC DIN CHIȘINĂU (1992–1993), ÎNVĂȚĂTOARE DE LIMBĂ ȘI LITERATURĂ ROMÂNĂ (1993–1994), MANAGER VÂNZĂRI ȘI TICKETING LA AGENȚIA „MOLDAVIAN AIRLINES” (1996–2002) ȘI LA AGENȚIA DE TURISM „VOIAJ INTERNAȚIONAL”. ACTUALMENTE FACE PARTE DIN TRUPA DE ACTORI A TEATRULUI „GENEZA ART”.

APARIȚII EDITORIALE: „MI-S” (PRUT INTERNAȚIONAL, 2008); „EVADAM” (GUNIVAS, 2012); „A(L)TA” (TIPO-MOLDOVA, 2013); „PORTATIVUL CU PIS-TRUI” (ARC, 2013); „INTIMATUM” (VINEA, 2014); „ISEULT ARRIVE” (VINEA, 2015 , TRADUCERE ÎN LIMBA FRANCEZĂ DE OLIVIER MARTIN-GRÂCE); „UNICAT” (VINEA, 2015); „UNIQUE” (VINEA, 2016, TRADUCERE ÎN LIMBA FRANCEZĂ DE VICTORIA SICORSCHI); „URÂTA” (VINEA, 2016); „LA LAIDE” (VINEA, 2017, TRADUCERE ÎN LIMBA FRANCEZĂ DE SORIN BARBUL).

fără emoții

o lași să-ți vorbească despre icoane
icoanele nu au nevoie de fundal
ci de prezență
un tablou bun nu va lua niciodată
locul unei icoane pictorii știu de ce
o lași să curgă în cana ta crăpată
de care nu te dezici chiar dacă
tot ce crapă aduce necaz
o lași să ia culoarea băuturii de care
ești în stare
să-ți ducă mințile unde n-au de gând
să sufere cu tine ca ursul alb purtat
de un triumghi de gheață
la pol
să țipe cu toate mâțele
de afară să te asurzească să te scoată
din casă să te urce pe un capac
de canalizare cu viața lui din fontă
cu viața lui tâmpită și corectă
de capac de canalizare atât
de des întâlnită între
oameni
o lași să te privească fără emoții
să-ți aranjeze bereta
să-ți șteargă obrazul
să-ți șteargă
obrazul

05.03.17

era 4

ieri noapte
am măsurat
distanța dintre mine
cea care doarme
și mine cea
care nu are
somn
a ieșit un vers
de 4 gigaani
mă durea cumplit
să aflu că cele două

nu se vor îmbrățișa
niciodată
în această conștiință
cea care doarme
vede ce nu poate
vedea cealaltă
dar visul
e un loc din care nimeni
nu iese cu mintea
întreagă
cea care nu doarme
vrea să vadă
dar scrisul e
un loc din care nimeni
nu iese cu mintea
întreagă
am șters
versul
era 4
dimineața

rușine

am uitat
să resetez alarma
alergam pe stradă
când tocmai
m-a trezit

era frig lumea
bine îmbrăcată arăta
cu degetul zeci sute mii
de arătătoare revoltate
revolvere îndreptate spre
o femeie în cămașă
de noapte

rușine rușine era
scris pe trotuarul proaspăt
smolit rușine rușine rușine
mișunau cuvintele șopârle
rușine țășnea din ele când
le striveam cu tălpile
reci regenerau

rușine

nici el nici ea nimeni
nu avea o haină
pentru umerii
goi ai acestui
suflet

impotent

Motto: „Une femme qui n'a pas peur des hommes
leur fait peur, me disait un jeune homme.”
(Simone de Beauvoir)

femeile
fericite
nu sunt
feministe
nu urăsc
bărbații
nu se bat
cu ei
îi lasă
vii

au copii
de la cine
vor
vorbesc
iubind
și iubesc
fără vorbă

nu țin
diete
nu-și fac
operații
estetice
nu scriu
poezii
despre
moarte

se nasc

o dată
în zi
nu pierd
nicio
noapte
dorm cu
bărbați
fericiți
uneori
pleacă
sigure
că nu vor
rămâne
singure
se plimbă
printre
oameni
ca niște
feline
erbivore
zgârie
frumos
mușcă
inimi
dați-mi
vă rog
o femeie
fericită
s-o arăt
acestui
poem
impotent

e chiar
bârna
din mâinile
mele
de fată
de tată
de mamă
de cărți
bolnave
de cuvinte
pe care
numai eu
le aud
cum respiră
când se duc
în brațe
cum se
mângâie
unele
pe altele
bătăile
inimii

de urât poeziile mele își
schimbă numele sparg
oglinzile din când în când
se sinucid orice ar spune
nu-mi seamănă deloc

ba chiar mă batjocoresc

nu le place cum dansez
nici vocea nici gesturile
îmi ignoră bucuriile
scuipă mă lasă fără
replică de parcă
ar purta cu mine
un război la cuvinte
care de care mai
tăioase mai reci
mai otrăvitoare

nu vă supărați

poeziile mele
au încurcat
lumea

vin zile

vin zile
când sperietorile vor arăta
ca niște supermodele
gata
să îmbrățișeze
oamenii de rând
atunci
păsările li se vor așeza
liniștite pe umeri

*
de după dealul ulmului
fetița cu bucle clatină
primul curcubeu încolo
și încoace strigă mamă
hai să-i împletim culorile
spicușor vreau să sar
cu coarda peste pădure
acum
cât brebeneii au ochi
să mă vadă tată de ce
au murit toate albinele
noastre mi-e teamă de
casele părăsite mamă
hai să-l ducem pe tata
la
zâna cea bună visa
fetița cu bucle ascultând
un cântec trist în leagănul
șapte color agățat
de doi stâlpi uriași
de lumină

*
vivi sare din mers cu coarda
pe bulevardul moscovei
moscova e un oraș țepos
moscova nu crede nici
în sine
paula vrea la paris
eu tac
fac
echilibristică
pe o linie
curbă
acrofobia

m(u)iere

mă ung
cu miere nu
aștept pe nimeni
mierea e un conservant
lipicios sigur

nu demult am avut
o discuție amară cu
tinerețea mi-a trântit
ușa în nas nu răspunde
la telefon de câteva zile
intru și ies din baie
cu câteva kg
mai bătrână

ridic cu mâna stângă
obrazul stâng cu dreapta
sânul drept dau cu ambele
părul peste cap cu stânga
torn miere în dreapta
și invers o-nșir pe față
pe gât pe tâmplesă
pe gât pe tâmplesă
să curgă pe jos mă-ntind
adorm dusă

la miezul nopții
aud soneria

s-a întors

nu nu

a uitat rujul
cu gust de
caise

poeziile mele

poeziile mele fete
bătrâne și văduve
râd de viitor
ca de hoțul uituc
care-și fură propriile
mănuși

vorbesc singure
cu sine se culcă
numai când vor visează
rău își trag cărțile
nu povestesc nimănui
niciodată totul dispar
și apar pe neașteptate nu
se tem de cucuvele nici de
gurile rele uneori beau

postludiu

ea
nu știa
note-
le
cânta
la auzul vocilor
care îi spuneau
care îi spuneau
de fiece dată
numai ce nu
voia
să audă

în tâmplesă
i se încălceau
povești trădări
căutau minciuni
se jucau de-a baba
roaba își pândeau
stăpânul
orb

la-
crima
nu avea
nicio
ieși-
re
mi
la

ațele

cu ace de ceasornic vreau să-mi cos
o fustă lungă extratemporală
pentru atunci când mersul meu ghebos
va cere poeziei socoteală
voi coase printre coaste melodii
ce n-au ajuns să fie ascultate
apoi voi sparge venele să știi
că am păstrat globulele jurate
voi însăila pe umeri un moment
de care-ar fi depins tot restul vieții
și îmi voi prinde ridurile-atent
de fruntea cu un ochi a dimineții
înțelegând că ațele s-au rupt
voi trage peste față fusta lungă
să nu întrebe unde-am dispărut
secunde nevrând să mă străpungă

© N. RĂILEANU

PORTRET ÎN SEPIA

CÂTĂ LITERATURĂ, ATĂTA VIATA

ION VATAMANU · 80 DE ANI DE LA NAȘTERE

de ARCADIE SUCEVEANU

Pe 1 mai curent, Ion Vatamanu ar fi împlinit 80 de ani. Dacă părcele ar fi fost mai îngăduitoare cu el, poetul și-ar fi ocupat astăzi locul în strana patriarhilor, alături, vai, de tot mai puținii colegi rămași să poarte blazonul generației sale. De aproape un sfert de veac însă îl știm strămutat „la poporul stelelor”, timp în care creația sa și-a conturat distinct începutul de posteritate.

I-am recitit, cu această ocazie, în semn de nestrămutată prietenie și neuitare, poemele și eseurile adunate în edițiile apărute în ultima perioadă de timp la Chișinău și București, între care se înscrie și elegantul volum selectiv *Contur de meditație*, scos în colecția „Primăvara poezilor” a Editurii Arc, colecție ce apare sub egida Uniunii Scriitorilor din Moldova și editată cu sprijinul Ministerului Culturii (antologie și prefață de Lucia Turcanu). Mărturisesc cu satisfacție că poezia lui Ion Vatamanu, decupată în miezul ei neviat de trecerea timpului, susține cu succes proba relecturii, iar poetul are șanse reale să fie „votat” și „la următoarele alegeri”, la cele prezidate, bineînțeles, de „Președintele Baudelaire” (Nichita Stănescu)... Altfel spus, timpul acestei poezii nu a trecut, ea are chei și pentru sensibilitatea începutului de secol XXI, conține destulă energie estetică și plasmă culturală pentru a rămâne în regim de rezonanță cu starea de spirit a „omului recent”. Un cititor atent din anul de grație 2017, având o judecată obiectivă și o percepție sănătoasă, neperversitate de demonii atâtor „isme” ce populează lumea literară, nu va ezita să așeze cartea lui Ion Vatamanu la vedere, pe un raft al certitudinilor și al duratei literare.

Astăzi putem spune, în mod sigur, că imaginea lui Ion Vatamanu s-a conturat definitiv, și ea este a unui poet orfic, inovator și nonconformist pe mai multe segmente, care „valorifică baladescul și lirismul meditativ în defavoarea imnicului specific epocii” (Lucia Turcanu) și care impune în contextul literar basarabean al anilor 60-70 versul liber, descătușat de rigorile prozodice. Dar și parabola, și poemul în proză (așa cum se prezintă mai multe texte din ciclul *A doua lumină* din volumul *De ziua frunzei*, 1974; sau cele din ciclul poematic

Cuvinte de cretă din volumul *Iubire de tine*, 1981; sau cele din cartea *Dimineața mărului*, 1986), texte scrise într-un limbaj „evoluat”, rafinat, cu inserții prozaice, trecut prin discrete filtre culturale. Născută dintr-un univers tradițional și dintr-o realitate concret-autohtonă, și nu din una abstractă ori a zonelor metafizice, această poezie își trage dintru început seva din filoanele modernității. Într-o literatură cu mulți „lăutari” (ca să nu zicem cu mulți veleitari ori afoni), urechea tânărului poet și savant, doctor în chimie, se pliază încă din primele cărți (*Primii fulgi*, 1962; *Monologuri*, 1964; *La mijlocul ierbii*, 1967) pe simboluri, tehnici și sonorități poetice ce veneau și din alte arealuri. Vocabula sa, chiar dacă evoca, precum cea a colegilor săi de generație, satul, casa părintească, cuvintele limbii materne, frunza, pasărea, caii, văzduhul și țărâna, amiaza în câmp sau clopotele lunii, cântecul stropilor de ploaie sau focul din viță-de-vie, era una cultivată, elevată chiar pe alocuri, lăsând să se contopească în ea freamătul ierbii sau culoarea amurgurilor autohtone cu elemente noi, cu inflexiuni de sorginte livrescă venite dinspre „codrii de simboluri” ai bibliotecii. Tânărul poet, devenit în scurt timp sufletul boemei literare a Chișinăului, cel care în portretul pictoriței Elena Bontea apare într-o izbitoare asemănare cu Byron, ținea la eleganța conduitei sale artistice, la noblețea scrisului, iar versul său, chiar dacă nu putea să-și ascundă țărâna de pe talpa endecasilabului, purta la gât eșarfă. Căci iată cum scria Ion Vatamanu în *Ora păsării* (1974), de exemplu: „De-aș reteza capetele verii, / adică / o zi de-nceput / și alta de sfârșit, / ar curge sânge din flori / și foc din viță-de-vie. / O casă fără de uși, / în care n-aș putea să mă-nchid, / e timpul verii trecând. / Beau din țărână lichidul aprins, / ca să pot intra în vis. / Beau un sfârșit de vară și-mi place / băutura aceasta în care s-au scuturat copacii. / Gust din roditul sfârșit de foc / stropul unui noroc. / Prin mătasele din iunie, / pe raza fierbinte a lui iulie, / până-n covorul din august, / cu sufletul roș de căldurile brune, / să mi se-ncheie într-o literă numele, / mă urc într-o ploaie de toamnă, / iar aceasta înseamnă / că focul viței-de-vie s-a stins,

/ adică prietenul meu, / și-am rămas singur, / și-am rătăcit prin toamnă, / și-am tot repetat: / A-a-a-a! U-u-u-u!” (*Prietenul meu, focul din viță-de-vie*).

În poezia lui Ion Vatamanu, la toate vârstele ei, timpul arhaic s-a împletit cu timpul modern, elementele și simbolurile mitologiei autohtone au alternat cu cele filosofice, cosmopolite și eterogene. În anul 1983, apărea volumul *Măslinul oglindit*, ce includea câteva cicluri de poezii, balade și poeme. Cartea era, de fapt, o variantă nouă, refăcută și „îmbunătățită” (de nevoie!), a volumului *De pe două margini de război*, ghilotinat de cenzura comunistă în faza ei de corectură, după ce obținuse bunul de tipar. Versurile din acest volum scot în evidență o nouă fațetă a acestei poezii: baladescul sau, mai exact, reabilitarea – prin mijloace poetice moderne – a baladei contemporane ca gen literar. Iar mai târziu, în anii de renaștere națională a românilor basarabeni, în calitatea sa de deputat în primul Parlament, Ion Vatamanu a întruchipat – atât prin scris, cât și prin faptele sale civice – poetul ieșit în agora, omul social, pus în slujba idealurilor de libertate și de unire cu Țara. „Cu-o mână peste soarte, cu alta peste neam”, el scrie acum o poezie acut socială, politică, lozincardă chiar, lipsită – deliberat sau ba! – de rafinamentele poeticii moderne, spre a fi cât mai accesibilă maselor largi de oameni adunați în piețe și pe stadioane, poezie ce stă la baza volumului *Atât de mult al pământului* (1990), care, prin forța nefastă a destinului, este și ultimul.

Dar, așa cum încercam să sugerez încă de la început, tradiționalismul lui Ion Vatamanu nu este unul rudimentar, de esență sămănătoristă, ci unul trecut prin filtrele modernității, conținând și artificii livești. De aceea, liniile de forță ale creației sale trebuie căutate în straturile de modernitate așternute succesiv peste cele tradiționaliste, unde lirica de idei apare grefată pe o imagistică radicală, iar propensiunea către parabolă și ironie au slobozit rădăcini adânci și viguroase.

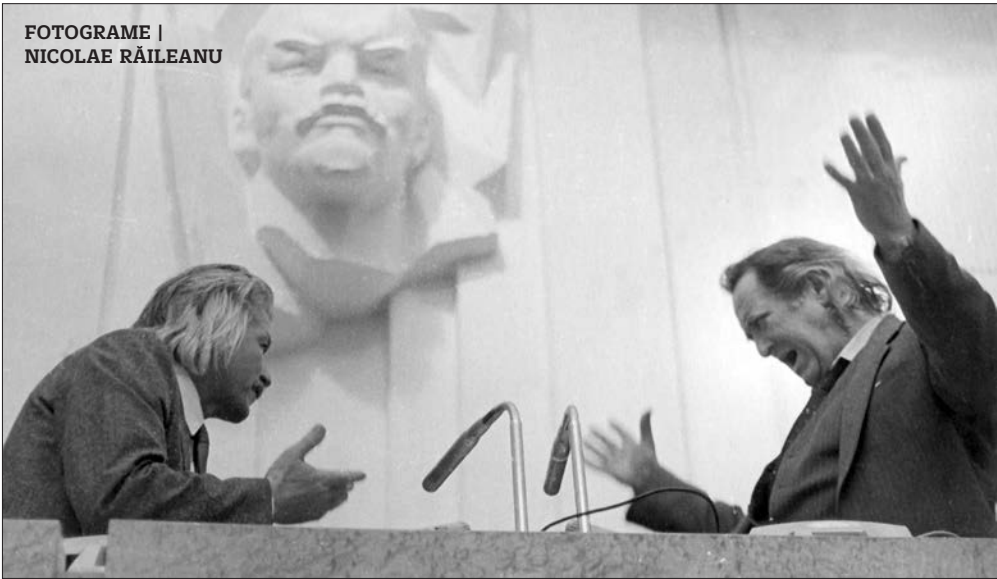
De-a lungul carierei sale, poetul a încercat mai multe ritmuri și forme, diverse formule lirice: de la versul liber și descătușat, de sorginte whitmaniană,

până la poezia „dulcelui stil clasic”, de la spiritul neoromantic, lirico-sentimental până la atitudinea vehementă, stigmatizatoare, cu tonalități mesianice, din *Atât de mult al pământului*. Bun cunoscător al literaturii universale, traducător din poezia lumii (Walt Whitman, *Cântec despre mine însumi* – 1969; Robert Frost, *Între creste de munți* – 1970; antologiile *Umbra lui Homer*, *poeti elini* – 1972; *Poezia negrilor americani* – 1973; *Poezie americană* - 1977; Iannis Rainis, *Adie vânt, cântec popular în cinci acte* - 1975 ș. a.), poetul nostru aduce în poezia basarabeană tehnici noi, formule insolite și o dicțiune eminamente contemporană.

Despre Ion Vatamanu, omul și prietenul, am scris în mai multe rânduri. Nu voi spune aici decât că i-am apreciat întotdeauna vocația prieteniei, cultul pentru dialog. Făcea parte din stirpea spiritelor romantice. Imaginea pe care ți-o creai despre el se fixa între melancolie balcanică a „crailor” mateini și hălăduirea boematică a „frumoșilor nebuni” ai lui Fănuș Neagu. Mereu însetat de comunicare, Vatamanu aștepta cu frenezie clipa confesiunilor și a exhibărilor poetico-sentimentale. *Câtă viață, atâta literatură*, sau, poate, și mai adevărat, *Câtă literatură, atâta viață* – acest slogan părea să fie unul din crezurile sale artistice.

Astăzi mă așez adeseori la masa prieteniei noastre, prietenie pe care i-o păstrez cu pioșenie. Pus în situația ingrată de a scrie despre el la „nefirescul timp trecut”, încerc să recuperez fragmente de biografie, parcele de memorie, cioburi de întâmplări și evenimente... Stăm, umbră lângă umbră, alături, și ne (re)descoperim, uimiți, unul pe celălalt în oglinda noilor vârste și paradigme. Astăzi sunt mai bătrân ca el. La margini de noapte ori de zi, cu brațul așezat pe umărul lui de aer, ascult secunde tre-când ca niște săgeți scăpate din Marele Arc al timpului, implacabila (s)curgere a nesfârșirii...

Știu, prietene, știu, (aproape) am înșușit și eu lecția: *Vulnerant omnes, ultima necat* – *Toate (secunde)le rănesc, ultima ucide*... Dar câtă lumină!

FOTOGRAME |
NICOLAE RĂILEANU

Mihai Volontir și Ion Vatamanu, doi deputați polemiști în Parlamentul Independenței (1990)

Ion Vatamanu, cu familia (sfârșitul anilor 1980)

SIMPOZIONUL „SECUNDE CU MUNȚI”

Pe 28 aprilie a avut loc aniversarea Ion Vatamanu – 80. Evenimentul a inclus inaugurarea expoziției de carte și imagini „Ion Vatamanu – Nimic nu-i zero”, un fragment din documentarul Anotimpurile Mamei Mărioara, de Leontina Vatamanu, o sesiune de comunicări susținute de Ion Ciocanu și Lucia Țurcanu, prezentarea cărților: *Contur de meditație*, *Umbre. Poetul și Imperiul (poeme inedite)* și *Ion Vatamanu – un scriitor al existenței* și un recital poetic prezentat de actorul Nicolae Jelescu.

În debutul evenimentului, Cenaclul Ideal a propus o audiere a imnului ales de membri, din versurile lui Ion Vatamanu.

Arcadie Suceveanu a menționat încă din primele rânduri că îl consideră capul listei poeziei moderne, nu doar prin popularizarea versului liber, ci și prin traducerea poeziei americane. El a făcut parte din generația scriitorilor implicați activ în demersurile pentru dobândirea independenței.

La acest moment aniversar ne-a onorat cu prezența și Ministrul Culturii, doamna Monica Babuc. Domnia sa a remarcat rolul important pe care poetul Ion Vatamanu l-a avut în primul Parlament,

Secvență de la eveniment. Vl. Beșleagă, evocându-l pe Ion Vatamanu

insistând asupra influenței sale în rândul scriitorilor și politicienilor.

Vasile Malanețchi, directorul Muzeului Național de Literatură „Mihail Kogălniceanu”, a prezentat expoziția de carte și imagini „Ion Vatamanu – Nimic nu-i zero”.

Prezentarea fragmentului din filmul documentar Anotimpurile Mamei Mărioara, de Leontina Vatamanu, a fost deosebit de emoționantă, aducând un moment de liniște și înduioșare în rândurile celor prezenți.

Incursiunea în lanțul amintirilor a maestrului Vladimir Beșleagă a stârnit, ca de obicei, voie bună și mulțumire. Mai ales că o parte din povestiri le erau necunoscute chiar și membrilor familiei.

Ion Ciocanu s-a oprit în special asupra valorii poeziei semnate de Ion Vatamanu, fiind urmat de Lucia Țurcanu care a explicat versurile subversive și pline de mesaj din perioada sovietică.

La final au vorbit mulți alți cunoscuți ai maestrului Vatamanu, printre care Vasile Căpățână și Eugenia Bulat.

Moni STĂNILĂ

ANUL LITERAR 2016: PROZA DE MARIA ȘLEAHTIȚCHI

(CONTINUARE DIN PAGINA 11)

noiembrie 2016. Romanul, una din revelațiile literare ale anului, are forma unui zguduitor text-memorii scris de Aleksy, un tânăr cu probleme de personalitate, la îndemnul psihiatrului său. Naratorul reconstituie ultima jumătate de an din viața mamei sale, pe care o detestă, o urăște, neștiind că o iubește de fapt. Mama lui Aleksy este bolnavă de cancer, iar fiul ei, un timp, nu bănuiește nimic. Tot ce simte el este ură. Dramă și tragedie încorporată în altă dramă și tragedie, provocată de altă dramă și tragedie, cu un singur reper imperturbabil – bunica, aceasta este lumea în care își trăiesc crizele personajele Tatiane Țăbuleac. Povestitorul își reconstituie vârsta adolescenței – rebele, turbulente, schizoide. Vârsta când, lipsit de dragostea mamei, care pleacă în sine, se izolează de lume timp de șapte luni după moartea fiicei, și părăsit de atenția tatălui, plecat din familie pentru o altă femeie, Aleksy este devorat de o ură acerbă față de mama sa. Undele puternice ale acestui sentiment

se vor reîntoarce peste ani în dragoste și compasiune pentru ființa maternă. Cartea se situează dintru început pe un nivel înalt al trăirilor sufletești, al suferinței umane și nu coboară nicicând de la acea înălțime. Și scriitura, și conceptul cărții susțin valoarea ei. Scriitoarea Tatiana Țăbuleac transferă spațiul acțiunii din romanul basarabean în alte zone. Personajele sale nu sunt basarabeni, nu sunt nici români la modul general. Sunt europeni. Faptul mi se pare simptomatic pentru mutațiile care se produc în literatura de limbă română.

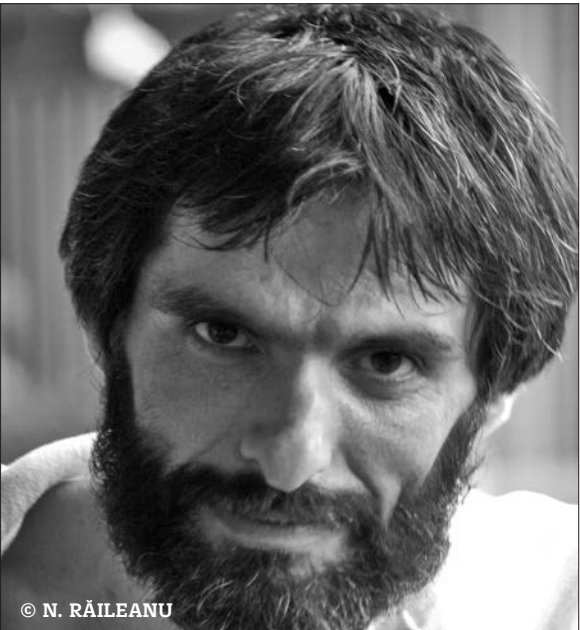
Aș remarca în context și alte câteva apariții: romanul Doinei Postolache *Vicii 18+* (București, Tracus Arte); romanul Liliei Bicec-Zanardelli *Bumerang* (Chișinău, Cartier); romanul lui Igor Volnițchi *Călătorind pe aripi de inger* (Chișinău, Estetini). În continuarea expozeului voi face succinte referințe la doi autori tineri pe care i-a lansat Editura Bestseller. Este vorba de Andreea Russo, debutantă în 2015 ca autoare de roman (cartea *Amintiri din viitor* a luat premiul Salonului internațional de carte pentru copii și tineret). În 2016 a semnat volumul II al romanului și *Fata cu vise alb negru*, un alt roman. Zic „roman”, întrucât această specie anume își revindeacă atât

autoarea, cât și editorul. Cel de-al doilea autor, cu romanul căruia voi încheia succinta prezentare, este Vitali Cipileaga, care a publicat în anul 2016 romanul *În umbra pașilor tăi*, o carte pe tema dragostei, despre suferința umană și destinul neîmplinit. La baza romanului stă istoria unui cuplu de îndrăgostiți, Theodor și Andreea. Iubita moare în urma unui teribil accident rutier pe una din străzile din România. Cordul ei este transplantat unei alte fete care zace la spitalul Floreasca. Prozator în formare, Vitali Cipileaga este unul din cei mai citiți autori din Basarabia. Am aflat că din 23 decembrie până în 23 februarie cartea lui s-a vândut în 10 mii de exemplare. Nu judec valoric această realitate. Mai am nevoie de timp ca să înțeleg aceste realități. Acum le consemnez și constat că în literatura actuală, pe piața cărții se produc mișcări neașteptate sau poate tocmai așteptate. Apar nume noi și asta este încurajator. Acești autori scriu, scot cărți și, se pare, îi interesează mai puțin calitatea de membru al Uniunii Scriitorilor. Am fost curioasă să aflu de unde își iau acești autori tineri cititorii? Care este și unde se află bazinul lor? Semnificativ mi se pare că ei beneficiază din plin de spațiul cultural unic al

limbii române, Prutul nu mai este râul despărțirii. În cazul lui Vitali Cipileaga mi s-a spus că s-a lansat inițial ca scriitor de/pe blog, iar blogul lui ar fi avut la un moment dat 10 milioane de vizitatori. Nu știu cum se operează în acest sistem, nu pot spune cât adevăr este aici și cât fals. Este evident însă că acești autori de cărți se manifestă într-o lume nouă, care are un anumit gust, care preferă un anumit tip de literatură. Această lume nouă este, de ea nu poți face abstracție. Să fim atenți la literatura actuală, la noutățile ei, indiferent din care zone anume ar veni ele.

Câteva bife referitoare la *romanul anului 2016*: diversitate tematică, conceptuală, stilistică, de scriitură; mize diferite; lărgirea ariei geografice; ieșirea în spațiul unic al pieței de carte în limba română; ștergerea diferențelor...

Repere pentru concluziile generale: preponderanța romanului asupra prozei scurte; lărgirea geografiei literare; autori tineri, viziuni noi, noi cititori; modalități inedite de promovare; literatura reprezintă, dar ea necesită strategii de reprezentare; literatura este imagine, ea tot are nevoie de imagine; provocarea noilor tehnologii de informare și comunicare.

DECUPAJE

de GHENADIE NICU

I CUM FRÂNGI, AZI, O INIMĂ DE CITITOR
I PENUMBRA PROCESULUI
I CĂTRE BREASLĂ: CUM POȚI SCRIE
FĂRĂ A CITI ȘI A CUNOAȘTE...

CUM FRÂNGI, AZI, O INIMĂ DE CITITOR

Sper că nu risc să-mi întorc cititorul de la aceste rânduri chiar în momentul în care întreb – și întreb, iată – cine mai citește, azi, poezie? Genul ăsta de întrebări m-a oripilat, și nu o dată, pe mine însumi. Mă întrebase mai demult cineva, într-o anchetă (un gen care te scapă de mii de probleme, dacă ai de paginat, de exemplu, o revistă) ceva asemănător și mi-am dat seama că e din categoria celor încuietoare. Fiindcă îi simți de-odată imensa pondere sociologică, cu afluenți spre cultură, mentalități, profit, stări de spirit generaționiste ș.a.m.d.: dacă am stărui, lista ar ieși, probabil, de câteva ori mai lungă. Poezia e, și ea, un fel de hârtie de turnesol prin raportare la social: referă, deconspiră și am impresia că, pe lângă toate, e și un mare furnizor de decepții.

Mă rog, dosarul e cumva cunoscut (când și când în presă apare câte o jelanie), ca și retorica, de altfel: în materie de percepție a culturii, pe la noi, cel puțin, te izbește cu un *déjà vu* greu, aproape rânced. Dar încep să apară semne ale unei exasperări mai profunde. O exasperare care folosește esteticul, eternul joc al autoreferențialității ca semn că nu mai crede în eficiența demersului direct și ca o desolidarizare ostentativă – așa aș citi în subsidiar – de mijloacele consacrate (când vine vorba de o problemă cu bătaie, totuși, socială).

În cheia asta am citit azi un poem de Teo Chiriac („Pact cu cititorul”, din *Sufletul meu de până la Big Bang*, volum apărut la Arc, anul trecut), foarte caracteristic pentru poetica acestui autor (ludic mixat cu solemnitate, o gesticulație de fanteze cu substrat abisal). Expresia n-ar trebui să ne înșele, deși nepreveniții – sunt sigur – vor lua drept monedă curată tocmai ceea ce funcționează aici ca un antidot sau ca o contrapondere, mai curând, pentru un sarcasm care nu are nimic de a face cu bufonada din stratul superior. Poemul e dramatic în măsura în care pare patetic și, oarecum în premieră, folosește divagația, deliciul retoric pentru a devoala lucruri într-un totu austere. Curios e cum face gra-

dația dintr-un joc, aparent, gratuit o formă a tensiunii:

„Dragă Cititorule, eu încă nu te cunosc / dar mă grăbesc să te salut și să recunosc: / bolnav și singur am mare nevoie de tine / și sper că și tu vei fi având nevoie de mine / dar ești departe și nu-mi poți trimite un semn / de aceea oriunde ai fi eu te rog și te-ndemn: / hai să semnăm un acord o prinsoare o învoială / cum e acordul semnat de analgezic și boală / cum e convenția sau contractul bilateral / între existent și nonexistent între ireal și real / între vremea ce trece și vremea ce vine / între spiritul nou și materia în ruine”.

Poemul e, desigur, o pledoarie, dar construită – aproape pervers – cu mijloace care își dejoacă intențiile, care își sabotează propriul punct de plecare, deși tocmai asta, în cele din urmă, când impresia se încheagă, reface traseul, dând chiar efectul scontat, de te surprinzi că, manevrată metodic și cu tenacitate, sabia de carton poate – sfidând paradoxul – tranșa ca una adevărată. Rețeta e să folosești cu aplomb locuri comune: obții astfel o surprinzătoare reconversiune. Iată un pasaj numai bun de rostit în pustiul receptării:

„Oh, Cititorul nu știe că-n Ziua judecății de-apoi / vor putea supraviețui doar acei dintre noi / care-au citit mai multe cărțile de poezie / despre viață și dor despre moarte și veșnicie / Așa zi grandioasă va arăta ca o mare serbare / când îngerii Domnului vor coborî în straie solare / când emoționați vom urca pe scena luminoasă / ca să recităm – pe rând – poezia cea mai luminoasă / Ce-i ce vor spune cele mai frumoase poezii / vor trăi mai departe în pace în lumină și bucurii / iar cei ce n-au deschis toată viața o carte / vor coborî rușinați de pe scenă în moarte”. N-am citit demult lucruri cu adevărat tulburătoare. Teo Chiriac ne frânge inima cu un mănunchi de candori abisale.

PENUMBRA PROCESULUI

Nu prea îmi dau seama ce rațiuni au determinat includerea *textului* (cu termenul lui Eugen Lungu, antologator, alături de Mircea V. Ciobanu, și prefațatorul

volumului) lui Vladimir Beșleagă în antologia de eseuri, apărută anul trecut la Arc (*Eseuri. O antologie la zi*). Nu e un eseu, în niciun caz: are exact ponderea și statutul unei relatări exaltate, care nu ascultă decât de capriciul mnemotehnic, exhibând apropourile și nedorind aproape ostentativ să aprofundeze acolo unde era cazul (și era într-un număr, după mine, destul de mare), despre o călătorie făcută în vara anului 1990 la Freiburg, la invitația profesorului Paul Miron, în compania unor scriitori care contează aici (și, probabil, dacă țâfna dâmbovițeană va fi abolită vreodată, în concertul general al literaturii române): Valentin Mândăcanu, Mihai Cimpoi, Andrei Țurcanu, Ion Vatamanu, Nicolae Dabija și Valeriu Matei, toți deputați, pe atunci, în Parlamentul de la Chișinău și doi, dacă număr bine, și în Congresul de la Moscova. A fost singurul moment, pe cât îmi dau seama, când scriitorimea noastră a însemnat ceva în ordinea politicului. După – dovadă ultimele decenii – a urmat deriziunea și anonimatul (faptul că ne mai citim unii pe alții nefiind decât excepția care întărește și în acest caz regula).

Textul celui care semna, în 1966, *Zbor frânt* („o mare realizare estetică”, cum spune undeva Ion Simuț și pe mUltă bună dreptate) e bun mai cu seamă ca tip de reacție a esticului – născut și format în bolgiile imperiului (nu sunt vorbe mari, aș putea depune mărturie eu însumi: suntem mai cu seamă suma de idei induse subliminal) – la primul contact cu un Occident multiplu transfigurat mitologic. În această cheie, avem de a face un document remarcabil, de citat într-o posibilă fiziologie etnică. Prozatorul nu-și ia nicio măsură de precauție: vorbește ingenuu, cu o gură aproape aurorală, fără a-și calcula (cel puțin asta este impresia mea) în niciun fel proiecțiile. Pare o voce complet dezinteresată de referent, evocând oarecum fără miză și lăsându-ne, aproape sinucigaș, discreția etichetei și chiar, pe alocuri, a bășcăliei.

Călătoria, zice scriitorul, a fost „fantastică”: „Cu atâtea surprize... Peripeții fel de fel”. Se îmbarcă la Moscova (cum altfel), aterizează la Schönefeld, în Berlinul încă de Est, urmând să ajungă în partea cealaltă. „Dar parale pentru tramvai de unde?”. Beșleagă știe ceva nemțește, încearcă să persuadeze casi-

erița, s-o facă praf, mai exact, zicându-i că „suntem invitați din Moldova”. Nu ține: atunci ca și acum. La ambasada URSS – semn al timpului – „nici nu ni s-a răspuns la semnalul soneriei”.

Lui Vatamanu (a fost chimist, șef de laborator la Institutul de Chimie al Academiei de Științe) îi vine o idee nastratinească: „Urcăm în vagonul de la coadă, ocupăm un compartiment, ne blocăm pe dinăuntru... și nu ne dăm scoși până... ajungem la fața locului”.

Trec peste scena cu *Fahrrarten*, cu un controlor stupefiat și furios: la Freiburg, pe peron, Paul Miron e cel care achită „biletele unor infractori de drumul mare care eram noi”.

Lucrurile având, după cum se știe, elocința lor, Beșleagă le pasează vesel tribuna, lăsându-le să piară – ori să strălucească – pre limba lor intrinsecă. Unele au un aer bizar de album adolescentin: „Iată că apare în fața noastră, mai bine zis ne pomenim într-un gang îngust prin care urmează să ne strecurăm. Bineînțeles, ne înșirăm în coloană, unul după altul, și cum locul era strâmt, iar noi aveam a urca niște trepte de granit, vechi, tocite de atâția pași, fiecare se uita sub picioarele lui, ca să vadă unde calcă, iar eu, cu patima mea irezistibilă de a citi orice inscripție îmi iese în cale, ridic privirea și, ce să vadă ochii mei? «Aici, în această universitate au studiat...». Și urmau mai multe nume celebre din istoria culturii și literaturii Germaniei, Europei și lumii: Herder, Schiller, Goethe... Vă imaginați ce sentimente te încearcă în clipa când calci pe aceleași trepte pe care, cu sute de ani în urmă, au tot mers acei spudei nemuritori?!”.

Altele, cum să spun?, basculează imprudent între egofilie și notația meschină, deși, obiectiv, sunt adevărate chilipiruri pentru cine ar vrea să vadă și penumbra procesului literar: „Eu, mare iubitor de lecturi, m-am repezit la taraba cu cărți și așa cum îmi mai ră-măseseră ceva mărci din cele pe care ni le-au oferit iubitele noastre gazde, Paul și Elsa, mi-am procurat un volumaș de Schopenhauer: *Die Welt als Wile und Vorstellung*, pe care l-am descifrat și-l am și astăzi. (Apropo, era să uit, și ceilalți colegi și-au făcut cumpărături, tot aparate de radio portative. Vatamanu și-a luat chiar două. «Pentru ce, Ioane?». «Pentru ginerele meu!»...”

CĂTRE BREASLĂ: CUM POȚI SCRIE FĂRĂ A CITI ȘI A CUNOAȘTE...

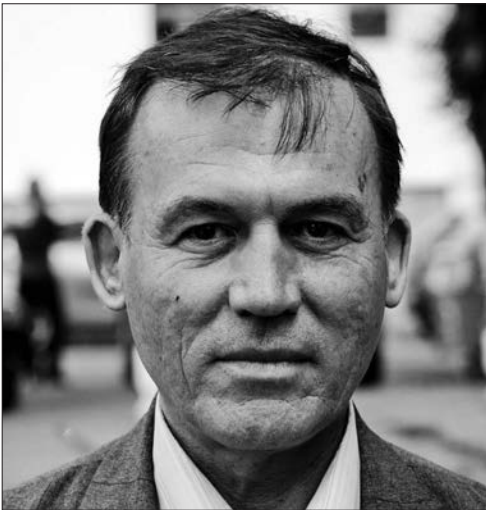
Cum m-am văzut nevoit în ultimul timp să mă dedau, vorba lui Al. Robot, unei „inchiziții” pe text, ce-am descoperit deunăzi, într-un număr mai recent al revistei *Contrafort*, are, s-ar zice, valoarea unei mici recompense. Există întotdeauna repere (modele, afirmații, teorii chiar – lista ar fi lungă) care te obloiesc cumva, îți justifică o strădanie, îți dau nesperata rațiune de a fi. Poate e patetic, dar nu și în siajul în care, iacătă, mai reverberez. Știam, deși vag, din survol, așa cum știi că undeva sălășluiește un concept, că exprimarea (cu tot ce presupune: punctuație, corectitudine, proprietate a termenilor etc.) e demult la pământ pe aici, dar nu aș fi putut admite, totuși, că arată într-un hal fără de hal; că din toți parametrii buneii comunicări (bună în sensul eficacității, *id est* al tranzitivității), în Chișinăul acesta frisonat de zgomotul capetelor care au început să cadă metronomic de la o vreme, n-a mai rămas nimic, practic nimic. Și nu e vorba de lucrările unor studiosi, caz în care, prin definiție, mai poți nutri niște speranțe. E vorba de presă, de texte așa-zicând vii, care intră în circuit, sar de pe monitor direct în viața reală. Aici nu te mai poți juca, decât minim, până sună ceasul predării. Le faci, trebuie să le faci cu altă atitudine decât, să zicem, ceva pentru laboratorul de mâine, unde, dacă iei o notă proastă, nu-i bai, mai sunt laboratoare, te poți revanșa (dacă nu rezolvi tu cumva, după tipic, cu profu’, că și el are facturi de plătit și nevastă acasă).

Textele erau ale unor oameni trecuți prin facultate, *specialiști*, cum se spune pe aici, cu o vorbă care începe să semene a ocară. Deci oameni, presumptiv, capabili să facă față nu provocărilor (la astea încă mai ajungem), ci rigorilor inerente profesiei, nimic mai mult. Una (zic și eu ce m-a durut mai tare) e să nu pui virgulă între subiect și predicat. Alta ar fi nu scrii, în niciun caz, *mâină*, cu „i”, că procesorul poate face implozie. Și, când spui, de exemplu, „Dodon l-a întrebat pe Filip”, pui craitima, ce Dumnezeu!, pentru că ai de-a face cu două părți de vorbire: pronume personal și verb auxiliar...

Un mod al infernului e, probabil, și reluarea, când lumea ți-e mai dragă (și uitați-vă ce avânt și-au luat pomii după fatidica zi de mai acum nu demult, când ne-am trezit cu ramurile grele de o nea aproape sinistră în aprilie), a elementarității. Chestiile astea, cu pronume, verbe auxiliare, cratime, virgule trântite alandala (pentru că și semidoctismul are suprarealismul lui), care ar fi trebuit automatizate încă în școala primară, băgate în ADN și înțepenite acolo până în ziua de apoi a filologicelelor, sunt semne mai lugubre decât indicatorii economici ale unei precarități profunde, structurale și probabil iremediabile. Trebuie să dispară generația asta de forme fără conținut și pe uitarea ei să încolțească o nevoie fundamentală de rigoare și erudiție, altfel nu va fi nici post-istorie, cum ne mint sociologii (și, după ei, tot felul de comentatori exaltați), ci o simplă menajerie din care o să-și extragă cine-o vrea fie responsabili cu oala de noapte, fie curve, de predilecție mute.

Presa e o teribilă hârtie de turnesol. Agramatismul urcă, aici, direct de pe resorturi și o aberație apărută undeva pe Net ori în printul pe care îl mai găsim la tarabe nu e atât incriminatoare, cât tragică: între subiect și predicat stă o virgulă generică, de la școala la facultate, via penibilul minister de resort, pe care o dictare de dificultate medie – fac prinsoare! – l-ar arunca instantaneu în derizoriu. O virgulă cât jeman-fișismul nostru de mare...

Iată de ce am citit ca pe o mântuire, de nu cumva ca pe o supremă probă lipsă – într-un proces în care riscam să fiu incriminat definitiv de donquijotism – cuvintele Marianei Codruț: „Sunt mereu surprinsă că unii, care au depășit demult adolescența (când scrisul e o... supurație a vârstei), își imaginează că se poate să vii / să devii scriitor [și ziaristul e și el un scriitor!] fără a simți și cunoaște foarte bine limba în care scrii. Și fără a citit, mereu și mereu «măiastra carte» a marilor poeți, prozatori, gânditori români și străini”...

VOX CLAMANTIS

SUB PRESIUNE

de GRIGORE CHIPER

Pe data de 19 mai curent la USM a avut loc, sub egida Muzeului de Literatură „Mihail Kogălniceanu”, o serată de comemorare dedicată lui Simeon Murafa: 130 de ani de la naștere și 100 de ani de la asasinarea sa (împreună cu Andrei Hodorogea) în atmosfera de haos instituțional de dinaintea actului Unirii. Evenimentul a fost organizat la inițiativa Mariei Vieru-Ișaev, cercetătoare a moștenirii marelui patriot și luptător basarabean. După alocuțiune, animatoarea evenimentului a fost întrebată dacă a colaborat cu rudele actuale ale lui Murafa. Domnia Sa a răspuns că a beneficiat de ajutorul unor descendenți de la București ai familiei. În privința celor de la Cotiușenii-Mari (actualmente raionul Șoldănești), satul de baștină al politicianului și publicistului, a spus că a făcut o vizită de documentare în 2005. Mai tranșant a fost un domn pe nume Ghilașcu, sosit din sat. În timp ce mă gândeam la gestul de noblețe și altruism al doamnei organizatoare, care a încropit și o masă de pomenire, dl Ghilașcu a mărturisit că este foarte dificil de discutat cu actualele rude din sat ale omagiatului. Membrii de azi ai familiei exprimă o adevărată idiosincrazie față de tot ce este românesc. Drept dovadă vorbitorul a afirmat, dorind să clarifice definitiv lucrurile, că unul dintre Murafa, descendent al lui Simeon Murafa, poartă și acum porecla „comunistul”.

Pe de o parte, a fost dureros și ciudat să auzi că membrii unei familii altădată ilustre sunt într-atât de îndotrinate de vechea ideologie sovietică. Pe de alta, nici nu ar trebui să ne mire atât de mult când reprezentanții nordului Republicii Moldova votează în permanență partide de orientare pro-rusă și nostalgic-comunistă.

De la primele alegeri efectuate în RM, electoratul rămâne împărțit în mod constant în două tabere ireconciliabile, numite pentru simplitate: pro-Est și pro-Vest, cu deplasări într-o direcție sau alta. Originea acestei dihotomii este relativ simplă: la începutul anilor 90 a căzut nivelul de trai. Oamenii, îndeosebi cei în vârstă și cei mai puțin instruiți, au asociat această cădere cu instalarea aventurii democratice. Sărăcia, situată la numeroase paliere, alimentează dintotdeauna dispozițiile și retorica socialist-comunistă. Cei care ar fi trebuit să încline balanța pro-occidentală, odată maturizați, pleacă din țară, în lipsa unor progrese rapide, înfăptuite acasă.

În 2009 au venit la putere partidele din opoziție, când părea că întreg dispozitivul comunistoid s-a epu-

izat. PLDM lansase și un slogan electoral convenabil: „Moldova fără sărăcie”, lovind astfel direct în țintă. Acum au văzut toți că eradicarea sărăciei într-un timp record e o maiestuoasă utopie.

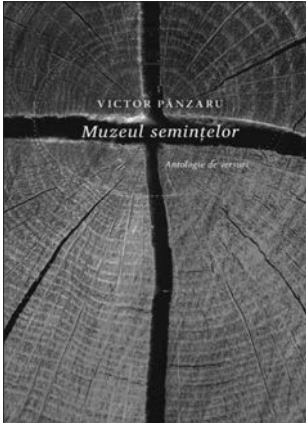
Dar aceste jocuri, aceste alternări de speranțe și dezamăgiri țin de parcursul unui stat, cum s-a dorit a fi RM, al unui stat tânăr, cum este RM. Într-un final este posibil ca RM să iasă din perdeaua de inconștiență și disperare în care se zbate. Tot așa, dorința opoziției de a veni la putere și de a încerca propriul model, precum și dorința guvernanților de a rămâne cu orice preț la putere fac parte, atâta timp cât nu s-a instaurat o dictatură, din același mecanism al luptei politice.

În ciuda acestor deficiențe majore, RM are în față două provocări cu mult mai mari, provenind din aceeași sursă. Mai întâi, este vorba de problema transnistreană. Viitorul statului depinde de cum va fi gestionat, împreună cu Ucraina, acest cal troian.

Pe lângă vecinătatea explozivă cu Transnistria, a doua ține de influența enormă pe care o exercită în continuare Rusia asupra Moldovei. Metoda ei e a dușului scoțian, care poate fi exemplificat în baza canalelor TV rusești retransmise pe teritoriul RM. Rusia nu a mers pe calea creării unei puzderii de canale TV, așa cum s-a întâmplat chiar la noi, ci a păstrat vreo 5-6, care au posibilități financiare incomensurabile. Foarte multă lume este implicată în realizarea emisiunilor de calitate. Există totodată un sistem de creare a vedetelor, iar această combinație între vedete și TV fac spectacolul. Ca în film: mergi să îl vizionezi pentru că joacă John Travolta sau Naomi Watts. Între toate aceste programe extraordinare, care eclipsează orice producție autohtonă, rulează bineînțeles ideologia. Nu toată lumea este imună la o ideologie străină intereselor noastre, bine camuflată. Deunăzi am privit o emisiune moscovită, dată pe Prime, despre virtuțile administrativ-politice ale lui Molotov. Cine poate răspunde prompt cu o emisiune atractivă despre alt Molotov, cel din cunoscutul pact?

Ucraina vecină se apără de această influență asimetrică interzicând canalele rusești TV și on-line, care transmit (și) propagandă. Este o nouă încercare de a sfrunța istoria.

Soluțiile bune, indicate și de UE, sunt cele democratice, care sunt totodată de foarte lungă durată. Dar vom avea timp sau se va întâmpla cu timpul ca în celebrul roman al lui Preda?

NOI APARIȚII • CARTIER

VICTOR PÂNZARU
MUZEUL SEMINȚELOR
(ANTOLOGIE DE VERSURI)

EDITURA CARTIER
COLECȚIA
„CARTIER POPULAR”
CHIȘINĂU, 2017

Victor Pânzaru (n. 1953) a fost, în viața lui de mirean, poet, traducător, gazetar, editor și muzeograf. În 2009, s-a tuns în monahism la Mănăstirea Curchi, cu numele de Irineu. Prin prezenta antologie, Editura Cartier readuce în actualitate un poet apreciat, la ora debutului, de Grigore Vieru pentru „firescul modern” al expresiei. **R.L.**

ZLR

ZILELE
LITERATURII
ROMÂNE LA CHIȘINĂU

16-19 MAI 2017

© Foto de Alex VDOVICENCO

Em. Galaicu-Păun, Violina Galaicu și moderatoarea Maria Șleahțițchi, la discuția despre proză, Zentrum

Paula Erizanu și Dan Coman la Teatru-Spălătorie. Poetul bistrițean moderează discuția despre poezia tinerilor

Lucia Țurcanu, Vasile Ernu și Alexandru Matei la dezbaterile despre „Bandiții” lui V. Ernu de la EmBarGo

Radu Vancu, citind din antologia sa de versuri „Cantosuri Domestice” (Cartier) la Librăria din Centru

Între 16-19 mai 2017, la Chișinău, Bălți și Cahul a avut loc a III-a ediție a Zilelor Literaturii Române. Timp de patru zile, scriitori români de pe ambele maluri ale Prutului au lansat cărți, au ținut conferințe, au participat la dezbateri și lecturi publice care s-au desfășurat în incinta mai multor instituții de învățământ și de cultură. La eveniment au participat poeți, prozatori și critici: Eli Bădică, Mircea V. Ciobanu, Vitalie Ciobanu, Dan Coman, Alex Cosmescu, Ana Donțu, Paula Erizanu, Vasile Ernu, Iulian Frunțașu, Emilian Galaicu-Păun, Florin Lăzărescu, Alexandru Matei, Alina Purcaru, Maria Șleahțițchi, Tatiana Țăbuleac, Lucia Țurcanu, Radu Vancu ș.a. Organizatorii ediției din anul curent au fost **Uniunea Editorilor din Republica Moldova** și **Editura Cartier**.

Dan COMAN: „Chișinău. Patru zile am umblat la 20 cm de sol, aproape plutind, cu literatura în dreapta și vinul în stânga mea, împărțind bucuria în felii tot mai consistente, admirând cum strălucește lumina în dreptul oamenilor. ZLR, forță și siguranță. O serie de evenimente impecabil organizate. Poezie și proză și un public deasupra căruia cerul Chișinăului se rotunjea și sclipea ca o aură. Cafeaua din Zentrum și aerul cu gust de acadea din Librăria din Centru. Cărțile. Poezia cu intimidantul ei instinct de conservare, schimbându-și culoarea ca un cameleon de companie, trecând de la unul la altul prin Teatru-Spălătorie, lungindu-se peste cărțile de la Cartier, luminând la capătul fiecăruia dintre noi cu o lumină subțire de licurici. Patru zile în care lumea n-a mai funcționat doar între marginile ei strâmte din fier forjat ci, agitată cum trebuie de literatură, a dat pe dinafară tuturor ca șampania.”

Eli BĂDICĂ: „Zilele Literaturii Române la Chișinău, Cahul și Bălți au revenit în forță, după o pauză de șase ani, cu un playlist fain și divers, un program consistent – de la conferințe la lansări de carte, lecturi de proză și poezie, dezbateri și discuții literare, întâlniri cu liceeni și studenți –, desfășurat pe patru zile, și scriitori extraordinari din literatura de limbă română atât din Republica Moldova, cât și din România. Am fost prima dată la Chișinău și, implicit, la Zilele Literaturii Române. Am plecat de acolo impresionată de căldura moldovenilor, de evenimentele savuroase și publicul numeros, curios, deosebit de activ și empatic. Acest festival a demonstrat că este o sărbătoare a literaturii, una necesară nouă tuturor. Trebuie să continue să existe, indiferent de capriciile politice ori de altă natură.”

Vasile ERNU: „În 2010, când am inițiat prima ediție a acestui proiect știu că scriam cam așa: „Prin acest proiect ce reunește scriitori «de pe ambele maluri» ne propunem să facem un prim pas spre încetarea reproducerii ignoranței și necunoașterii reciproce. La această eveniment vom încerca să răspundem la câteva întrebări simple: de ce ne cunoaștem atât de puțin? Ce s-a întâmplat și ce se întâmplă cu noi, cu poezia și literatura noastră? Câteva zile la rând, importanți scriitori de limbă română, din ambele țări, vor citi pentru publicul larg fragmente din cărțile lor, vor discuta și vor încerca să ofere soluții pentru o mai bună înțelegere a fiecăruia dintre noi.” Mă interesa destul de mult să văd scriitori importanți care vin în Republica Moldova într-un format mai puțin instituționalizat, care stau alături de scriitorii de aici, citesc împreună și mai ales stau, citesc și discută cu un public real, viu care trece dincolo de festivismul ritualic instaurat în multe medii literare consacrate. De aceea am încercat să scoatem aceste evenimente într-un spațiu public mai degajat, să mergem spre un public dornic în mod real de astfel de întâlniri. Îmi aduc aminte foarte bine de bucuria descoperii Republicii Moldova, a locurilor și mai ales a oamenilor de aici, făcută de scriitorii invitați deja deveniți clasici ai literaturii. Criticul Eugen Negrici îmi spunea și povestea prin București, după vizita lui la Zilele Literaturii Române din Chișinău, că „Basarabia a fost o adevărată revelație” pentru el. Atsfel de întâlniri, reacții și descoperiri erau improtante pentru noi toți care participam, dar mai ales pentru public. Anul acesta am venit mai degrabă ca invitat. Puțin sceptic. Au trecut câțiva ani de pauză. Eu, între timp, am început să circul foarte mult la astfel de evenimente în România și mai ales în Europa. Surpiza neașteptată de mare însă a venit din partea publicului. Am găsit un public neașteptat de autentic, viu și plin de curiozitate. Dacă mai există un astfel de public, fie el oricât de mic și care ascultă, întreabă și citește, atunci literatura română mai are o șansă.”

Lucia ȚURCANU: „Zilele Literaturii Române la Chișinău (16-19 mai) a fost un eveniment așteptat, necesar și foarte bine organizat. Așteptat, pentru că a trebuit să treacă șase ani de la cea de-a doua ediție a Zilelor ca cineva să aibă curajul să reia organizarea unui alt fel de festival decât se practică în ultima vreme la noi. Necesară, pentru că astfel de întâlniri și dezbateri au funcție integratoare (scriitori de pe ambele maluri ale Prutului au avut bucuria de a se întâlni și a discuta despre literatura română în afara oricăror frontiere, vorbind despre valoarea cărților, nu neapărat despre geografia acestora) și constructivă (s-a abordat fenomenul literar contemporan, cu tot ce pare inedit, provocator, incitant, deranjant sau șocant, încercându-se explicații, motivări, pronosticuri). În ceea ce privește organizarea, ar fi multe lucruri bune de spus. Autorii invitați au reprezentat, cel puțin, trei generații de scriitori – aproape toți fiind angajați ai revistelor literare tipărite și online sau ai editurilor – buni cunoscători ai fenomenului literar actual. Pentru dezbateri sau conferințe au fost propuse subiecte de actualitate – *Marginalii, sexul și societatea de consum. Ne salvează ceva?, Selfie românesc sau Cum arătam în literatura contemporană?, Canonul generațiilor. Ce rămâne și cum alegem?, Cronica de carte în ziare, reviste, bloguri, Facebook* – și s-a reușit acoperirea a aproape tuturor genurilor literare. Cel mai mult m-a bucurat însă prezența tinerilor la lansări, lecturi, discuții, fapt care demonstrează că avem cititori, trebuie doar să știm să ne apropiem de ei, să le trezim interesul.”

Iulian FRUNTAȘU: „Literatura de calitate în Republica Moldova este practic inexistentă, cel puțin în spațiul public, iar puținile evenimente literare sunt marcate de un provincialism festiv care pune în evidență atât dependența de sponsori guvernamentali, cât și lipsa de sincronizare cu literatura română și europeană. În acest context, inițiativa editurii Cartier de a organiza Zilele Literaturii Române la Chișinău, Bălți și Cahul a răsturnat percepțiile existente deoarece: a) literatură bună, inclusiv tânără și foarte tânără, există și în Republica Moldova; b) este posibil să avem și la Chișinău inițiativa privată și aptitudinile organizatorice pentru a desfășura un eveniment literar care ne ancorează cumva în civilizația urbană. Dincolo de invitații foarte buni, m-a impresionat participarea la dezbateri a tinerilor cititori care au demonstrat lecturi consistente, coerență în vorbire și simțul umorului. Într-un cuvânt, Zilele Literaturii Române au reprezentat o oază de normalitate care sper să se extindă pe viitor.”

Alina PURCARU: „M-a bucurat mult să văd pasiunea cu care s-a discutat despre literatură, la Chișinău. Pasiunea cu care se discută cu cititorii și pasiunea cu care scriitorii vorbesc despre cărți stă dovadă, pentru cine s-ar fi îndoit, că literatura e cât se poate de reală, de concretă și de puternică. E important să ne amintim și să reafirmăm asta. E important să păstrăm conversația deschisă, despre natura atât de cameleonică a literaturii, să ne cunoaștem și să ne ascultăm unii pe alții, scriitori și cititori, și să ne cultivăm atenția și generozitatea. Despre asta au fost Zilele Literaturii Române la Chișinău, dar și despre bucuria și privilegiul unor întâlniri, dar și despre cunoaștere și transformare. Cel mai bun lucru care li se pot întâmpla Zilelor ar fi să continue.”

Maria ȘLEAHTIȚCHI: „Zilele pline ale Literaturii Române la Chișinău au fost patru zile de ieșire din rutină. A fost frumos. A fost literatură și cultură. Au fost emoții și bucurii. Am participat pentru prima oară ca invitat al Zilelor Literaturii Române la Chișinău, așadar, văd lucrurile cu un ochi lăuntric. Nu chiar lăuntru-lăuntru, dar perspectiva mi s-a înnoit. În celelalte două ediții am fost gazda întrunirii desfășurate la Universitatea din Bălți. De fiecare dată, evenimentul a luat forme din cele mai elevate. Ce m-a impresionat? M-au impresionat oamenii. Dar mai cu seamă, tinerii scriitori. Ei au fost pentru mine revelația evenimentului. Bine, nu vreau să discriminez, chit că tinerețea în literatură este o chestie relativă... Am fost curioasă, în special, pentru lecturile de la Teatrul-Spălătorie, unde au citit patru autoare tinere, Ana Donțu, Paula Erizanu, Alina Purcaru, Emanuela Sprânceană, la prima lor carte, cred, dar și alți poeți din sală. Sunt buni, inteligenți, talentați, instruiți. Minunați. Fac literatură. M-a impresionat publicul. Publicul, o realitate în schimbare, întrucât de îndată ce plecai de la microfon (după ce îți citeai textele) deveneai public... Dar mai cu seamă mi-a plăcut publicul tânăr. Asta a fost a doua revelație a Zilelor... Nu am știut că în Chișinău sunt atâția oameni tineri cărora le pasă de literatură. I-am descoperit pe tinerii frumoși și inteligenți ai Chișinăului! Și ce m-a mai impresionat? Literatura română. Avem o literatură vie, frumoasă, plină de surprize. Ziua de azi, zilele de azi ale literaturii române sunt pline de viață și includ experiențe discursive, limbaje dintre cele mai variate. Nu doar trecutul ne dă sentimentul identității și apartenenței la o sumă definitorie de valori literare, trecutul cu scriitorii lui; scriitorii mai mari, mai mici, dar importanți, toți, după mine, pentru a avea conștiința că literatura este un fenomen complex, dens, cu influențe imediate și mai distanțate în timp. Îmi place cum arată literatura română azi și am toată încrederea că ce va urma va fi și mai interesant. Încă ce m-a mai impresionat? Organizarea, managementul – ca să folosesc un cuvânt în vogă, pentru a nu spune că nu-mi place acest cuvânt. De la o seară la alta, de la o lectură la alta, s-a observat cum a fost gândit evenimentul, echilibrul între genuri, „omogenizarea” literaturii române și conturarea unui cadru unic, prin angajarea în conferințe, dezbateri, lecturi ale scriitorilor din diverse puncte geografice ale spațiului literar românesc. Am în vedere spațiul limbii în care se scrie, limba română. De această dată, expresia lui Nichita Stănescu „Limba română este patria mea” încetează să mai fie poezie. Este chiar realitatea ei, mișcându-se dinspre Vest spre Est: Londra, Paris, Bistrița, Sibiu, București, Iași, Chișinău. M-au impresionat și chestiunile de logistică și cele de promovare a evenimentului, și alegerea sponsorilor, dar și prezența lor discretă la eveniment... Totul a însemnat cultură, măsură, bun-gust: de la selectarea localurilor până la forma paharelor. Ar fi atâtea de povestit aici. Dacă cei care se consideră animatori culturali și au funcții pe acest domeniu ar fi trebuit să asiste cap-coadă la aceste Zile, să ia note pentru a învăța cum se organizează azi un eveniment cultural, literar de nivel european, că doar europeni ne dăm... Au fost câțiva oameni, pe care i-am simțit ca organizatori (în general, partea asta cu probleme de organizare fie că nu a existat, fie că nu s-a arătat). Mulțumim, Paula Erizanu, Angela Brașoveanu, Emilian Galaicu-Păun, Gheorghe Erizanu, pentru aceste minunate Zile ale Literaturii Române la Chișinău, ediția a III-a, în care am avut ocazia să mă conving o dată în plus că avem o literatură foarte bună, că ea se scrie continuu, chiar în momentul în care scriu aceste rânduri.

Tatiana ȚĂBULEAC: “Pentru câteva zile, în oraș au înflorit gropile, iar copacii s-au scuturat de cabluri, ca niște păsări cărora li s-a făcut dor de cer. Literatura, vie și fără frică, a mers pe străzi, a ieșit la terase și a umplut săli. Au fost atât de frumoase – Zilele Literaturii Române la Chișinău – încât o carte a început să se scrie chiar atunci, la unison, de o mie de mâini îmbrățișate. Atât de bine a fost, de parcă nici nu a fost la noi.”

Ana DONȚU: „M-am bucurat să-mi recit versurile la acest festival alături de mulți dintre cei mai buni scriitori tineri din Moldova și România. Festivalul promovează, în special, literatura tânără, ceea ce îl deosebește de majoritatea evenimentelor literare autohtone. Este important că lecturile și conferințele s-au desfășurat nu numai la Chișinău, ci și în celelalte două orașe mari din Nordul și Sudul Moldovei – Bălți și Cahul. Organizarea a fost la cel mai înalt nivel, lecturile și discuțiile – de calitate, iar auditoriul numeros – format, în mare parte, de tineri. Felicitări organizatorilor și la cât mai multe ediții!”

Gheorghe ERIZANU: „Festivalurile și premiile literare, proiectele culturale cu participarea scriitorilor se fac pentru public. Pentru promovarea lecturii. Pentru apropierea cărții de ultima verigă, cititorul. Scriitorii invitați sunt scriitori activi („există și scriitori vii”, citat dintr-un poem de Andrei Bodiș), cu volume proaspăt apărute pe piața editorială, bine apreciate de cronicarii și criticii literari importanți (la primele două ediții am mers pe cărțile premiate; între timp, premiile s-au devalorizat și mărunțit pe parohii) și, un pariu mai ambițios, sunt cei care vor face canonul literar românesc în următoarele decenii. Cititorul basarabean tânăr, prin numărul mare și activ de prezențe la evenimentele din cadrul Zilelor, a îmbrățișat viitorul literaturii române. Cu ochii sclipitori. Aceasta e bucuria unui festival. Și succesul lui. Nici n-am bănuț că orașele Republicii Moldova au tineri atât de mulți, frumoși și luminoși. Dacă am reușit să-l aducem la Zilele Literaturii Române pe domnul (ne-a rugat să nu-i spunem moș) Nicolae dintr-un sat uitat, care a venit să întinerească împreună cu cei care fac literatura română, atunci Zilele Literaturii Române, ediția a III-a, mai 2017, a reușit. Mulțumim tuturor celor care ați fost alături de noi!”

Iulian Fruntașu, citind din volumul său „Să fi fost totul o mare păcăleală?” la Bibliotecă din Centru

Alex Cosmescu, moderând discuția „Cei care vin” la Teatrul-Spălătorie, alături de Emanuela Iurkin

Maria Șleahțiță, Florin Lăzărescu și Tatiana Țăbuleac, discutând despre impudoră în proză la Zentrum

Florin Lăzărescu, citind din volumul său de proză scurtă „Întâlniri și personaje” la Bibliotecă din Centru

Jurnalistă Victoria Cușnir de la Radio Chișinău și unul dintre organizatorii ZLR, editorul Gheorghe Erizanu

ROZA VÂNTURILOR

LEO BUTNARU

JURNAL DE ITALIA

(12 IULIE – 14 AUGUST 2015) (XIX)

12.VIII. Siena

Fiind singur în imensul apartament, în excepționala bibliotecă, îmi fac munca în tihnă și – nu fie de deochi! – cu oarece spor. (Nici nu se poate să nu ai spor în Italia care te copleșește cu atâta istorie, cu atâtea privesiți, cu atâta căldură...) Uneori generalizez, cu concluzii de genul următoarei care îmi vine în minte: Absolut în toate centrele istorice ale orașelor pe care le-am vizitat (dar au fost multe și impresionante) există străzi și stradele înguste, în cele mai mari – adevărate labirinturi cu trecerea, uneori, de doar 3-4 metri lățime. Cu curtilele cu laturile de 5 pe 7-8 metri. Această poziționare arhitecturală amintindu-mi mereu de scene din unele filme ale regizorilor italieni, în care se întâmplă micile spectacole vociferante familiale, foarte repede transformate în inter-familiale, în acțiune incluzându-se, temperamental, pătimăș-participativ, vecinii, efectul fiind unul nemaipomenit: de mic infern lărmuitor peste poate. Aici, o parte din viața personală e împărțită/ împărțită cu vecinii, trecătorii, cu toată lumea, cum s-ar spune. Da, în astfel de mini-spectacole incluse într-un spectacol mai amplu regizorii italieni sunt neîntrecuți.

Dacă cercetezi evoluția demografică a multor localități italiene, dai de contrariul ei – e o involuție, populația scade. Același lucru se întâmplă și cu Siena. În 1971 orașul avea 65 650 de locuitori, în 2012 – doar 52 774.

Așadar, la Siena, cât a fost să o cutureier, am văzut numai și numai orașul într-o stare foarte bună de conservare: nicio construcție în curs de desfășurare! Constat, nu dau aprecieri: bine, rău. Fiind ușor în scădere, populația lasă libere spații de locuit, încât nu e nevoie de alte blocuri cu multe etaje, cum se întâmplă în orașele noastre.

Acum mi-e mai pe înțeles reacția lui Alessandro când, revenind la intervale de doi ani în Chișinău, constata cu o uimire (...aprobativă) ce mult se construiește aici/ acolo. El: „Sigur, sunt banii pe care moldovenii îi câștigă în străinătate și îi investesc acasă”. Eu îl înțeleg: tânăr, energic, mereu în mișcare, lider sindical, probabil că la Siena Alessandro se simte oarecum într-un oraș calm, ușor... amortit, parcă stabilit în forma sa „intactă”, ca și conservată, pe o durată de timp mai întinsă, fără a suporta modificări, inclusiv arhitecturale.

Alessandro a trăit o experiență tristă la Roma unde, ca și acum la Siena, era angajat la banca „Monte Dei Paschi Di Siena”, cea mai veche și funcțională instituție de acest fel din lume care, în criza globală, trece și ea printr-o perioadă complicată. La un moment dat, administrația băncii pusese problema astfel: sau reducem din personal, pentru ca ceilalți să-și păstreze

mărimea salariului, sau rămânem toți, însă reducem din salarii. Solidari, angajații au ales a doua variantă. Alessandro cu familia decid să vină la Siena, unde au moștenit un apartament spațios. Însă la Roma ce li s-a întâmplat? Înainte de criză, au făcut un împrumut bancar, cu care și-au procurat o locuință de mii de euro. Astfel că, transferându-se la Siena, trebuiau să vândă casa din metropolă. Numai că în criza generală nici vânzările nu merg bine, încât, până la urmă, s-au văzut nevoiți să dea casa din metropolă cu nouăzeci de mii de euro mai puțin, decât suma cu care o procuraseră...

Fiind din domeniu, Alessandro verifică pe internet, pe site-uri speciale, să vadă și cele mai stabile bănci din Moldova. Găsește trei. Însă altele trei au făcut să dispară un miliard de euro! Așa, pur și simplu să se volatilizeze! Ce hoți și „democrații” aleși de noi... Și tolerați. Până când?

13.VIII. Siena

Aproape uimitor: la Siena nu se mai aud cicadele care ne-au tot cicălit (...cicadit) atât de mult la Roma. Locuiam în imensul parc Villa Borgheze, unde populația lor avea condiții optime de răspândire. Pur și simplu, de două-trei zile s-a mai răcit, a plouat, iar cicadele nu se dezlănțuie decât la mare căldură, pe un soare nemilos. (De unde am reținut acest vers: „Nu permite ca beschia cicadelor să taie arborele soarelui”?)

După-amiază, privim la TV pregătirile pentru marea competiție hipică, Palio, finala căreia va avea loc duminică, 16 august. De va fi posibil, vom viziona-o la Chișinău, așa cum suntem deja fanii înflăcărați ai contradei (echipei) „Chiocciola” – „Melcul”. Dacă Enzo și Alessandro se arată dezamăgiți de trăpașul care i-a revenit echipei lor după tragerea la sorți, că, chipurile, nu ar avea sorți de izbândă, Zinovia, după ce vede frumosul cal la televizor, pariază pe el, prezicându-i victoria. Azi e prima probă prealabilă, altele patru vor avea loc mâine și poimâine. Enzo e acolo, în mijlocul Pieței del Campo, în mulțimea de circa 50 de mii de oameni. Multicoloră, fluturând stindardele celor 10 contrade care vor lua startul. Din 17, sunt alese 10. Anual, la cele două palio, echipele fac schimb de locuri, așa încât să ia parte toate la competiție. Dacă ar fi să participe împreună cele 17, pe pista de alergări ar fi strâmt, iar îmbulzeala ar duce la ciocniri, căderi, chiar jertfe. Anul acesta, la competiția din iulie, căzând, a pierit un cal, s-au accidentat câțiva jochei.

Până la ritualul ce trece în competiție, pregătirile sunt nespuse de complexe. În primul rând, perimetrul caldarâmului de piatră lustruit de tălpile a milioane și milioane de turiști este acoperit cu un strat gros din

amestec de argilă și nisip (tufo), stropit cu apă și tasat până obține o duritate care să nu cedeze sub copitele cailor în galop vijelios. Pe ambele margini ale pistei sunt instalate garduri și baloturi de protecție. Pista are o lungime de circa un kilometru și, în dezlănțuirea galopului, este înconjurată de călărași de trei ori. La curbele strânse e destul de periculos. Spectatorii stau, mii și mii, în centrul îngrădit al Pieței del Campo, dar și pe marginea perimetrului destinat competiției, pe treptele tribunelor instalate ad hoc. Foarte pitorești tribunele destinate, parcelat, susținătorilor contradelor participante, care cântă imnurile echipelor lor. „De fapt, ca melodie, imnul e unul, numai cuvintele sunt altele de la o contradă la alta”, spune unul din convorbitorii mei. Însă nu e așa, deoarece pe net aveam să găsesc imnurile tuturor celor 17 contrade, fiecare cu melodia și textul lui originale. Imnul-marș „Chiocciola” îl are de compozitor pe Giovanni Bonnoli, textul aparținând lui Bruno Zaffari. Prima octavă și refrenul sunt acestea:

„Trăiască, trăiască drapelele noastre! Spre Gloria Soarelui le înălțăm./ Le fâlfâie-n vânt, temerarele stegar,/ Glorie ție, Melcule frumos! Despre tine și de Siena vorbește istoria,/ Fie binecuvântată steaua ție menită/ Să te ghideze spre o nouă victorie!// Am obținut al cincizeci și treilea stindard,/ Să-l stăpânim cu drag,/ Să-l stăpânim cu drag,/ De-al șazezecilea să te apropii,/ O, Melcule drag,/ O, Melcule drag”.

Urmează un catren, după care mai că s-ar cânta ceva din imnul lui Ciprian Porumbescu „Trei culori”, însă tradus în italiană. Comparați:

Rosso, giallo e celeste, i colori
del vessillo, a te dedicato
son per sempre segnati nei cuori di coloro
che il cuore t’ha dato.

Adică:
Roșu, galben și albastru sunt culorile
Drapelului ție dedicat,
Marcând pentru totdeauna inimile celor
care inima ți-au dăruit.

Fanii își cântă imnurile, flutură curcubeul de stindarde și fanioane cu emblemele contradelor din anul acesta, care sunt următoarele (încep cu a... noastră; cu cea fanii căreia am devenit): Chiocciola (Melcul), Onda (Valul), Nicchio (simbolul – o scoică-evantai), Tartaruga (Țestoasa; cea mai... înverșunată opozantă a Melcului), Torre (Turnul), Oca (Găscă – urmașa celor care au salvat Roma, probabil), Lupa (Lupoica), Istrice (Mistrețul), Valdimontone (simbol – berbecul), Selva (Pădurea).

De cum se încheie proba de palio, în plin efectiv familial și de rudenie, urcăm în mașină, mergând să-l

întâlnim pe Enzo care ne așteaptă în „Trattoria Papei”, situată în spatele primăriei. Pe masă ne așteaptă o sticlă din vinul casei. Localul-terasă – full, ca și altele pe care le-am văzut în coborâșul nostru spre Piazza del Campo. Pe unele străzi stau mese întinse pentru fanii diverselor contrade. Orășeni, turiști, amestec de lume de pe lume. Curcubeie care au... aterizat în Siena. Stindarde și eșarfe multicolore, păunării, nu altceva! Fabrizio, Alessandro și Enzo poartă și ei eșarfe. Roșii-galbene-albastre, ale contradei „Melcul”, pentru care, de altfel, cotizează anual: Enzo, pensionar, cu 60, iar Alessandro cu 200 de euro. Contrada înseamnă sectorul urban în care te-ai născut, ai fost botezat, trăiești sau ai trecut cu traiul.

La „Papei”, rudele noastre sunt cunoscute: ne întâmpină chelnerul, dă mâna cu toți, sporovăiește de una, de alta, ia comenzile. După vinul casei, Enzo (suntem invitații lui) comandă un „Chianti classico”. Emblema – un cocoș. Vin demn de toată lauda. Îmbuteliat în 2011. Consorțiul care-l produce a fost înființat în 1716. Vinurile sale sunt atestate cu categoria „Denominazione di Origine Controllata e Garantita” (Denumirea Originii Controlate și Garantate). Ceea ce ne propune Enzo ar fi, altfel zis, un fel de.... „Negru de Purcari”... italian, asociația sugerându-ți-o faptul că vinul în cauză este cel mai prețuit și fabricat din soiul de struguri ce se cultivă pe un teritoriu nu prea mare, Chianti Classico, undeva între Florența și Siena. Sticla clasică, de 1,5 litri, în care e îmbuteliat, se numește... fiasco. Însă în sensul propriu: sticlă de vin cu înveliș împletit.

Italia este cel mai mare producător de vinuri din lume.

Orășenii par a nu se reține dincolo de ora 22, după care pe terasă rămân, în mare, turiștii, oaspeții Sienei. Deloc puțini.

Grup unit și bine dispus, stăm și noi la taclale. Italo-române, și invers. Pe timpul studenției – să vezi, acum vreo 45 de ani! – am însușit unele cunoștințe din manualul „Studiați limba italiană fără profesor” al lui Paul Teodorescu. Țin minte detalii, pentru că acest manual apăruse chiar în anul în care intrasem la facultate, pe atunci la Chișinău mai ajungând cărțile românești. Le procuram de la librăria „Meridiane”, unde, peste vreo doi ani, în furia stupidă, cretină a politicianilor gen Bodiul, a fost închis raionul de carte românească.

Fiind seara din ajunul plecării, bunele mele rude, gazde excelente, nu au vrut să mă lase fără un răspuns la o întrebare pe care le-am pus-o chiar în ziua sosirii la Siena, când, naivul de mine, m-am interesat: „Ce înseamnă acest „Festival internazionale della sega?”. Tinerele mele rude, soț și soție, s-au uitat unul la celălalt, au zâmbit, Dumitra zicând: „Ei, nanule, e o prostie”. Atât.

Însă acum, la cina de la „Trattoria Papei”, când se crezuse că venise vremea să-mi dea, totuși, un răspuns cât de cât explicit, eu deja eram informat. Căutasem pe net ce e cu festivalul care trezește zâmbete și oarecum jenează, pentru ca să aflu că e vorba – pardon! – de, cum zice românul, labă... He-hei, d’apoi noi, în interbelic, am avut și o revistă avangardistă cu un titlu și mai deocheat, acela cu mădularul; revistă care, expusă anul acesta într-o expoziție a ICR de la New York, a retrezit discuții aprinse, pe alocuri focoase, scandalizându-i pe unii intelectuali (oamenii de rând au rămas în poziția numită: li-i în cot).

Mă rog, și avangardiștii români, și ușor libidinoșii festivalieri italieni, peste timpuri, se întâlniră ei cumva cu acel mădular-titlu de revistă și această sega (sensul direct: fereastră).

Precum spuneam, de la terase, sienezii pleacă mai devreme, la mese rămânând, în mare, turiștii. Iar noi suntem un grup... mixt: patru sienezi și doi chișinău-ieni. Mai îngăduim. Vioristul e ușor de „depistat” că e de-al nostru, deoarece își începe potpuriul cu „Valurile Dunării”. Ține cont că la mese sunt mulți turiști și trece la „Kalinka”. Se reține și la masa noastră. Enzo scoate o monedă, însă instrumentistul îi face semn că uiumul îl va strânge după ce-și încheie turul. Așa se și întâmplă: după, trece de la masă la masă, câte cineva lasă ce crede el că trebuie să lase în cutia vioristului.

Când revine la masa noastră, primul intră în dialog Fabrizio, cel de nici trei ani împliniți, care cunoaște mai multe expresii românești. „Ce faci?” întreabă picul. „Sunteți români?” se interesează vioristul. Îi dăm și noi unele date, pentru că, de altfel, pare om blajin din fire. De unde e? „Din Bistrița-Năsăud, să trăiți... Ba chiar din Năsăund”. Se retrage. În Siena sunt multe terase cu lume bine dispusă.

...În fine, aceasta a fost ziua numerotată cu 13, număr norocos, zic italienii. Când mă gândesc, recapitulator, la ce am trăit în această lună de periplu italian, sunt gata să susțin că norocoase sunt toate zilele calendarului gregorian!

14.VIII. Siena, Bologna

În ajunul plecării, până spre miezul nopții, nu am inclus televizorul. (În casă sunt trei: în salon, unul mic la bucătărie, și unul în dormitorul nostru). Am gândit, meditat la cele văzute ieri, dar și în alte zile. Parțial nedorind să cad de acord cu Vasile Alecsandri care, acum peste 170 de ani, constata că: „obiectele de artă sunt atât de multe în Italia și mai ales cu așa talent lucrate, încât călătorul nu mai are vreme nici să gândească, ci își simte ființa cufundată într-o mirare îndelungată și plină de plăceri”. Eu unul am dorit să-mi gândesc itinerarul parcurs deja, să meditez asupra celor ce mi s-au întâmplat pe durata lui. Iar diferența de abordare a problemei vine din anume considerente: epoca în care călătorea Alecsandri, dar și vârsta pe care o avea (nu mai mult de 20 de ani). Eu am triplu față de etatea lui. Plus o îndelungată experiență afectivă pe care am acumulat-o, conștient sau ca dar al întâmplărilor benefice, referitoare la antichitatea latină, la civilizația romană, la Evul Mediu și Renaștere. Acumulată și din atâta literatură pe care am tot citit-o, din atâta cinematografie italiană, al cărei fan sunt fără rezervă.

Esențializat, din câte am înțeles și pot spune, Italia nu este o destinație turistică, ci, poate, chiar componența afectivă și de conștiință a unui destin sau ceva ce se implică adânc în destinul tău.

Noi plecăm la timp, cu o zi avans! Zic – avans, deoarece, azi, 14 august, în Italia e ultima zi lucrătoare înainte de vacanța (să zicem, generală). De mâine, pe drumuri, în autogări, aeroporturi etc. începe marea aglomerare: foarte multă lume pleacă în roza vânturilor, la odihnă – italienii, acasă, în țările de origine – „stranierii”, miile de angajați la muncă pe Peninsula Apenină. Presiunea din exterior o resimt și vămile (mai ales!), drumurile, autogările, aeroporturile din România și Republica Moldova. Prin orașe, dar și prin multe sate de-ale noastre, în presă, la TV, auzi discutându-se despre „întoarcerea strănieriilor”, „întoarcerea italienilor”. Cei mai sensibili „rămași acasă” chiar simt un oarecare disconfort din partea „stranieriilor”, remarcând că cvasi... veneticii, rude de-ale lor, se arată oarecum cu nasul pe sus, că la chefuri ei comandă muzica, impun regulile jocului (de, oameni cu bani, nu?). Iar printre hibe pe care le găsesc acestor îngâmfaiți e și cea că, unii din ei, au cam prins a uita limba pe care au supt-o odată cu laptele mamei, în loc de cadou zicând regal, în loc de piață – mercato; zbor – vol, numărul automobilului – targa, sărbătoare – fiestă, reîncărcare – ricarica, cartelă telefonică – scheda, mașină de spălat – lavatrice, amendă – multa, auzi – senti și câte și mai câte...

Astfel, în zi norocoasă, cu drumurile încă neaglomerate de începutul vacanței generale, cu dragul și bravul nostru Enzo la volan, ajungem la aeroportul din Bologna, trecând procedurile de îmbarcare. La controlul pașapoartelor, babilonie, mare înghesuială, ca cea pe care am cunoscut-o, pe 4 august, în Capela Sixtină din Muzeul Vaticanului. Principiul clepsidrei umane, pe orizontală: din mulțime, câte unul, se strecoară prin strunga ce-l duce în cealaltă parte a clepsidrei: sala de așteptare. Pentru că acesta este omul – fir de nisip în omenirea ca nisipărie de clepsidră ce măsoară și ea ceva, nu obligatoriu timpul...

În aeroport, caut și găsesc un extras din finalul „Buchetierei din Florența” a lui Alecsandri: „El în tre-

Leo Butnaru.: „Arrivederci, Italia!”

cerea sa prin Italia gustă o viață nouă, necunoscută; și când iese de pe țărmurile aceluia pământ poetic, atunci i se pare că s-a visat zburând printr-o câmpie îmbogățită cu toate podoabele raiului”.

Modul de viață pe care l-am găsit în Italia contemporană nu e atât unul nou (globalizarea ne apropie în toate), cât unul ce păstrează, în continuare, însemnele, mărturiile ce te fac să înțelegi cum civilizația romană, revărsată tumultuos în cea italiană (Medievalitatea, Renașterea) a contribuit și contribuie substanțial, mai că fundamental, la constituirea și împlinirea civilizației europene. În deloc puțină măsură, și la structura generală a civilizației universale.

A fost bine și frumos, interesant, uneori misterios, și așa cum un jurnal de călătorie nicidecum nu e o condică de reclamații, și acesta, de finalul căruia mă apropiu, e unul pozitiv, chiar luminos. Ceea ce nu înseamnă însă că este (până aici) eminentemente apodictic, excluzând orice motiv de a fi și în dezacord cu ceva. Parcă poți fi „de acord” cu criza mondială, resimțită acut și în Italia? Ca să nu mai vorbim de ce se întâmplă la noi, acolo, la 2 mii de kilometri de Toscana...

Uite că nici de data aceasta nu rezist de a nu invoca o paralelă... italiano-rusă: în rusește, „toska” înseamnă (și) *melancolie, dor, alean*... Sigur că îmi va fi dor de Toscana...

În ce privește protagonista operei lui Puccini, nu am găsit o explicație a numelui Tosca. Dar de ce nu aș încerca să dau eu o variantă?... Sigur, mă gândesc că ar proveni, ajustat, de la... Toscana. Prin acest etnonim latinii defineau pământurile populate de etrusci. Forma inițială a fost *Etruria*, mai apoi transformată în *Tuscia* și, în fine, în *Tosca(na)*...

Colindând prin câteva provincii italiene, Toscana, Emilia-Romagna, Umbria și Lațio, am văzut o mare parte din întregul și integritatea de o incomensurabilă bogăție și diversitate, constituite pe durate milenare. Iar din cele povestite până aici a reieșit, ca de la sine, și tonalitatea/ vibrația jurnalului. Eu i-aș zice, simplu: un text cumpătat. Pentru că la vârsta mea nu mai încerci efuziuni de entuziasm care, într-o scriere diaristică, să-ți ceară poante priponite în semne de exclamații. Însă nici absolut distant nu poți fi, sec-constativ, făcând-o pe snobul ce-și afișează o mină plictisită, comentată cu mincinosul „déjà vu”.

Arrivederci, cara Italia!

ESEU

DESPRE UN ALT FEL DE FRUMUȘEȚE (II)

de ADRIAN CIUBOTARU

DILECTIO DECORIS

Constatând frumusețea materială a lumii, medievalul nu vede în frumos o calitate organică, nu o separă și nu o percepe ca fiind autonomă față de celelalte. Din această cauză, Evul Mediu nu a știut, spune Eco, “să fuzioneze categoria metafizică de frumos cu aceea pur tehnică de artă”. De aici și imposibilitatea de a contempla dezinteresat un obiect de artă, care poate stârni uimirea, admirația, dar nu poate deveni expresie și receptacul al frumuseții în sine: frumosul are, indiscutabil, o valoare, dar numai în măsura în care coincide cu alte valori (binele, adevărul) și cu toate celelalte atribute ale divinității, fiind în exclusivitate “reflexul onotologic al virtuții participante la Dumnezeu”. Chiar și așa, perspectiva nu este una pesimistă, după semioticianul italian: fără a fuziona, cele două categorii pomenite mai sus se intersectează, deseori și inconstient, atât la nivelul sensibilității și limbajului comun, cât și în discursul filozofilor. Descoperirea punctelor de întretăiere va constitui, de acum încolo, nucleul dur al studiului.

Înainte de a analiza periplul pe care îl fac aceste categorii una în întâmpinarea alteia, orbecăind în perimetrul trasat de teologia medievală în jurul peșterii platoniciene, Eco amintește de o altă dihotomie, cea între frumos (*pulchrum*) și util (*aptum*), în afara căreia delimitarea frumosului metafizic de cel artistic (tehnic) nu poate fi nici surprinsă, nici judecată. Anume dihotomie și nu altceva (de pildă, opoziție), întrucât distincția dată, precum și cea dintre frumos (*decorum*) și bun (*honestum*), este mai curând teoretică decât practică, în realitate termenii reprezentând părțile unui singur concept: pictura este literatura laicilor, literatura delectează pentru că folosește [la ceva] și invers, catedrala este istoria sfântă în imagini etc. Teoretic, medievalii preiau doctrina antică ce disocia funcția didactică de cea, am zice azi, estetică a artei, *docere* și *delectare* constituind, la Cicero sau la Horațiu, două noțiuni diferite și, totodată, complementare, stabilind între ele un raport mai curând copulativ decât adversativ. La medievali, ca și la antici, complementaritatea va funcționa, în consecință, ca un criteriu de apreciere a reușitei unei lucrări de artă, create întotdeauna în vederea unui scop instructiv. Bineînțeles, opera poate fi frumoasă și fără să fie utilă, aptă, bună de ceva – fapt

admis și de unii, și de alți –, dar nu poate fi prețuită cu adevărat (numai) pentru aceasta. Diferența e că anticii recunosc nu doar în teorie că un lucru poate fi frumos prin el însuși, ci și în practică, pe când medievalii o recunosc doar în teorie. Să nu ne înșele însă deschiderea mai mare a anticolor față de frumosul în sine, aparent mai apropiată de modernitate decât cea a medievalilor: lucrul frumos prin el însuși nu este relevant pentru antici sub niciun aspect.

Practic, medievalul apreciază artele ca instrumente, folosite, de exemplu, pentru înfrumusețarea casei lui Dumnezeu, dar și pentru plăcerea celor necultivați (sic!), după cum spune Honorius din Autun cu referință la pictură, neprecizând însă natura acestei plăceri. De aici și prejudecata științei de azi care acuză gândirea Evului Mediu înalt de “pauperizarea didacticistă a artei”. Prejudecată pe care Eco o amendează: omul medieval confundă frumosul cu utilul nu pentru că ar da dovadă de “deficit de spirit critic, ci pentru că nu izbutește să conceapă o opoziție între valori”. [“Dacă de valori este vorba”, nuanțează, oportun, Eco, conștient de riscul anacronismului: sensul pe care este nevoit să îl atribuie, în context, valorii pentru a respecta pactul cu cititorul e cel pe care l-am moștenit cu toții dintr-o filozofie mult mai recentă decât cea vizată în carte.] Proba supremă e chiar efortul pe care îl depune gânditorul medieval pentru a încorpora frumosul în corpusul metafizic al celorlalte “valori”, legitimând sensibilitatea pentru estetic prin transcendența acestuia.

Un efort care presupune, de asemenea, integrarea urâtului și monstruosului supranatural în dezbateră despre frumos, justificându-se astfel gustul pentru diform al întregii culturi medievale. Prin puterea de a imita în mod frumos lucrurile și ființele urâte, arta, care este echivalentă cu frumusețea imitației, “face ca urâtul să fie acceptabil”, cu atât mai mult cu cât, după Augustin din Hipona, și “monștrii sunt creaturi divine” (aici, Eco ne trimite la Cartea XVI din *De Civitate Dei*, capitolul 8: “An ex propagatione Adam vel filiorum Noe quaedam genera hominum monstruosa prodierint (...)”, despre care am putea spune că e o estetică a urâtului *avant la lettre*). Miza este importantă: nepopulată de monștri, frumusețea își pierde din universalitate. Întreaga operă dumnezeiască este frumoasă – observarea unor diformități particulare nu dovedește coabitarea urâtului și frumosului, ci,

după Fericitul Augustin, doar faptul că nu vedem ansamblul construcției, Cetatea Domnului în totalitatea ei. Iar frumusețea este a întregii ființe, întrucât nu poate fi a fiecărui lucru sau a fiecărei ființe în parte. După cum nu poate fi frumoasă în sine nici execuția, tehnica, măiestria ce stă la originea fiecărui obiect de artă făcut de mâna omului, considerat frumos numai dacă relevă, în formă materială, “armonia și splendoarea” transcendente, reflectate, rezidente sau latente în lucruri și în ființe, “frumosul suprasubstanțial” dăruit ca frumusețe (fizică, corporală) “tuturor ființelor după măsura fiecăreia” (Pseudo-Dionisie Areopagitul).

SUMMA FRATRIS

Frumosul nu și-a câștigat brusc autonomia. Aceasta nu s-a întâmplat în momentul în care scolastica și-a pierdut forța și influența de odinioară. Nu trebuie să așteptăm sfârșitul Evului Mediu ca să începem a căuta primele rudimente de gândire estetică modernă. Schimbarea se întâmplă, lent, dar sigur, chiar în veacurile așa-zis “întunecate”. Începând din capitolul 3 al studiului *Arta și frumosul în estetica medievală*, Umberto Eco analizează detaliat evoluția gândirii, dacă nu spre o conștiință estetică propriu-zisă, cel puțin spre teorii, viziuni și idei ce au pregătit terenul pentru ruptura renașcentistă și intuițiile moderne ale barocului. Analiza se desfășoară tematic, nu diacronic, dată fiind complexitatea sistemelor filozofice elaborate de gânditori medievali. Urmărind contribuțiile individuale ale acestora la redactarea sau clarificarea vreunui concept, așa cum le prezintă Eco, ne dăm seama cât de diferiți sunt toți acești cărturari, erudiți și filozofi care au ajuns să aibă pentru noi aceeași față, aidoma raselor din care nu facem parte și din care percepem doar tipul generic. Autorul italian restabilește individualitatea fiecărui desen filozofic, contribuțiile personale, chipul particular al abordării, stilul reflecției: dacă suntem foarte atenți, am putea nota și modul foarte diferit în care stilistica gândului o marchează pe cea a scriiturii.

Astfel, vorbind despre “viziunea estetică asupra universului”, Eco observă că, la majoritatea filozofilor, categoriile cosmologice sunt, de facto, categorii estetice: *numerus*, *pondus*, *mensura*. Coborând din Antichitate, corespondența dobândește

nuanțe noi la medievali. Tema unei lumi polifonice, a unui cosmos ca revelare a lui Dumnezeu (Scotus Eriugena) “determină (...) strigătul de extatică admirație” al școlăștilor care, într-un moment de maturitate, zice autorul nostru, se vor distanța de extaz și vor simți nevoia de a sistematiza categoriile și viziunea estetică asupra cosmosului. O primă încercare, în acest sens, îi aparține lui Filip Cancelarul care tinde să ofere o noțiune exactă, nu poetic-mistică, de *transcendentale* – proprietăți coextensive ființei ce fac ca orice lucru existent să fie *unul*, să fie *adevărat*, să fie *bun*. Pe Filip nu-l interesează frumosul ca atare, dar cei care îl vor urma vor încerca să înscrie frumosul în aceste proprietăți. Unii îl vor identifica cu binele, o altă proprietate sau condiție concomitentă a ființei (Robert Grosseteste), alții vor nota subtile distincții. *Summa fratris Alexandri* este exemplară în această privință. Astfel, autorii *Summei* raportează binele la cauza finală, iar frumosul – la cauza formală (“frumosul se întemeiază pe forma unui lucru”). Și mai importantă este, în cazul acestei lucrări, ideea potrivit căreia frumusețea particulară a unui lucru rezultă din “raportarea lui la subiectul cunoscător” (Eco). Din câte putem vedea, ambele teze orientează gândirea estetică pe un făgaș ce se va dovedi foarte rodnic pentru estetica modernă.

O definiție îndrăzneată și “singulară” (Eco) a frumosului o va propune un alt “transcendentalist”, Bonaventura, care va afirma că frumosul se deosebește de toate celelalte cauze prin faptul că le cuprinde, fiind și cauza eficientă (*unum*), și cea formală (*verum*) și cea finală (*bonum*) a lucrurilor. Estetica obiectivistă, pentru care frumosul e o proprietate a ființei (Bonaventura, Albert cel Mare ș.a.), va fi dezvoltată spectaculos de Toma d’Aquino. Totuși, chiar dacă acesta din urmă va insista pe capacitatea omului de a cunoaște frumosul, nu numai de a-l recunoaște sau admira în toată splendoarea, izvoarele adevărate ale esteticii moderne trebuie căutate în lucrarea citată mai sus: *Summa fratris Alexandri*, unde frumosul e definit “după felul în care este perceput”. O bizară legitate a istoriei culturale face ca în “avangarda” cam tuturor teoriilor despre artă și frumos să se afle niște cărturari din Paris. Parizieni prin naștere sau prin adopție sunt și cei trei frați franciscani, autorii *Summei*. Să le reținem numele: Alexandru din Hales, Jean de la Rochelle, Frater Considerans.

JAVIER DARIAS • GHENADIE CIOBANU, O FIGURĂ PROEMINENTĂ A MUZICII CONTEMPORANE*

Nu este deloc simplu să cuprinzi personalitatea carismatică și polivalentă a maestrului Ghenadie Ciobanu, care îmbină o serie întreagă de aspecte perfect diferențiate, fiecare necesitând o atenție deosebită. Forma-rea sa muzicală și cea intelectuală s-au suprapus în chip fericit. Compozitorul, teoreticianul, profesorul și managerul sunt tot atâtea identități, încât este greu de decis care surprinde cel mai mult și care îl fac mai pregnant.

Talentul său de a capta atenția pu-blicului îi asigură un anumit profil an-tropologic care îi facilitează abordarea actului cultural. Or, creațiile sale muzicale se bazează, pe de o parte, pe reluarea firului normal al evoluției istorice a mu-zicii și a tradiției naționale inspirate din folclor, din muzica religioasă și din cea populară, iar pe de altă parte – atunci când consideră că e necesar – muzica sa e plină de o modernitate ce transcende simpla noutate pentru a deveni mărturie fidelă și universală a timpului său.

Lucrările sale depind în mod esențial de variabilele reglementate de obiective estetice și de expresivitate, convergând către o rafinată tehnică de compoziție ce nu reprezintă pentru el niciodată un scop în sine, având în vedere valoarea intrinsecă a materialului muzical. El este mereu gata să urmărească obiectivul final, cel al percepției, printr-o abordare culturologică ce se reflectă în tematica și în problematica compozițiilor sale, dovedind de fiecare dată inteligibilitatea comunicării și facilitând percepția co-rectă a unui univers de imagini a cărei valabilitate și actualitate se evidențiază datorită unui limbaj necesarmente contemporan.

Am spus, în repetate rânduri, că muzi-ca maestrului Ciobanu seduce nu numai prin talentul de a inventa și de a recrea discursuri mereu originale și inovatoare, ci și prin capacitatea de a trece prin filtrul propriu modalități moștenite și achiziți-onate. Tehnicile personale foarte solide și bine controlate sunt montate într-un ansamblu în care survin frecvent struc-turi cu fluctuații temporale, complexe și totodată perfect definibile. Este evidențiat de fiecare dată un psihologism profund interiorizat, imprimând discursului un lirism ce îi domină invariabil creațiile.

Conținutul argumentat al muzicii – totdeauna immanent operei sale – se revarsă parcurgând structura formală cu fluctuații strategice ce direcționează discursul prin jocuri timbrale foarte inte-resante. Se poate aprecia ceea ce prețuim în mod deosebit: economia mijloacelor în abordarea grupurilor instrumentale deseori sacrificată de dragul fastului de suprafață și de efect – problemă pe care Ghenadie Ciobanu o rezolvă, cunoscând profund morfologia și sintaxa muzicii.

Cele mai importante creații ale Dom-niei Sale sunt bine cunoscute în mediile internaționale. Pe parcursul carierei, a lăsat urme care îi relevă autoritatea în calitate de compozitor și teoretician. Ghenadie Ciobanu reprezintă astăzi o personalitate de referință în istoria mu-zicii europene – fapt de care beneficiază indubitabil numărul mare de discipoli. Aceștia îl urmează, probând vasta sa experiență profesorală, confirmată de extraordinara activitate didactică de la catedră.

La fel de covârșitor este talentul său managerial, a cărei eficiență este evidentă pentru toți cei care se ocupă de creația

muzicală contemporană. Prestanța îi permite să desfășoare unele manifes-tări culturale de amploare, așa cum este Festivalul de muzică nouă, organizat la Chișinău. În cadrul acestui excepțional eveniment, compozitorii și interpreții din Moldova au privilegiul de a concerta alături de figuri notorii din toată lumea.

În acest context, trebuie situată una dintre contribuțiile sale cele mai sem-nificative – înființarea ansamblului *Ars Poetica*, formație instrumentală de renu-me în Europa, pe care am cunoscut-o în 1996, la Palau de la Música din Valencia. Întâlnirea cu ansamblul s-a produs într-un mod foarte special: Festivalul *Ensems* programase o operă dedicată aniversării mele de 50 de ani, iar interpretarea a fost încredințată ansamblului *Ars Poetica*. Astfel, am putut aprecia pentru prima dată înaltul lor nivel interpretativ. Înce-pând cu această participare, prezența maestrului Ghenadie Ciobanu a devenit obișnuită în Spania, fie pentru a preda cursuri la conservatoare și universități, fie pentru a face parte din juriile celor mai prestigioase concursuri internaționale de compoziție. Întreaga sa activitate îl recomandă drept un intelectual și un muzician de o valoare inestimabilă.

Traducere din spaniolă de R. GANEA & A. CHIRIȚA

**Javier Darias este compozitor, director al Școlii de Compoziție și Creație Artistică ECCA, academician la Muy Ilustre Aca-de-mia de la Música Valenciana și membru al Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts. Textul prezentat mai sus este o referință la cartea „Ghenadie Ciobanu. Biobibliografie”.*

NOMINALIZĂRI LA PREMIILE UNIUNII SCRITORILOR DIN MOLDOVA PE ANUL 2016

Juriul pentru decernarea Premiilor Uniunii Scriitorilor din Moldova pe anul 2016 (întrunit la data de 30 mai 2017), alcătuit din Vla-dimir Beșleagă, Alexandru Burlacu, Mihai Cimpoi (președinte), Nicolae Negru, Claudia Partole, Maria Pilchin și Maria Șleahțișchi, a stabilit următoarele nominalizări pentru premii:

CARTEA DE POEZIE

Leo Butnaru, *Protestatarul și orga*, 24:ORE;
Teo Chiriac, *Sufletul meu de până la Big Bang*, ARC;
Silvia Goteanschi, *Dulcele meu asasin*, Vinea;
Radmila Popovici, *Urâta*, Vinea;
Vitalie Răileanu, *Străin printre ape*, Junimea.

CARTEA DE PROZĂ

Lucreția Bârlădeanu, *Tunica portocalie*, Prut;
Lilia Bicec-Zanardelli, *Bumerang*, Cartier;
Dumitru Crudu, *Salutări lui Troțki*, Univers.

CARTEA DE ESEU, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ

Nina Corcinschi, *Cărțile care mă iubesc*, Junimea;
Adrian Ciubotaru, *Sfârșit de secol românesc: decadentismul literar și ideea de decadență*, Știința;
Aliona Grati, *Cronici în rețea*, Junimea.

CARTEA DE DEBUT

Vitali Cipileaga, *În umbra pașilor tăi*, Bestseller.
Violina Galaicu, *Filonul bizantin în cultura muzicală națională*, Cartier.
Marinela Lungu, *Singură cu mine*, Tipografia Cavaioți;

Maxim Verdeanski, *Короли, их сумашествия или о трех пенках*; Pontos;
Tatiana Țăbuleac, *Vara în care mama a avut ochii verzi*, Cartier.

CARTEA DE TRADUCERI

Leo Butnaru – Daniil Harms, *Când plânge sacadat mașina de tocat*, Vol. I; *Un tigru în stradă*, Vol. II, Tracus Arte.

CARTEA DE DRAMATURIGIE

Vlad Grecu, *Do major cu Paula*, Colecția UNITEM, f/e;
Mihaela Perciun, *Bustul lui Stalin*, Tracus Arte.

CARTEA PENTRU COPII ȘI TINERET

Arcadie Suceveanu, *Un secret pe cotcodacnet*, Prut*;
Iulian Filip, *Pălăriuța Oranj îl lecuiește pe Dumnezeu de răceală*, Junimea;
Silvia Ursache-Brega, *Basmele Bunicăi Siga*, Silvius Libris.

PUBLICISTICĂ

Iurie Colesnic, *În lumea asta sunt femei...*, Cartier;
Ioan Mănăscurtă, *Deslușirea semnelor*, Princeps;
Alexandru Vakulovski, *Afganii*, Tracus Arte.

***Arcadie Suceveanu și-a retras cartea din concurs.**

FIRUL CU PLUMB

ION VATAMANU (1937-1993)

ERA TIMPUL GRABIT

*Era timpul grăbit
Și târziu pentru cântec,
Da-n față – câmpul arat.*

*Am desfăcut o brazdă în două
Și-n târziul acel am întreat:
– Rudele mele pe unde-s?*

*– În coroană de pom,
În fiecare frunză – câte un om,
Iar acolo unde-i frunza mai rară
Se așteaptă o stea să răsară.*

*Era timpul grăbit
Și târziu pentru cântec,
Da-n față – câmpul arat:*

– Rudele mele pe unde-s?

*– Toate-s aice.
S-au semănat.*

noutăți editoriale

MIRCEA DINESCU • „COLIERUL DIN BOMBOANE DE COLIVĂ”
BUCUREȘTI • FUNDAȚIA DE POEZIE „MIRCEA DINESCU” • 2017

JAZZ IN DONBAS*

de SERHII JADAN

AVANPREMIERĂ
EDITORIALĂ

SERHII JADAN ESTE POET, ROMANCIER ȘI ESEIST UCRAINEAN. SCRITORUL S-A NĂSCUT ÎN 1974 ÎN REGIUNEA LUHANSK. ÎN 1999, A ABSOLVIT UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT DIN HARKIV, UNDE A ȚINUT MAI APOI, TIMP DE PATRU ANI, CURSURI DE LITERATURĂ UCRAINEANĂ ȘI UNIVERSALĂ. AUTOR A DOUĂSPREZECE VOLUME DE POEZIE ȘI A ȘAPTE ROMANE, JADAN ESTE LAUREATUL MAI MULTOR PREMII NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE, OPERA SA FIIND TRADUSĂ ÎN APROAPE DOUĂZECI DE LIMBI EUROPENE. ROMANUL „VOROȘILOVGRAD”, ÎN CURS DE APARIȚIE LA EDITURA CARTIER SUB TITLUL „JAZZ ÎN DONBAS”, I-A ADUS, ÎN 2014, PREMIUL „JAN MICHALSKI” (ELVEȚIA), PREMIUL BBC PENTRU „CARTEA DECENIULUI” ÎN UCRAINA ȘI PREMIUL BRÜCKE BERLIN (GERMANIA).

1

Telefoanele există pentru a anunța prin ele diverse neplăceri. Vocile din telefon sună rece și oficial, e mai simplu să transmiți cu o voce oficială veștile proaste. Eu știu despre ce vorbesc. Toată viața m-am luptat cu aparatele telefonice, dar fără succes. Telefonistii din toată lumea urmăresc în continuare convorbirile, notându-și pe fișe cele mai importante cuvinte și expresii, iar în camerele de hotel se găsesc culegerile de psalmi și cărțile de telefon – tot de ce ai nevoie pentru a nu-ți pierde credința.

Am dormit îmbrăcat. În blugi și cu un tricou larg. După ce m-am trezit, am dat roată prin cameră, am răsturnat sticlele goale de limonadă, paharele, borcanele și scrumierele, farfuriile murdare de sos, pantofii, am strivit, enervat, cu picioarele goale merele, fisticul și curmalele grase asemenea unor gândaci de bucătărie. Când închiriezi o locuință și stai în mijlocul unui mobilier străin, înveți să te porți atent cu obiectele. Țineam acasă tot felul de prostii, ca un comerciant, ascundeam sub canapea discuri de gramofon și crose de hochei, haine de femeie uitate de cineva și semne rutiere mari, de fier, găsite pe undeva. Nu puteam să arunc nimic, deoarece nu știam ce-mi aparține din toate astea și ce este proprietatea altcuiva. Dar încă din prima zi, din clipa în care nimerisem aici, aparatul telefonic stătea chiar pe podea, în mijlocul camerei, stârnind ură prin vocea și tăcerea sa. Când mergeam la culcare, îl acopeream cu o cutie mare din carton. Dimineața duceam cutia pe balcon. Aparatul diabolic stătea în mijlocul camerei și, cu soneria lui obsedantă, mă anunța că cineva are nevoie de mine.

Iată că și acum sună cineva. Joi, la cinci dimineața. Am ieșit de sub pătură, am dat la o parte cutia de carton, am luat telefonul și am ieșit pe balcon. În curte era liniște și pustiu. Pe ușa din spate a băncii a ieșit paznicul pentru a-și fuma țigara de dimineață. Când te sună cineva la cinci dimineața, nu va ieși nimic bun din asta. Stăpânindu-mi iritarea, am ridicat receptorul. Așa a început totul.

— Amice, îl recunoscui imediat pe Kocea. Avea o voce afumată, de parcă în locul plămânilor îi fuseseră montate niște difuzoare vechi și arse. Ghera, prietene,

dormi? Difuzoarele hârâiau și scuipau consoane. Cinci dimineața, joi. Alo, Ghera.

— Alo, spusei.
— Prietene, adăugă Kocea pe frecvență joasă. Ghera.

— Kocea, e cinci dimineața, ce vrei?
— Gher', ascultă. Kocea trecu pe un fluierat de încredere: nu te-aș fi trezit dacă... Avem probleme aici. N-am dormit toată noaptea, înțelegi? Ieri a sunat fratele tău.
— Și?
— A plecat, Gherman. De cealaltă parte a firului respirația lui Kocea se oprise îngrijorător.

— Departe? Îmi era greu să mă obișnuiesc cu variațiile lui vocale.

— Departe, Gherman, se aprinse Kocea. Când începea o nouă propoziție, vocea lui vibra. Nici n-am înțeles, la Berlin ori la Amsterdam.

— Poate la Amsterdam prin Berlin.
— Se poate și așa, Gher', se poate, hârâi Kocea.

— Când se întoarce? Începui să mă relaxez. Crezusem că e doar un moment de lucru, că pur și simplu mă pune la curent cu noutățile familiale.

— Niciodată, Ghera. Sunetul din receptor începu din nou să vibreze.

— Când?

— Niciodată, Ghera, niciodată. A plecat pentru totdeauna. A sunat ieri și m-a rugat să-ți spun.

— Cum pentru totdeauna? nu înțelesei eu. La voi totul e bine?

— Da, prietene, e bine. Kocea o luă brusc pe note înalte. Totul e bine. Numai că fratele tău a lăsat totul pe umerii mei, mă-nțelegi?! Iar eu, Gher', sunt deja bătrân, nu mă descurc singur.

— Cum a lăsat totul? tot nu puteam eu să înțeleg. Ce-a spus?

— A spus că-i la Amsterdam, m-a rugat să te sun. A spus că nu se mai întoarce.

— Dar benzinăria?

— Benzinăria, Gher', a rămas în seama mea. Numai că eu, – Kocea adăugă din nou vâjâielii sale încredere –, nu pot face față. Am probleme cu somnul. Vezi, e cinci dimineață, iar eu nu dorm.

— A plecat de mult? îl întrerupsei.

— Deja de o săptămână, mă anunță Kocea. Credeam că știi. Dar uite ce probleme avem.

— Dar mie de ce nu mi-a zis nimic?

— Nu știu, Gher', nu știu, prietene. N-a

zis la nimeni nimic, pur și simplu a plecat. Poate voia să nu știe nimeni.

— Să nu știe ce?
— Că o șterge, explică Kocea.
— Da' cine ce treabă are cu el?
— Nu știu, Gher', își schimbă vocea Kocea, nu știu.

— Kocea, ce s-a întâmplat acolo la voi?
— Gher', doar mă cunoști, nu mi-am băgat nasul în afacerile lui. Nu mi-a explicat nimic. Doar a tulit-o așa. Și eu, amice, nu mă descurc singur. Ar fi bine să vii încoace și să te lămurești singur, ce zici?
— Ce să mă lămuresc?
— Păi, nu știu, poate ți-a spus ceva.
— Kocea, nu l-am văzut de o jumătate de an.

— Păi nu știu, se încurcă de tot Kocea. Gher', amice, să vii, că eu singur nu pot, te rog să mă-nțelegi corect.

— Kocea, ce tot îndrugi acolo? Întrebai eu în cele din urmă. Spune-mi clar ce s-a petrecut acolo la voi.

— Păi totul e bine, Gher', Kocea începu să tușească, totul e O.K. Ți-am zis ce aveam să-ți spun, iar tu faci cum vrei. Trebuie să plec, am clienți. Haide, amice, haide. Kocea puse receptorul în furcă.

Ce clienți poate avea, îmi spusei. La cinci dimineața.

*

Închiriasem două camere într-un apartament comunal vechi evacuat, chiar în centru, cu o curte liniștită, în care erau tei. Liolik ocupa camera de trecere, mai aproape de coridor, iar eu locuiam în cea din spate, cu ieșire pe balcon. Restul camerelor din apartamentul comunal erau încuiate. Nimeni nu știa ce se ascunde în spatele ușilor. Camerele ni le închiriasse Fiodor Mihailovici, un pensionar bătrân și avar, fost încasator. Îi spuneam Dostoievski. În anii nouăzeci, el împreună cu soția sa au decis să emigreze și Fiodor Mihailovici făcuse rost de documente. Dar, ținând în mână documentele noi, renunțase brusc să mai plece undeva, spunându-și că acum este momentul potrivit să înceapă o nouă viață. Așa că soția lui emigrase singură, iar el rămase în Harkiv, cică să aibă grijă de apartament. Gustând din libertate, Fiodor Mihailovici ne închiriasse camerele, iar el dispăruse pe undeva, în niște locuințe conspirative. Bucătăria, coridoarele și chiar baia din acest apartament dărăpănat erau

ticsite de mobilă de dinainte de război, cărți uzate și teancuri de reviste „Ogoniok”. Pe mese, scaune și chiar pe podea erau aruncate vase și haine colorate pe care Fiodor Mihailovici le trata cu delicatețe și nu permitea să fie aruncate. Noi n-aruncam nimic, așa că la boarfele străine se adăugau și ale noastre. În dulăpioare, pe rafturi și în sertarul mesei din bucătărie erau numai sticle și borcane de culoare închisă în care străluceau miere și ulei, oțet și vin roșu în care stingeam mucurile de țigară. Pe masă erau nuci și monede de cupru, capace de bere și nasturi de la o manta militară, de lustră erau agățate cravatele vechi ale lui Fiodor Mihailovici. Aveam o atitudine înțelegătoare față de gazda noastră și comorile lui de pirat, față de figurinele de porțelan cu Lenin, furculițele grele din argint fals, draperiile prăfuite prin care intra soarele galben ca untul, dispersând prin cameră praful și curenții. Seara, când stăteam în bucătărie, citeam inscripțiile de pe pereți făcute de Fiodor Mihailovici, niște numere de telefon, adrese, scheme cu rutele autobuzelor desenate direct pe tapet cu creion chimic, analizam decupajele din calendare și fotografii ale unor rude necunoscute, prinse de perete cu piuneze de către el. Rudele arătau sobru și solemn, spre deosebire de Fiodor Mihailovici, care și el venea din când în când în cuibul său călduros, în sandale scârțâitoare și haină de papițoi, aduna sticlele goale și, după ce-și primea banii pentru luna următoare, dispărea printre teii din curte.

Era luna mai, vremea se menținea caldă, în curte creștea iarba. Uneori noaptea veneau de pe stradă cupluri precaute și făceau dragoste pe banca acoperită cu niște cârpe vechi. Uneori, spre dimineață, pe bancă veneau paznicii de la bancă și-și pregăteau țigări cu marijuana, lungi ca zorile de zi în luna mai. Ziua veneau câinii vagabonzi, miroseau toate aceste urme de iubire și fugeau neliniștiți înapoi, pe străzile centrale ale orașului. Soarele răsărea tocmai deasupra clădirii noastre.

**Traducere din ucraineană
de Maria HOSCIUC**

* **Fragment din romanul „Jazz în Donbass”. în curs de apariție la Editura Cartier.**